

ఇందిరాదేవి వ్యాసధార

ఓగేటి ఇందిరాదేవి

ఓగేటి పబ్లికేషన్స్

3-6-470, పావనీ సత్యా కాంప్లెక్స్
6వ వీధి 103వ నెంబరు ఫ్లాటు,
హిమాయత్ నగర్, హైదరాబాద్ - 29.

ఇందిరాదేవి వ్యాసధార

- ఓగేటి ఇందిరాదేవి

ప్రథమ ముద్రణ : అక్టోబర్, 2002

ప్రతులు: 1000

వెల: రూ. 100/-

ప్రతులకు

ఓగేటి ఇందిరాదేవి

© All rights reserved

3-6-470, పావనీ సత్యా కాంప్లెక్స్
6వ వీధి 103వ నెంబరు ఫ్లాటు,
హిమాయత్ నగర్, హైదరాబాద్ - 29.

విశాలాంధ్ర పబ్లికేషన్

సుల్తాన్ బజార్, హైదరాబాద్.

సవోదయ పబ్లికేషన్

కోఠి, హైదరాబాదు

డి.టి.పి

శ్రీ దత్తసాయి గ్రాఫిక్స్

ఫోన్: 3399390

అంకితం

అశేష వాగ్జాడ్య మలాపహంత్రీ
నవం నవం సుష్టు సువాక్యదాయినీ
మమైవ జిహ్వోగ్ర సురంగ నర్తినీ
భవప్రసన్నా వదనే చమే శ్రీః
సమస్త తేజస్సు విభాసమానా
సమస్త సంపత్సు విరాజమానా
విష్ణుప్రియేత్వం భవదీప్యమానా
వాగ్దేవతామే వదనే ప్రసన్నా

ఇందిరా లోకమాతా, మా, రమా, మంగళదేవతా, భార్గవీ లోక
జననీ క్షీరసాగరకన్యకా అని ప్రస్తుతింపబడుతున్న
ఇందుశీతలా శ్రీమహాలక్ష్మీ! క్షీరసముద్ర రాజతనయా కరుణా
హృదయా! హరికిం బట్టపుదేవీ! నీకు ఈ పుస్తకాన్ని
అంకితమిస్తున్నాను. దయతో స్వీకరించు తల్లీ! కళాలయా!
ప్రసన్నా వరదాశుభా! భక్తిపూర్వకంగా సమర్పిస్తున్నాను.

పాఠకులకు వినతి

ఇవన్నీ చాలా కాలం కేందటినించి ఇప్పటిదాకా వ్రాస్తూ వచ్చినవే. ఎన్నో పోయినై కూడాను. ఎప్పటికప్పుడు పబ్లిష్ చేయించుకోవాలని తహతహలాడేదాన్ని. కానీ ముద్రణావ్యయం రోజు రోజుకీ మితిమీరిపోతుండెను. ఎప్పటికప్పుడు నేను కూడబెట్టిన దానికన్నా రెట్టింపు డబ్బు కావాల్సి వచ్చేది. ఇద్దరు ముగ్గురు పబ్లిష్ చేస్తామని చెప్పి డబ్బు తీసుకోవడం- మళ్ళీ కనపడకపోవడం- వాళ్లు తీసుకెళ్లిన వాటిల్లో చాలా రచనలు పోవడం- డబ్బు పోతే పోయిందిగాని నా రచనలు తిరిగి ఇచ్చేయ్యండి బాబూ అని బతిమాలి తెచ్చుకోగా మిగిలినవే ఇదిగో ఇప్పుడు మీరు చదవబోతున్నది. అతి కష్టం మీద ముద్రించబడినవి-

కవిత్వమంటే నాకున్న ఉత్సాహాన్నీ, తెలుగు భాషపై నాకున్న మమకారాన్నీ, సాగసు నుడికారాన్నీ తుడిచిపెట్టేసింది చిన్నప్పడే నాకు వచ్చిన జబ్బు. అదే థైరాయిడ్ డెఫిషియన్సీ. థైరాయిడు అంటే పీయూష గ్రంథి- శరీరం మొత్తానికి అమృత రసప్రవాహాన్ని పంపి అన్ని భాగాలూ సక్రమంగా పని పూర్తిగా చేసేటట్లు చూసే గ్లాండ్ అన్నమాట. పీయూష గ్రంథి పూర్తిగా పని చెయ్యకపోవడమంటే ఆ వ్యక్తి బతికి వుండీ బతకనట్లే. ఆ శరీరం అమృతమయం కాదు మృతతుల్యమే. శరీర భాగాలన్నీ చచ్చుపడి, లావైపోయి మెదడు కూడా అయోమయమైపోయిన ఇంత దురదృష్టం ఇంత ఘోర దుర్దశ పగవాళ్లకి సైతం రాకూడదు. కానీ మా అక్కచెల్లెళ్లకి వచ్చింది. పూర్వ జన్మలో ఏం పాపం చేశామో అనుభవిస్తేనే రుణవిముక్తిగదా. విశుద్ధి చక్రలోపంవల్లనని వేదాంతులూ అయెడిన్ లోపం వల్ల అని వైద్యులూ ఈ జబ్బుని నిర్ధారించినా పూర్వజన్మ కర్మవశం ఇది. డాక్టర్లు ఇరవయ్యేళ్లు ఈ జబ్బు శరీరంలో తిష్టవేసుక్కుర్చున్నాకగాని కనిపెట్టలేకపోయారు. అదీ మా అక్కచెల్లెళ్లం పోరగా. పోరగా నారాయణ కవచమంతా రెండు నిమిషాల లోపల అత్యంత స్పష్టంగా చదవగలిగే నేను మాటలకి తడుముకుంటున్నాను. నా నాలిక మొద్దుబారిపోతోంది. రేడియోలో కమనీయంగా మధురంగా వినించే నా కంఠస్వరం బొంగురుపోతోంది. కాళ్లు బోదకాళ్ల కన్నా లావుగా వాచిపోతున్నై. రోజుకి ఏడెనిమిది మైళ్లు అవలీలగా

నడిచేవాళ్ళం నేనూ, మా చెల్లెలు ఓగేటి భారతీదేవీనూ. అరమైలు కూడా నడవలేక పోతున్నాం. వ్రేళ్లు లావుగా వాచిపోతున్నాయి. కళ్లు సరిగా కనవడటం లేదు. చెవులు వినవడటం లేదు” అని మొత్తుకునే వాళ్ళం ఎందరు డాక్టర్లతోనో. అప్పుడు టీ3, టీ4, టిఎస్ హెచ్ రక్తంలో నించీ తీసి ఈ జబ్బు కనుక్కోవటం తెలీదు. ‘అంతా మీ భ్రమ... ఇదిగో యూనీఎంజైమ్, బీకాంప్లెక్స్ వాడండి’ అనేసేవాళ్లు. కానీ రాజమండ్రిలో డాక్టర్ భారతిగారు కనిపెట్టగలిగారు. ఎట్టకేలకి ఈ మున్నుడిలో సాహిత్య విషయాలేం రాయకుండా ఏదో సోది రాస్తోందేమిటీవిడ అనుకోవద్దండీ. నా కథల్లో, నవలల్లో వ్యాసాల్లో పద్యాల్లో ప్రజోపయోగకరమైన విషయాలేగా రాశాను. తినబోతున్నారనిగా రుచి నేను చెప్పక్కర్లేదు. ఇందిరాదేవి అన్న ఈ జీవి యొక్క చరిత్ర పాఠకులకి కొంత తెలియాలిగా. నేను 20 ఏళ్లు వచ్చీ రాగానే అధ్యాపకోద్యోగంలో చేరాను. సినారేగారు స్వయంగా చెప్పినా వారి వద్ద డాక్టరేట్ చేయలేకపోయినాను. ఆర్థిక పరిస్థితి, చుట్టూ వాతావరణ పరిస్థితి, మానసిక ప్రశాంతివుంటే ఈ జబ్బు శతధా రాదండి - చెప్పడం మర్చిపోయినాను. “ఈ పూట్లా తిండి ఎట్లా గడుస్తుంది? పీజా కట్టడమెట్లా? అగ్రకుల జన్మమాయె” అనే వ్యధ మనసులో సుళ్లు తిరుగుతుంటే ఈ జబ్బు రాకపోతే ఆశ్చర్యం.

తర్వాత ఉద్యోగం, పెద్ద యిల్లు, పిల్లలు, పైగా ఈ జబ్బు - సతమతమైపోతూ అతలాకుతలమై పోతూ కూడా రచనా వ్యాపకం మానుకోలేదు. మరి ఇంత జబ్బంటూ ఇన్ని రచనలు రాశారా అనే వారికి సమాధానం గుణాధ్యుడి బృహత్కథలో అగ్నికి ఆహుతి కాగా మిగిలిన భాగం లాంటివే. ఇవి- ఒక విధంగా రక్తం అర్పిస్తూ రాసినవి.

నా కవిత్వం ఏ ఇజాలకీ ఒదగదు. నాకు ఏ భేషజాలూ లేవు. నేను వ్రాసిన వాటిని గురించి సలహా సంప్రదింపులు లేవు. ఎవరూ నన్ను రచయిత్రిగా గుర్తించరు - ప్రజలు తప్పు. ఒక్క వెంకటేశ్వర శతకం విషయం తప్పు. ఇంట్లో ఖాళీ సమయంలో కాలేజీలో కూచుని ప్రతికూల పరిస్థితులనెదుర్కొంటూ కూడా వ్రాయడం మానలేని బలహీనత నాది. దేశభక్తి, ధర్మదీక్ష, చరిత్ర, సంస్కృతి, మాతృభాషానురక్తి మొదలైన చాదస్తాలు! నావి- నేను కమర్షియల్ రైటర్స్ కాను- ఎవరూ నన్ను ఉపన్యాసాలకి పిలవరు. నేను చాలా బాగా మాట్లాడతానని తెలిసినా. రచయిత్రుల సభల్లోకి నన్ను

రానివ్వరు. కనీసం వాటిని చూడటానికి నాకు ఇన్విటేషన్ కూడా వంపరు. ఇక బహుమానాలూ బిరుదులూ నాకు ఆమడ దూరం- ఏ కళాకారుడైనా ధనానికి ఆశపడకపోయినా గుర్తింపుని ఆశిస్తాడు. ఎందుకో ఎందరో రచనాపరంగా నన్ను మోసం చేసివుండచ్చుగాక. సరస్వతీ సామ్రాజ్యం నన్ను మోసం చెయ్యదుగదా- శారదా విజయం అనే సాహితీ రూపకం సమకూర్చి తోటి స్త్రీలకి నేర్పి నా అంతట నేను రంగస్థలం నిర్మించుకుని హైదరాబాద్ లో మొదట ప్రజలకి పరిచయమైనాను. టీవీలో వచ్చిందా ప్రదర్శన. దేశమంతా ఎంత సంతోషించిందో. ఇందరు ప్రాచీన కవయిత్రులను పరిచయం చేసిన తీరుకి- ఇది ఇందిరాదేవి రాయలేదు - మేమే రాశామన్నాడు - కొందరు నా ఫ్రెండ్స్ ఖండాంతరాల్లో కూడా వేరే వారి పేరుతోనే ప్రదర్శించబోయారు. పుణ్యాత్మురాలు శ్రీమతి కె.రామలక్ష్మిగారు అడ్డుపడి అప్పటికి వాళ్ల ప్రయత్నానికి గండికొట్టినా తర్వాత మళ్లీ ప్రయత్నించి వేరే రంగస్థలాలపై ప్రదర్శించి పేరు తెచ్చుకున్నారు. కొందరు నా పేరే వుంచినా నేను అందులో పాత్ర వెయ్యటానికి వీలు లేదని చాలా వూళ్లలో వేశారు. నేను రంగరాజమ్మగా వేస్తూంటాను. కొందరు స్త్రీలు పౌరాణిక నాటకాలలోకి వెళ్లిపోయినారు. మొత్తానికి స్త్రీలనిట్లా ఈ రంగానికి (ఉద్యోగినులు ముఖ్యంగా తెలుగు లెక్చరర్లు) చేర్చిన ఘనత నాదేనేమో సుమండీ. ఈ కుకవుల వేషాలన్నీ చూసి లలితా పరాభట్టారిక నవ్వుకుంటూ వుంటుంది కాబోలు. “తన విద్యనూపాస్థానములో నెరవేరిన సమకూరుంగాకే నరునకు పరవిద్యాధీనత సభల తేజము గలదే?” కాపీ కొట్టే కుకవులకోసం ధూర్జటి చెప్పిన ఈ పద్యం కంటే తగినదేది?

శతాబ్దాలనించి మా పుట్టింటివైపు వారు కవులు, ధర్మపరులు, వంద సంవత్సరాల క్రితం ఓగేటి శివరామకృష్ణశాస్త్రిగారు రాసిన ప్రబంధం దొరికింది. మా పినతండ్రి ఓగేటి పశుపతిగారు మహాకవి పోతన్నగారిలాగా అచ్చమైన కృషీవలుడు. మా వూరైన గుంటూరు జిల్లా యాజలి విద్యాక్షేత్రంలోనే చిన్నప్పట్నుంచి వున్నాడు. చిత్రమేమంటే ఏవో చిన్న వ్యాసాలూ కథలూ వగైరాలు రాసుకునే నాకు వచ్చినంత పేరు కూడా ఆయనకి రాలేదు. అక్కర్లేదు కూడా. మా నాన్న ఓగేటి చంద్రమౌళిగారు.

అన్నదమ్ములిద్దరూ గాంధీయవాదులు, వినయాశ్రమ నివాసులు కొన్నాళ్లు. నాకు విద్యతోపాటు ధర్మోపదేశం కూడా చేసిన అద్భుత వ్యక్తి మా నాన్నగారు. చాలా చోట్ల ఆయన గురించి రాశాను. మీకు తెలిసే వుంటుంది. మా అమ్మ అన్నపూర్ణమ్మ ప్రతిభా వైదుష్యాలు సంగీత పాండిత్యం నన్ను ముందుకు నడిపించినై. ఇటు తగని రోగమూ. రెండు విభిన్నశక్తుల మధ్య నిరంతరం నలిగిపోయినాను నేను. బహుశా ఇటువంటి బతుకు ఎవరికీ వుండదేమో. ఇటు పూర్వజన్మ పుణ్యాల ఫలమై మహత్తర రచనా వైదుష్యమూ, అటు ఏ మందులకీ తగ్గని రోగమూ - ఇల్లు చూసుకోవటం, కాలేజీ, రచనాలూ ఏవీ మానలేక సతమతమైపోయినాను.

మా అన్నయ్యలు ఓగేటి పరీక్షిత్ శర్మ, ఓగేటి అచ్యుతరామశాస్త్రి ప్రస్తుత భారత పండితులందరికీ తెలుసు నేను వేరుగా చెప్పక్కర్లేదు వాళ్ల గొప్పతనం.

పూర్వజన్మ పాపాల ఫలమై అనేకానేక ప్రతికూల పరిస్థితులూ, ధైర్యాయుడు లోపమూ, రెక్కలు ముక్కలు చేసుకుని సంపాదించిన నాడబ్బునీ రక్తం ధారపోసి వ్రాసుకున్న నా కవిత్యాన్నీ పిసరంత భయం లేకుండా తస్కరించిన విదుషులూ, ప్రింటర్లు ఈ మధ్యన నేనీ ప్రత్యక్షర నిజం రాస్తున్నాను. ఇన్నేళ్ల నా ఆర్థి, నా తపన పాఠకులు తెలుసుకోకపోతే ఎట్లా అనిపించింది. సాహిత్య చరిత్రలో సుశాశ్వతంగా నిలిచిపోయి ఈ పుస్తకాలు రాసింది నేనే అని రూఢి అవ్వాలిగా మరి.

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, శ్రీ సి.నారాయణరెడ్డిగారు, ఎల్లూరి శివారెడ్డిగారు, శ్రీ దివాకర్ల, మధునాపంతుల, రామరాజుగార్లు, బి.ఎన్.శాస్త్రిగారు, అనంతరామయ్యగారు, స్త్రీధర్మాసనంలో చారిత్రాత్మక సాహిత్య రూపకం 'పందే ధీరభారతీమ్' నేను రచించిందాన్ని ప్రదర్శింపజేసిన ఆచార్య రఘుమన్నగారు, శ్రీ వి.వి.ఎల్.నరసింహారావుగారు, మా కాలేజీ కొలీగ్స్ చాలా మంద- ఎందరు నన్ను బాధించినా ఇంకెందరో నన్ను ప్రోత్సహించారు. ఆశీర్వాదించారు. కష్టాలలో తోడుగా నిలిచారు. క్రీనీడకి దీపంలాగా ఆ ప్రకాశమే నన్నింత దాకా తీసుకువచ్చింది. కొంతైనా నాకు ఆరోగ్యం చేకూర్చుటానికి విశ్వప్రయత్నం చేసిన డాక్టర్లకెప్పుడై కృతజ్ఞురాలినే. ముఖ్యంగా ఇరవయ్యేళ్ల కిందటి భరత్ భూషణ్ పదేళ్ల కిందట చి. కాసోజీ భూషణ్

మొదలైన శిష్యులు చేసిన సాయం కూడా మరిచిపోలేను. గద్యం రాశాను. పద్యం రాశాను. గల్పిక రాశాను. పాట రాశాను. వచన కవిత్యం, గేయం రాశాను. సాంఘికం, పౌరాణికం, చారిత్రకం అన్ని ప్రక్రియల్లోనూ రాశాను.

కృతజ్ఞతలు

ప్రాణిక్ హీలింగ్ గురువుగారు డా. స్వర్ణమాలగారికి కృతజ్ఞతలు.

నాకు తోటికోడలేగాక రేకీ గురువుగారైన శ్రీమతి శకుంతలా శర్మగారికి మరీ మరీ కృతజ్ఞతలు - మానసిక వైద్యులు మధుసూదన్ జోషి గారికి మంత్ర శాస్త్రవేత్త (పెదగంజాం) శ్రీ వేమూరి నరసింహశాస్త్రిగారికి, అద్దంకి కృష్ణమూర్తిగారికి ముఖ్యంగా సికిందరాబాద్ రాంగోపాల్ పేట్ డాక్టరు జగన్నాథరావుగారి సూచనల ననుసరించి మొదట్లోనూ తర్వాత స్వంతంగానూ వైద్యం (హోమియోపతి) చేస్తున్న శ్రీ మల్లికార్జునరావుగారికి పదే పదే కృతజ్ఞతలు. శ్రీ కృష్ణస్వామి గణేశన్ గారి మార్గదర్శకత్వం నాకు శ్రీరామరక్ష.

సతతం నా మేలుకోరి ప్రోత్సహించే డా. అనంతలక్ష్మికి, అహల్యకి, సీతకి, పద్మకి, డా. రుక్మిణీదేవికి, నీరజగారికి ఇంకెందరికో ఎందరికో మహానుభావులకి అందరికీ సహస్రాదిక వందనములు. నేను రచనలు ప్రారంభించి యాభై ఏళ్లయింది. స్వర్ణోత్సవ సందర్భంగా ఈ పుస్తకాలు వెలువరిస్తున్నాను. షేక్ మహమ్మద్ రఫీ(వార్త)గారికి కృతజ్ఞతలు.

ఉట్టికి ఆరు చేర్చా తెగి ఇంకొక చేరు సగం సగం తెగీ తెగకుండా వేళ్లాడు తున్నాను. ధైర్యం చేసి పుస్తకాలన్నీ ముద్రించుకుంటున్నాను. భారతీయ ఆంధ్ర సాహితీ సంప్రదాయ సంస్కృతులకు నేను సమర్పించే ఈ నీరాజనం మీకనులకూ కర్పూరకాంతి అని మీరు అంటే అనుకుంటే చాలు. ధన్యరాల్నీ. కృతజ్ఞరాల్నీ.

నిటలతటఘటితాంజలి

రచయిత్ర

ఇందిరాదేవి

1. కావూరు - మా వూరు	1
2. మనమూ - మన స్థానం ప్రదాయము	12
3. విశ్వనాథ కల్పవృక్షమున బాలకాండము (1961 పి.ఆర్.కాలేజీ మేగజైన్ లో ప్రకటితము)	21
4. కృష్ణశాస్త్రిగారి యక్షగానాలు	30
5. ఆంధ్రపురాణ ప్రశంస	34
6. నేనెరిగిన సాగ్గరే శ్రీ సినారే	40
7. కృష్ణానదీ తీర ప్రాశస్త్యం	46
8. సాహిత్యంలో గ్రీష్మ ఋతువు	52
9. కృష్ణాష్టమి	56
10. అన్నమయ్య దివ్యభావలహరి	63
11. శీతాకాల సౌందర్యం	70
12. రుద్రమదేవి (99లో ఉపన్యాసం)	74
13. జానపద పథంలో చాన పయనం	81
14. శాసనాలకు ప్రాణం పోసిన బి.యన్.శాస్త్రిగారు	87

15. ఆంధ్ర ప్రశస్తి - విశ్వనాథ దేశభక్తి (భాకతి మాసపత్రిక, 1980)	94
16. ఆంధ్ర సాహిత్యసీమలో వనితా శిరోమణులు	98
17. బాలికలు - వారి ప్రస్తుత మనస్థితి (సికింద్రాబాద్ కాలేజీ-1993)	103
18. అనంతర ప్రబంధకాలంలో స్త్రీ (ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ 'స్త్రీ ధర్మాసనం' పేర జరిగిన సభలో చదివిన ప్రసంగ వ్యాసమిది - 1999)	112
19. విశ్వనాథవారి యశోవతి - ఒక ప్రశంస	115
20. తెలుగు భాషా సేవలో కవయిత్రుల పాత్ర (మొల్ల) (ఆరాధన, 1993)	118
21. తెలుగు భాషా సేవలో కవయిత్రుల పాత్ర తరిగొండ వెంగమాంబ	120
22. కావ్యాల్లో కొందరు విప్రులు	126
23. పద్యానికి పసిడి తోరణం	128
24. 'కృష్ణవేణి స్తుతి'	

1. కావూరు - మా వూరు

బాల్యంలో మంచి పునాది వేస్తే ఏ వ్యక్తి జీవిత భవనమైనా పటిష్టంగా వుంటుంది. నా బాలప్రాయం పన్నెండేళ్ళూ వినయాశ్రమంలో సాగింది. అంటే నా జీవితం ఎట్లా ఒరవడి పెట్టబడి, దిద్దబడి, రుద్దబడి, తీర్చబడిందో అర్థం అయ్యే వుంటుంది. ఆ విషయాలే కొన్ని ఇక్కడ ముచ్చటించినా ఆనందం మీతో పంచుకుంటాను. నేను కావూరులోని జాతీయ పాఠశాలలో థర్డ్ గ్రేడ్ దాకా చదువుకున్నాను. స్వామి సీతారాం, తుమ్మల బసవయ్య దుర్గాంబ దంపతులు స్థాపించారు వినయాశ్రమాన్ని. అసలా వాతావరణమే గాంధీ అంతఃకరణం-స్వామి సీతారాం గారు స్వరాజ్యం వచ్చాక గవర్నరు పదవినిస్తామంటే నిరాకరించిన నిరాడంబరులు - వారి మనవరాలు సీతారామజ్యోత్స్నా నా క్లాస్ మేట్. ఇప్పుడు గుంటూర్లో బిజీ డాక్టరు. జాతీయపాఠశాలలో నా గురువులు రావూరి సత్యనారాయణగారు కర్రా సత్యనారాయణగారు, కోటేశ్వరరావుగారు, గాంధీ ప్రసాదరావు మాస్టారు, కొట్లపాటి సుబ్బారావు గారు ఇత్యాదులు - ఈ వేదిక నలంకరించిన శ్రీ గోగినేని జగన్మోహన రావుగారు కూడా మా గురువుగారే.

కావూరినయాశ్రం యాజలీ బుద్ధాం అనబడే గ్రామాల మధ్య నా బాల్యం గడిచింది. అప్పట్లో నేనెరిగిన మహాపట్నాలు పొన్నూరు, తెనాలి, బాపట్ల, గుంటూరులు -

‘ఏ పూర్వపుణ్యమో ఏ యోగ బలమో జనియించి నాడవభరతఖండమున’ అని రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారన్నట్టు నా పూర్వజన్మ సుకృతం వల్ల వినయాశ్రమంలో పెరిగాన్నేను - పొద్దునా, సాయంత్రం ప్రార్థనలూ, అఖండ సూత్రయజ్ఞాలూ, ప్రభాతసేవ స్వావలంబనం, దంపుడుబియ్యం, తాటిబెల్లం, తేనె ప్రాణదాతాది ఔషధాలు - ఇలాంటి వాటి మధ్య పెరిగాను. ఇప్పటి పిల్లలకి ఆయా విషయాలూ, వస్తువులూ సరిగ్గా అర్థంకావు. ఈ కాన్వెంటు విద్యా విధానానికి జాతీయ పాఠశాల విద్య కొరుకుడూ పడదు .

చరిత్ర ఊహకందని ఒక అద్భుతయుద్ధం - అదే సత్యాగ్రహ సమరం నా పసితనంలో - వినయాశ్రమంలో కూడా జరిగింది. అందుకు నేను పులికించిపోతుంటాను.

రాట్నాల గోలమ్మ రవ్వలా గోల

కనకగిరి గొల్లొరి కవ్వాల మ్రోత -

అనే జానపదగీతం వుంది - కనకగిరి బదులు కావూరని అన్నా సరిపోతుంది. కదురు తిరగని కొంప కవ్వ మాడనియిల్లు - బావుండవని పూర్వులు చెప్పారు. ఏం లాభంలేండి. మన వృత్తివిద్యా మహా నైపుణ్యాన్ని ఆంగ్లేయులు నిలుపు దోపిడీ చేశారు. ఇదంతా ఆలోచించిన గాంధీగారు రాట్నాన్ని ఆయుధంగా చేశారు.

పాడవే రాట్న మా ప్రణ భారతగీతి

ఏడు సంద్రాలలో వాడవాడలలోను పాడవే

మాగాంధి కల్యాణమయ గీతి

రాట్నాలు వడుకుతూ రోజూ ప్రార్థన చేస్తాం. అందులో ఈ పాట తప్పనిసరి.

చరఖాప్రభావమిదిగో కనరా

కరువులేని కల్ప తరువిది యిలలో

నిరుపేదలకిది నిత్య జీవనము

భారతదేశపు పాశుపతాస్త్రము

మహాత్మాగాంధీ జీవితసారము

మా నాన్న ఓగేటి చంద్రమౌళిగారు వినయాశ్రమంలో రాట్న పరిశ్రమ స్థాపించారు. పెట్టె రాట్నం కిసాన్ చరఖాలని రెండు రకాల రాట్నాలుండేవప్పుడు. తక్కిలీలు కూడా వుండేవి. కానీ యిప్పుడెవరికి తెలుసు రాట్నం? - కంప్యూటర్ అయితే తెలుసుగాని.

కల్యాణ కావూరు విశ్వసందేశం వేదికమీద నిలబడి మా జాతీయ కళాశాల విద్యార్థులం అనేక జాతీయోత్సవాల్లో పాల్గొనేవాళ్ళం - జోరాష్ట్రీయన్ మొదలు ఎన్నో మతాల చిహ్నాలు ఆ వేదికమీదే చూశాను. జండా వూంఛా రోహ హమారా, ఎగురవే జండా- ఎండా వానా వుండే దాకా అంటూ పాడేవాళ్ళం. కావూరు నిండా భారత లక్ష్మీలూ, రైతు కుమారీలూ, స్వరాజ్యాలూనూ - మూడు వందలేండ్లకింద భరతమాతా! కుంపినోడు దిగిరాడె భరతమాతా! అని పాడుతుండేది అమ్మరాట్నం వడుకుతూనూ. దారం కాస్త ముతకగా రాకతప్పుదు. అయినా మనకు రాట్నం తప్పదు. గాంధీగారు స్వావలంబన సిద్ధాంతం ప్రవేశపెట్టారు - మనమే ఏకం చేసుకుని రాట్నం వడికిదారు తీసి చిలపలు చుట్టి వాటితో స్వయంగా వేసుకున్న బట్ట కట్టుకోవాలని ఆయన

ఉద్దేశం. అది దేశభక్తులకు శాసనం. వీలైనంత వరకూ ఒళ్ళువంచి మనం తయారు చేసుకున్న వస్తువుల్నే వాడాలని పరావలంబనం తగ్గించాలనీ గాంధీగారి అభిమతం - నేడు అది కలలో మాట. పరావలంబనమే శిరోధార్యం నేడు - పరిస్థితులలా వచ్చినెత్తిమీద కూచున్నాయి. ఆనాడు విదేశీ వస్త్రవస్తు బహిష్కరణ ఈనాడు స్వదేశీ వస్త్ర వస్తు బహిష్కరణ. మా నాన్నగారు సంపూర్ణ స్వావలంబ సిద్ధాంతం నుండి.

జాతీయ కళాశాలలో రాట్నం వడకడం, నేత, నవారు, సఫాయి, ప్రార్థన శుక్రవారం జండా వందనం, హిందీబోధన ఇలాంటివన్నీ వుండేవి.

అఖండ సూత్ర యజ్ఞమంటే కొన్ని గంటలు ఒకరు వడికితే వాళ్ళు ముగించే లోపలే ఇంకికరు అందుకోవటం - తుమ్మల దుర్గాంబగారూ మా అమ్మ ఒగేటి అన్నపూర్ణమ్మా పర్వతనేన్కి అందరూ సూత్రయజ్ఞంలో పాల్గొంటూండేవాళ్ళు.

కళ్యాణకావూరుగా ప్రసిద్ధి చెందిన వూరిని శ్రీ తుమ్మల సీతారామయ్యగారు ఆత్మకథలో ఇట్లా వర్ణించారు.

ఏ పల్లె దీపీంచు రేపల్లె సీమలో పాడిపంటల కాటపట్టనంగ
 ఏ పల్లె నిజదేశహితకార్య నిరతులౌ కాంగ్రెస్సు యోధుల గని రహించు
 ఏ పల్లె పరధర్మ మా పంగనేల కొల్పె జాతీయ విద్యా నికేతనంబు
 ఏ పల్లె గాంధీదయాపూరసిక్తమై అనవద్యమయ్యె నయ్యనఘు రాక
 ఎందుగాంధి శిలాస్తంభమెత్తబడియె
 ఎచట తుమ్మల బసవయ ప్రచుర
 దానమానితంబైన వినయాశ్రమంబు
 వెలసె మీరు నే పల్లె పేరు కావూరనంగ

ఇంత పేరుగాంచిన కావూరు మావూరు కావటం నాకు గర్వకారణం-

పల్లె సీమల అవసరం ఔన్నత్యం ఎరిగిన వారు గాంధీజీ. పూర్వపు పల్లెలు సాంస్కృతిక కేంద్రాలు. అందులో వినయాశ్రమం కావూరు యాజులి ఇలాంటి చోట్లు ఇంకా కళావిస్తృతాలు. వినయాశ్రమంలో మా యింటి కెదురుగా బేసిక్ ట్రైనింగు స్కూలుండేది. అందులో పూరిళ్ళు ఆ విద్యార్థులకు ఆవాసాలు మొదట్లో మేమూ అక్కడే వుండేవాళ్ళం. మాకు అక్క వరుసయిన ఓగేటి ఉమాదేవి, స్వంత అక్క ఓగేటి

సతీదేవి కూడా అక్కడే వుండేవాళ్ళు కుటుంబాలతో. ఆ స్కూల్లో ఉమాదేవి భర్త శిష్టా సత్యనారాయణ రాజశేఖరంగారూ, సతీదేవి భర్త తాడేపల్లి శ్రీకంఠశాస్త్రి గారూ సంగీత గురువులు - ఎన్ని కీర్తనలు నా చిన్నతనంలో అక్కడ విన్నానో. చదువుతో పాటు భావి ఉపాధ్యాయులు వంటతో సహా అన్ని పనులూ నేర్చుకోవాల్సి వుండేది. ఆ బేసిక్ ట్రైనింగ్ స్కూల్లో ఎన్ని ఉత్సవాలు జరిగేవో - హరికథలు బుట్టుకథలు, నాటకాలూ, పాటలు, అవధానాలూ ఎన్నో ఎన్నో -

అక్కడే నేను ములుకుట్ల సదాశివశాస్త్రిగారి ప్రసిద్ధ త్యాగయ్య హరికథ విన్నాను - హసుదాసుగారి రామాయణోపన్యాసాలు విన్నాను - కేశవరావు గారనే ట్రైనింగు స్కూలు విద్యార్థి పల్నాటి యుద్ధం బుట్టుకథ చెప్పడం బాగా గుర్తుంది. పళ్ళు పటపట కొరికెరా బాల చంద్రుడూ పై... అంటూ వీరావేశం పెల్లుబిగేట్లు చెప్పే వారాయన ఆ కథని - ఆ స్టేజి మీనే ఎంకిపాటలూ, వాపస్ మొ॥ నాటకాలూ వేసేవారు. అంధులైన ఒక వృద్ధ సహస్రాధాని గారు అక్కడే అవధానం చేశారు. అప్పటికి నేను చాలా చిన్నపిల్లని- ఆయన పేరడిగితే ఇప్పుడెవరూ చెప్పలేకపోతున్నారు ఆ సహస్రావధానిగారెవరో తెలియకపోయే. రాంభొట్ల పాలెంలో కూచిపూడి భాగవతం చూశాను. మా యింట్లో పెద్ద లైబ్రరీ వుండేది - అసంఖ్యాకమైన పుస్తకాలు చదివాను. ఇట్లా ఎన్నని చెప్పను? ఇప్పటి కాన్వెంటు పిల్లలకిలాంటి అవకాశాలు వుండవుగదా అని బాధగా వుంటుంది. వాళ్ళకీ మహత్తర అవకాశాలేవి? మన సంస్కృతిని ఆడుతూ పాడుతూ అరి చేతిలో ఉసిరికాయలా అంది పుచ్చుకునే అదృష్టం ఏది పాపం? క్లాసురూముల్లో ఇలాంటి ఏషయాలు బుట్టుకెక్కుతాయా? ఏవన్నాసరి కథలుగా చెప్తేనే పిల్లలకి బాగా గుర్తుంటాయి. నేను థర్డ్ పాఠం చదువుతున్నప్పుడు నార్ల చిరంజీవిగారి 'దిక్కుమాలిన వాళ్ళు' నాటకం నేయించారు మాచేత. అందులో నేను రుద్రాంబ (అనే గుర్తు) అనే ఆఫీసరుగా వేశాను. చాలా బాగుందని అంతా మెచ్చుకోవడంతో రెండోసారి వేయించారు. ఇంకా ఎన్నో నృత్య నాటికలూ దేశభక్తి గీతాలూ ప్రదర్శించేశారు. ఆ బళ్ళో నేను ఫస్ట్ పాఠం (ఆరోతరగతి) చదువుతున్నప్పుడు వినయాంజలి అనే లిఖిత పత్రిక వుండేది. అందులో నేను నా మొదటి కథ రాశాను. ఇన్ స్పెక్టర్ గారు వచ్చినప్పుడల్లా ఆ కథ చదివేవారు - ప్రతాప శ్రీరామ మూర్తిగారు మాకు డ్రాయింగ్ మాస్టరుగా వుండేవారు. మా నాన్నగారు నేత మాస్టరు.

కావూరు - మా వూరు

ఇప్పుడు శారదావిజయం భారతీత్యాది నాటకాలు రచించి ప్రదర్శించటానికి పునాది ఆవూరు. ఆ స్కూలు -

అప్పికట్లకి దగ్గర్లో యాజలివుంది - అక్కడొక విద్యార్థిత్రం. అందులో మా పినతండ్రి ఓగేటి పశుపతిగారుంటారు. ఆయన గొప్ప కవి. తుమ్మల సీతారామమూర్తి చాదరిగారికి ప్రాణస్నేహితుడు. ఆ మా పశుపతి కక్కయ్య, యాజల్లో కృష్ణోత్సవాలు త్యాగరాజ ఆరాధనోత్సవాలు జరిపిస్తుండేవాడు. ఆ వూళ్లో దేవాలయాలకి ధర్మకర్త. మా నాయనమ్మ అద్భుతంగా వంట చేసిపెట్టేది ఆహూతులకి. ఆవిడవంట తుమ్మల వారికి మిక్కిలి ప్రీతికరంట - సంక్రాంతి గురించి రాసిన పదాల్లో మా నాయనమ్మ ఓగేటి లక్ష్మీనరసమ్మగారి లలిత కుస్తుంభరీ సహితమైన గుమ్మడి కాయ పులుసుని మొదలుకొని వర్ణించారుట తుమ్మలవారు.

పారుపల్లి రామకృష్ణయ్య, బాలమురళీకృష్ణ, హరినాగభూషణం నోరి నాగభూషణం మొ॥ మహానుభావుల పాటకచ్చేరీలు అక్కడే విన్నాను. హరికథలైతే ఎన్నో- మా నాయనమ్మా, పెదనాన్నా, అత్తయ్యలూ, అమ్మా, పిన్నీ అందరూ రసపారవశ్యంలో ఓలలాడేవారే - ఒక్కళ్ళ కీ బడి చదుపు లేదు - మరి ఆ పాండిత్య మేమిటో తెలీదు- శివానాట్యమండలి వారి నృత్యాలు చూశానక్కడ. ఆ బాలగోపాలం ఉపన్యాసాలకి కూడా వెళ్ళే వాళ్ళం. ఇప్పుడు విద్యార్థులు ఉపన్యాసాలకి వెళతారా? అసలు తెలుగు ఎవరన్నా మాట్లాడుతున్నారా? ఆటల్లోనూ ఇంగ్లీషేగా - వాళ్ళ కసలు ఖాళీదీ? ముందు టెన్స్ క్లాస్ దాకా ఒక యుద్ధం - తర్వాత ఎమ్సెట్ ట్యూషన్ కంటిన్యూయేషన్ కుస్తీపట్టు - కంప్యూటర్ తో కొట్టుకుని కొట్టుకుని తర్వాత వీసాకోసం క్యూలు కట్టటం - అయ్యో ! పిల్లలకి బతుకెంత బరువైపోయిందిప్పుడు! బంగారు బాల్యమన్న మాటలేదు - ఇంటర్ నెట్ లోనో, టీ.వీ సెట్లలోనో, కంప్యూటర్ కొట్లలోనో ఇరుక్కుపోయినారు పిల్లలు. నృజనాత్మకత వృథా పదం. దేశభక్తి అయోమయం.

ఆంధ్ర మాత శ్రీ సమేత అనుపమ ప్రపూత చరిత

అఖిల భక్త పారిజాత అమల మంగళం -

రామదాసాది భక్త రత్నములను గన్నతల్లి

తిక్కనాది కవులగన్న దేవి మంగళం -

మొ॥ పాటలు పాడేవాళ్ళం మేము వినయాశ్రమ భజనావళిలో ఇవన్నీ వుండేవి.

తెనాలిలో వెంపటి సూర్యనారాయణగారూ, తల్లా ప్రగడ ప్రకాశరాయుడు గారూ వినయాశ్రమం వస్తుండేవారు. సర్వోదయ పద్ధతి - గాంధీ శిష్యరికం వారిదీనూ - తుమ్మలవారు గీతాంగణాన్ని వెంపటి వారికి అంకితం యిచ్చారు కూడాను. తుమ్మల వారూ, ఉత్పల సత్యనారాయణాచార్యులుగారూ నా మీద పద్యాలు రాశారు - దురదృష్టవంతురాల్ని - వాటిని పోగొట్టుకున్నాను. అయినా వారి దీవెనలని పోగొట్టుకోలేదుగా.

ఒకసారి తుమ్మలవారి సన్మానంలో మా బావ శిష్టా రాజశేఖరంగారు మాట్లాడాల్సి వచ్చింది. సమయానికి ఆయన వూళ్ళో వుండటం కుదరలేదు. ఎలాగా అనుకుంటున్న తరుణంలో మా ఉమాదేవక్కయ్య సీతారామమూర్తి గారి కవిత్వవైభవాన్ని గురించి చక్కని ఉపన్యాసం చెప్తే అంతా ముగ్ధులైనారట - పురాపరం పరాగతమైన ఈ సాహిత్యాభిలాష నన్నీసభలో మాట్లాడే ధైర్యాన్నిస్తోంది. తప్ప నేనీ మహాసభలో మాట్లాడగలిగేంతటి దాన్ని కాదు.

స్వామీ సీతారాం హరిజన్ పత్రిక స్థాపించాలనుకున్నప్పుడు దానికి ఇనపబ్లాకు చేయించటం కుదర్లేదుట. అప్పుడు మా నాన్న చెక్కదిమ్మతో బ్లాకు తయారు చేసి యిచ్చారుట. ఉత్పల వారు గొప్పగా చెప్తుంటారు నాన్న గురించిన ఇలాంటి విషయాలు. ఉత్పలవారూ యాజులీవారేగా - నాన్న వినయాశ్రమంలో గాంధీ మందిరం కట్టారు - కావూర్లో గాంధీ శిలాస్థంభం, వినయాశ్రమంలో గాంధీ కుటీరం వున్నాయి అప్పటికే. ఈ మందిరానికి చుట్టూ స్థూపాకారంలో గోడ మధ్యలో గాంధీజీ బొమ్మ అటూ ఇటూ ఆవూ, మేకా నిర్మించారు మా నాన్న- గోడలకి నీలంరంగు వేసి బంగారు రంగులో ముత్యాల్లాంటి అక్షరాలతో భగవద్గీతనీ, గాంధీసూక్తుల్నీ చెక్కారు ఆయన. మహాప్రతిభావంతులు మా నాన్న - ఆయన చేతిలో మట్టి పైతం హోయలుమీరే మహాశిల్పమౌతుంది. చెక్కముక్క అమూల్యరత్నమౌతుంది. కాకపోతే డిగ్రీలు లేని పాండిత్యంబు వన్నెకు రాని ఈ పాడు కాలాన బుట్టారు మా నాన్న- గుర్తింపెలా వస్తుంది.

బంకుమిల్లి మల్లయ్య శాస్త్రిగారు వినయాశ్రమంలో వేదాలను తెలుగులో రాసి ప్రచురించ సాగారు. కానీ అది ఎందుకనో మూతబడింది. స్త్రీ పునర్నివివాహం శాస్త్ర సమ్మతమని కంఠోక్తిగా చాటిన మహానీయులు శాస్త్రిగారు. స్వామీ సీతారాం భిక్షకు వచ్చినప్పుడు మా అమ్మ నెయ్యి గోధుమపిండితో స్వీట్ చేసి వారికి సమర్పించేది. దొడ్లో కాసిన బొప్పాయి పండ్, సపోటానో, మామిడిపండ్ ఏదో తీసుకెళ్ళి ఇస్తుండేదాన్ని స్వామిజీకి - వారు అపక్వహారం తినేవారు సాధారణంగా. నేనక్కడ పెద్ద పెరిటి తోట పెంచేదాన్ని. మా నాన్న స్వయంగా నేనుకున్న తుంగచాపపై నిద్రించే వారు నియమం ప్రకారం. నాకు ఆరవ ఏట ప్రహ్లాద చరిత్ర కంఠస్థం చేయించారు - తెలుగు పద్యాలూ సంస్కృత శ్లోకాలూ అనర్గళంగా చదువుతుండేవారు - మా అమ్మ వంట చేస్తూ స్థితప్రజ్వలక్షణాలు, తరంగాలవ్వీ చదివేది. ఆదిపూడి సోమనాథరావుగారి తెలుగు భగవద్గీతని తను కాపీ చేసి నాన్న బసవయ్యగారికిచ్చారు. అమ్మ శతకాలూ తరంగాలూ, త్యాగరాజ కీర్తనలు, భాగవతం, ఆధ్యాత్మ రామాయణం ఇవన్నీ అద్భుతంగా పాడేది. చల్లచిలుకుతూ, ఇల్లు అలుకుతూ, అంటు తోముతూ, నీళ్ళుతోడుతూ, పాటలు-పద్యాలూ సుమధురంగా పాడేది. మా అమ్మా పిన్నీ వీళ్ళవరూ స్కూలు చదువే చదవలేదు. అంత పాండిత్యమెట్లా అబ్బిందో తెలీదు.

అచట బుట్టిన చిగురు కొమ్మైన చేప అన్నట్లు వినయాశ్రమంలో అంతా విజ్ఞానపు సందడే సందడి. దేశభక్తి వెల్లువే వెల్లువ.

మా అమ్మ “మా కొద్దీ తెల్ల దొరతనమూ - వీరగంధము తెచ్చినారము” మొ॥ పాటలు పాడేది - గాంధీలాల్ మోహనగాంధీలాల్ యరవాడ జైలే నీకు ఇల్లె పోయినదా? ఏలినవాడా నిన్ను ఎట్లు ఏమరుదుమురా అనీ, “గాంధీ! మహాత్ముడు చకచక నడువగ కంపించి పోయిందీ జగత్తు కంపించిపోయింది - గాంధీమహాత్ముడు నవ్వునవ్వుగా కలకల లాడిందీ ధరిత్రీ కలకలలాడిందీ” - అనీ పాడేది “కస్తూరి గాలిలో కలిసిపోయినదీ ఇంత సౌరభమేల ఈ ఉత్తరపు గాలికి” ఇది మా రాజశేఖరం బావరాసింది - ఆగాఖాను చెరసాలలో కన్ను మూసిందీ మా తల్లి కస్తూరి- మా కన్నతల్లిని చితినిబెట్టు సమయమందునా కంట తడిని బెట్టడా గాంధీ దేవుడే- ఇలా

ఎన్ని పాటలో - గాంధీగారితో ఆ భేదమై పోయి సర్వ అఖండ భారత ప్రజాగళం మా
అమ్మ ఆతరం నినదించేది -

ఏప్రిల్ ఆరవ తేదీ నాటికి ఇది ఏర్పడినదండీ
ఏప్రిల్ పదమూడన నాటికి హెచ్చిపోయినమ్మండీ
సీతానగరముదాటినవండీ

బొబ్బర్లంకను దాటినవండీ శాంతి సైన్యములు
ఉప్పుచట్టమునకు గాంధీ మహాత్ముడు

నిప్పుపెట్టమనగా ఎక్కడినుంచో వచ్చిన సాంబమూర్తి వినగా - అని ఉప్పు
సత్యాగ్రహం పాటపాడేది. అనాధశరణాలయంతోపాటు వినయాశ్రమంలో మామూలు
హాస్పిటల్ తోపాటు పెద్ద ఆయుర్వేద ఆసుపత్రి వుండేది. పెద్ద పెద్ద గాజుసీసాల్లో
తేనెలోనూ పంచదారపాకంలోనూ గులాబీపూల రేకుల్నీ ఉసిరికాయల్నీ ఉళిరేసి ఎండలో
పెట్టేవారు. మఱ్ఱివళ్ళ గుజ్జని పంచదార పాకంలో కలిపితే బలవర్ధకమైన
ప్రాణదాతటానిక్ అయ్యేది. దంపుడు బియ్యం కంటే ముతకవైన విసురుడు బియ్యం
తినేవాళ్ళు / ఆశ్రమంలో అయితే. కావాల్సినంత బీ కాంప్లెక్స్. ఇప్పుడు మొత్తుకున్నా
దంపుడు బియ్యం దొరకవు ప్స్ - బియ్యం దంచటానికి మందులు దంచటానికి
పక్కనేవున్న రాంబొట్ల పాలెం నుంచి కోటమ్మ మొ॥ స్త్రీలు వచ్చేవారు - అడపాదడపా
ఇళ్ళలో కూడా బియ్యం దంచేవారు. వినరటం, రుబ్బటం, చెరగటం, దంచటం
ఇలాంటిపనులు చేసే స్త్రీలకి మనుషులకి 'జిమ్' దేనికి? సరే ఉద్యోగాలు చేయాలిగదా
స్త్రీ లిప్పుడు అంటారు. ఈ సమస్య తెగేది కాదు.

మానాన్న నేత పరిశ్రమ, రాట్న పరిశ్రమ తేనె పరిశ్రమ, ఇటుకలు, నవారు,
గృహనిర్మాణం, ఇట్లా ఎన్నో చాకిరీలు చేసే స్వావలంబన కర్మయోగి.

గుంటూరులో శారదానికేతనానికి తీసుకెళ్ళారు నన్నొకసారి. అక్కడ ఉన్నవ
లక్ష్మీబాయమ్మగార్ని చూశాను. 61లో కాంగ్రెసు సభల్లో బసవరాజు రాజ్యలక్ష్మమ్మగార్ని
చూశాను. మా అమ్మా దుర్గాంబ గారితో సహా అంతా పరిపూర్ణ ఖద్దరు వస్త్ర ధారిణులు.

స్వామీ సీతారాం మద్యపాన నిషేధానికి ఉద్యమించి గుంటూర్లో నిరాహారదీక్ష
చేస్తున్నప్పుడు మేమంతా గుంటూరువెళ్ళాం. ఇప్పుడు మద్యపాననిషేధమంటే నవ్వుతారు

కావూరు - మా వూరు

- శ్రీ వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్య ఎంతో ప్రయత్నించి విఫలమయ్యారు. కల్లు మానడోయ్ బాబూ కళ్ళు తెరవడోయ్ అనేది అప్పటి నినాదం - మా నాన్న కల్లుతాగే వాళ్ల దగ్గర పికెటింగ్ చేసేవారు. నాన్న అమ్మా కూడా సహోపవాసం చేశారు. తర్వాత ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్రం కోసం ఆమరణ, నిరాహారదీక్ష చేశారు సీతారాం. నెలదాటి పోయిందెప్పుడో - వినోబాభావే, నెహ్రూలు విరమింపచేశారు. వారి దీక్షల్ని - తర్వాత ఆంధ్ర దధీచి పాట్టి శ్రీరాములు ఆమరణ నిరశన దీక్ష చేస్తున్నప్పుడు మేమంతా రాట్నాలు వడుకుతూ దుఃఖపడుతూ ఆంధ్ర రాష్ట్రంవచ్చి శ్రీరాములుగారు బతకాలని కోరుకునేవాళ్ళం - పెద్ద పెద్ద సభలు జరిగేవి. పాట్టి శ్రీరాములుగారికి మద్దతుగా.

వినోబాభావే వినయాశ్రమం వచ్చారు. మా నాన్న ఆయనతో మాట్లాడుతుంటే భావే నాన్న భుజం తట్టి దాక్షిణాత్యులు హిందీ చక్కగా మాట్లాడతారని తెలుసుగానీ చంద్రమౌళిగారు మరింత చక్కగా మాట్లాడుతున్నారు' అని ప్రశంసించారుట.

నాన్నని ఖాదీ గ్రామ కమిషన్ కి కాకినాడ రమ్మని రాఘవన్ గారు పట్టు బట్టడంతో మా కుటుంబమంతా కాకినాడ వచ్చేశాం. కృష్ణుడు మధురానగరం వచ్చినట్లు - నాకు కావూరుతో ప్రత్యక్షానుబంధం తగ్గిపోయింది. ఆ జ్ఞాపకాలు మాత్రం మిగిలిపోయాయి. అందరి సమష్టికృషితో జరగవలసిన ఆశ్రమ కార్యకలాపాలు అన్నీ సక్రమంగా జరగటం కష్టం అయినది. అయినా వినయాశ్రమ ప్రత్యేకత వినయాశ్రమానిదే. కనీసం స్వావలంబనప్రయత్నాలు ముమ్మరంగా చేసింది. ఆర్యనాయకం ఆశాదేవిగార్లు వినయాశ్రమం వచ్చారు. అప్పుడే జలియన్ వాలాబాగ్ బాధలు, పంజాబు వధలు, పాటలు పాడారు.

తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారు మేము వినయాశ్రమంలో వుండగా మాయింటికొచ్చి ఒకటి రెండు రోజులుండేవారు - ఇది తుమ్మల వారి శతజయంతి సంవత్సరం గనకవారి ఆత్మకథనించీ కాసిని పద్యాలు చదివి సెలవు తీసుకుంటాను. జగన్మోహనరావు మాష్టారు చాలా చలాకీగా వుండేవారు. క్లాన్ మేట్స్ మి పోట్లాడుకుంటే చక్కదిద్ది స్నేహంగా వుండేట్లు చేసేవారు. డిబేట్లు పెట్టేవారు. స్త్రీకి విద్య అవసరమా కాదా? అనేది ఒకసారి టాపిక్ - అప్పుడాయన స్త్రీకి విద్య అవసరమని తీర్మానిస్తూ ఒక కథ కూడా చెప్పారు - జాతీయ పాఠశాలలో మోడల్ అసెంబ్లీ వుండేది -

ఉపనిషత్తులూ, బైబిలు - పఠనం బిస్మిల్లా ఇర్రహిమానిర్రహిమ్ ॥ ప్రార్థనలూ వుండేవి - ఏ ప్రార్థనలోనైనా వైష్ణవ జనతో తేనేకహీయే - రఘుపతి రాఘరాజారం తప్పనిసరి. క్రమశిక్షణ దేశభక్తి నిరాడంబరం, సౌశీల్యం, ధర్మాభిరతి, ఉపనిషద్విజ్ఞానంలాంటివన్నీ బోధించిన వూరు కావూరు వినాయాశ్రమం.

కోరను రాజ్యముస్వర్గము

కోరను మోక్షంబు కూడ కోరను దేవా

దారుణ దుఃఖిత జీవుల

కూరిమి కాపాడమదిని గోరుదునెపుడున్

మొదలైన పద్యాలను నేర్చి ప్రతిజ్ఞ చేయించేవారు.

అహింసా సత్యఅస్త్రేయ బ్రహ్మచర్య అసంగ్రహ శరీరశ్రమ అస్వాదసర్వత్ర భయ వర్జన సర్వ ధర్మసమానత్వ స్వదేశీ స్పర్శ భావనా వినమ్ర వ్రతనిష్ఠాసే యేఏకాదశసేవ్యహై - అనే సూత్రాలు నిజజీవితంలో ఆచరించాలనీ వారు రోజూ ప్రార్థనలో భగవద్గీతతో పాటు గాంధీగారి 'ఆజ్ఞా విచార్' (దినచర్య) చదివి ఒక్కొక్క సూక్తికి అర్థం చెప్పేవారు.

ఒరులేయవి యొనరించిన

నరవర! యప్రియము తనమనంబునకగుతా

నొరుల కునవిసేయకునికి

పరాయణము పరమధర్మపథముల కెల్లన్ - అని నూరిపోశారు.

పొద్దున పదిగంటలకీ సాయంత్రం ప్రార్థనకాంగానే ఆరు గంటలకీ అన్నం తినాలి. అదీ ఇంటిల్లిపాదిమీ కలిసి- తెనాలిలో వెంపటి సూర్యనారాయణగారింట్లోనూ అంతే. అన్నీ వడ్డించి మా అమ్మ నెయ్యి కరగబెట్టి గిన్నె చేత్తో పుచ్చుకుని నిలబడేది-

అందరం సహనావవతు, సహనౌభుదక్తు- మంత్రం చదవి అన్నం తినేవాళ్లం. తెనాలిలో వెంపటి సుందరమ్మగారు నెయ్యితేంగానే అన్నానికి కూర్చున్న అందరం అదే మంత్రం చదివేవాళ్లం. తెల్లవారుజామున అయిదు గంటలకే ఎక్కడైనా ప్రార్థన - పిల్లలందరికీ నిరాడంబర, సత్యధర్మయుత స్వచ్ఛశీల సమన్విత జీవితం గడపటం

కావూరు - మా వూరు

ఎలా? అనే అంశంమీద ప్రత్యేక శిక్షణ - పెద్దలెవరన్నా ఆశ్రమాన్ని సందర్శించటానికి వస్తే వారిచేత ప్రత్యేకోపన్యాసం చెప్పించటం - అలాంటి ఆశ్రమవాసం ఇప్పుడు ఎక్కడన్నావుంటుందా? ఏమోమరి- నేనైతే చూడలేదు. వుంటే అద్భుతమే - ఉత్తములైన భావి భారత పౌరులు తయారవుతారు.

ఛైరాయిడు లోపం వల్ల ఇంతటి శిక్షణా నాపాలిట వృథా అయిపోయింది గదా- పునాదులేమో అత్యంత పటిష్టమైనవి. కానీ పైన కట్టిన భవనం మటుకు చాలా చిన్నదైంది. దేనికైనా అదృష్టం వుండాలి కదా.

(శ్రీగోగినేని జగన్మోహనరావు మాష్టారు 11-9-2002న కీర్తిశేషులైనారు.)

తుమ్మలవారి ఆత్మకథ పద్యంతో ఈ వ్యాసం ముగిస్తున్నాను.

ఎవ్వని కొల్వుభద్రములకెల్ల నిదానముదారతామయుం
డెవ్వడు సర్వలోకముల నేలు మహా: పరిపూర్ణమూర్తియై
నెవ్వడు వాఙ్మన: క్రియలకేర్పడరాని మహాత్ముడాయ్యడై
యెవ్వడెసంగు సత్యమననెవ్వడు వాని భజింతునిచ్చులున్

అల్లసాని తారామూర్తి శాస్త్రి వ్రాసిన సందర్భం గ
తెలుగు విశ్వశిల్పి అల్లసాని శివప్రసాదం

2. మనమూ - మన సాంప్రదాయము

కాలమహిమ వలన ప్రజల్లో భక్తి నశించిపోతున్నదా! అనిపిస్తుంది. అది మన భ్రమే. మహానుభావులు సంకల్పించిన ప్రకారం తత్కాలంలో మళ్ళీ భక్తిభావం స్ఫుటమై వర్తిల్లి ప్రజాక్షేమం జరుగుతూనే వుంటుంది. ఇది యదార్థం - మనువుమాట వినకండి భక్తిమాట తలవకండి అని స్త్రీవాదులూ అభ్యుదయవాదులూ పెద్దున్న గోల దారి దానిదే. భక్తి వెల్లువదారి భక్తివెల్లువదే - భక్తి తప్పనిసరిగా సత్ప్రవర్తనను ప్రోత్సహిస్తుంది. సమాజం సుఖశాంతులతో మనడానికి దోహదం చేస్తుంది. సోషియాలజీ అని ఒక సబ్జెక్టుంది. అందులో భక్తి, దేవుడి ఉనికిపై నమ్మకం ఇవి మూఢాంతులు మానవ సమాజం నాశనం కాకుండా కాపాడుతున్నాయని ఇతర దేశాల పండితులు కూడా ఘంటాపథంగా చెప్తున్నారు. దైవభక్తి లేకపోతే ఈపాటికి ప్రపంచం మిగిలేది కాదు. పావభీతి ఉండకపోతే ఎదుటి మనిషిని అమాంతం పీక్కుతినడమేగా! రక్షణ, లా అండ్ ఆర్డర్ ఏం వుంటే? అలాంటి అయోమయ సమాజం నించీ మన దేశం మన మహానుభావులూ శృతిస్మృత్యాదులూ మనల్ని కాపాడుతున్నై. ముఖ్యంగా మన దేశం ప్రపంచంలో ప్రత్యేక గుర్తింపును పొందగలిగింది.

మానవాళి అభ్యుదయం కోసం స్మృతిసూత్రాలు వ్రాసిన వాళ్లలో మనువు ముఖ్యుడు. అని ఎందుకంటున్నానంటే ఇప్పుడు ఆయన పేరు అందరూ పదే పదే తలచుకుంటున్నారాయె మరి స్నేహమైనా వైరమైనా భగవంతుణ్ణి చేరడానికి ఉపాయమే అన్నట్లు అయింది. మనువుగారి మననం కూడా. ప్రతివాళ్లకీ ఆయన సూక్తులు రెండో మూడో రాకుండా లేవు.

శ్లో. పితారక్షతి కౌమారే ... నస్త్రీ స్వాతంత్ర్యమర్హతి
యత్ర నార్యస్తు పూజ్యంతే రమంతే తత్రదేవతాః
శోచన్తి. జామయో యత్ర వినశ్యత్యాశు తత్కులమ్
నశోచన్తితు యత్రైతాః వర్తతే తద్ది సర్వదా
తస్మాదేవతృదాపూజ్యా భూషణాచ్చాదనాది భిః

మనమూ - మన సాంప్రదాయము

న కన్యా: పితావిద్వాన్ గృహ్ణీయాత్ శుల్క మణ్యపి
గృహ్ణాన్ శుల్కం లోభేన స్యాన్నరోపత్యవిక్రయా

ఆ- ఈయనకేం పొయ్యేకాలం (పోయేకాలం మనువుకి కాదు మనకే నిజానికి) నస్త్రీ స్వాతంత్ర్యమర్హతి అంటాడా? అని గుడ్లురుముతున్నారు ఆధునికులు. సరే పాపం ఆ మనువేదో పాత కాలంనాటి వాడు. ఇంగ్లీషు చదువులవ్వీ చదువుకోక చెడిపోయినాడు. కానీ మనం నాగరికులంగదా- అర్థరాత్రి నిర్జన ప్రదేశం నించి ఒంటరిగా నడిచి క్షేమంగా ఇంటికి రాగలదా స్త్రీ? అదృష్టం బావుండి రోడ్డుమీద ఏ చెడ్డవాడూ తారసిల్లకపోతే వస్తుందేమోగాని అవిడ గొప్పతనం వల్ల మాత్రం కాదు, ఎప్పుడో తప్పనిసరైతే తప్ప స్త్రీలు అట్లా ప్రయాణించగలరా అసలు. కరాటేలాంటివి వచ్చినా కష్టమే. అయినా ఎంత మంది కరాటే నేర్చుకుంటారు? పూర్వం విపత్కర పరిస్థితుల్లో స్త్రీ ఒక్కతే బయటకు రావడం (అదీ సకృత్తుగానే) తటస్థిస్తే అమ్మవారి ధ్యానం చేసుకుంటూ నడిచేది అది వేల కరాటేపైట్లు పెట్టు అనుకోండి. (అది విషయాంతరం).

పురుషుడి అండలేనిదే గృహిణికి, ఉద్యోగినికి, కళాకారిణికి ఎవరికైనా కష్టమే. ఒప్పుకొని తీరవలసిన మాట ఇది. కష్టమైనా నిష్ఠారమైనా ఇది నిజం. పురుషుడు తోడున్నా మాత్రం ప్రమాదాలు జరగవా అంటారేమో! అదీ వేరే మామూలు పరిస్థితులలో జరగవు అంతే - రామలక్ష్మణులు లేనప్పుడుగాని మహావీరాధివీరుడైన రాక్షసుడు రావణుడు సీతమ్మ నెత్తుకెళ్లలేకపోయాడు. నలచక్రవర్తి లేనప్పుడే దమయంతి బోయవాడి పాలబడింది. అయితే ఇవన్నీ వివరంగా అర్థం చేసుకోవలసినవి. శకుంతలని ఆవమానించినది భర్తే గదా అంటారు ఆధునికులు. సీతయినా దమయంతి అయినా ద్రౌపది అయినా శకుంతల అయినా వాళ్ల స్వచ్ఛ శీలం చేత ఆపద వేళల తమ ఆపదలవేళల తమను కాపాడుకున్నారు. భర్తల అభిమానాన్నీ ప్రజల గౌరవాన్నీ పొందగలిగారు. అందుకే మనువు అంటాడు.

‘యత్రనార్యస్తు పూజ్యంతే రమతే తత్ర దేవతాః’ అని ఈ మాట కనపడదు ఆధునికునికి ఎందుచేతనో అయితే ఎట్లాంటి స్త్రీలను పూజించాలి. రూపురేఖల్లో

స్వభావంలో పశ్చిమ దేశాల బిడ్డలవుతున్న స్త్రీలను సంపూజించగలమా? మొన్న మొన్నటిదాకా స్త్రీలవల్లనే మన సంస్కృతి కాపాడబడుతోంది అని మురిసిపోయినాం! వేషభాషలు ఆలోచనలు వినయ వివేకాలు మారలేదుగనుక ఆ మహిళలకు చెయ్యెత్తి మ్రొక్కుగలిగాం.

ఇప్పుడు పురుషుల్ని తలదన్నేట్లు చదివి ఉద్యోగాలు చేస్తున్నారు. వనితలు. ఆదిశక్తి లలితాపరమేశ్వరి సహజంగానే స్త్రీలకి అమిత విజ్ఞానాన్ని ఇస్తుంది. తన యిల్లు కాపాడుకోవడానికి తన భర్తనీ పిల్లల్నీ ఉత్తముల్ని చేసుకోవడానికీనూ. ఇప్పుడు ఇల్లు మానేసి లోకాన్ని ఉద్ధరిస్తున్నారనుకోండి వాళ్లు చాలా సుఖంగా ఉంటున్నారా? అర్థరాత్రి ఒంటరిగా స్వతంత్రంగా వెళ్లగలరా? మనువు చెప్పింది తప్పేనేమో మీరూ ఆలోచించండి. నేను స్త్రీ విద్యా వ్యతిరేకినికాను. మనువు ఎవ్వర్నీ వదలేదు. ఎవరి రూల్సువారికి ఖచ్చితంగా నెత్తిన రుద్దాడు - ఇలా చేయకపోతే సమూలంగా నశించిపోతార్రా నాయనలూ అన్నాడు. అలాంటప్పుడు ఎందుకో ఇప్పటి వాళ్లకింత కోపం. పక్షపాతం చూపించని మనువుమీద కోపం ఏం లాభమో!

ఇప్పుడు ప్రసిద్ధురాలొకావిడ కొత్తగా ఒక రూలు పెట్టారు (ప్రభ వారపత్రిక) జడలు కత్తిరించేసుకోమనీ బొట్టు మానేయమనీ. ఇంకొకావిడ పైట తగలెయ్యమంది. ఒకావిడ పాంట్లే సుఖమని సులభమని చెప్పింది. నానా దరిద్ర వికృత వేషభాషలతో అసహ్యంగా ఉన్న స్త్రీజాతిని ఎప్పటికీ దార్లో పెట్టుకుంటుందో శ్రీదేవి. అవిడిష్టం. మనమెవరం చెప్పడానికి?

3.విశ్వనాథ కల్పవృక్షమున బాలకాండము

ఆంధ్ర సాహిత్య ప్రపంచమున, గౌరీశంకర శిఖర సమున్నతులైన శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి కల్పవృక్ష రచనా వైశారద్యమును గురించి నేనిచట స్థూలముగా ప్రస్తావించుచున్నాను.

మరల నిదేల రామాయణం బన్నచో తలచిన
రామునే తలచెద నేనును నా భక్తిరచనలు నావిగాన
ఈ ప్రపంచకమెల్ల నెల్లవేళ తినుచున్న యన్నమే
తినుచున్నదిన్నాళ్లు తన రుచి బ్రతుకులు తనవిగాన

ప్రాగ్విపశ్చిన్నతమున రసము వేయి
రెట్లు గొప్పది నవ కథా ధృతిని మించి

అని ప్రారంభించారాయన కల్పవృక్షాన్ని దేవతాస్తుతి యనంతరమున. ఆ ప్రారంభమే హృద్యమై, కొంచెము సహృదయముగల ప్రతి వ్యక్తికీ పునః పునః పఠన ప్రస్తావన యోగ్యమైనది. సత్యనారాయణగారు రసయోగీశ్వరులైన కవిశేఖరులని, రామాయణ కల్పవృక్షము అణువణువునకు సువ్యక్తమే. ఇక బాలకాండమున-

శ్రీరామచంద్రుడు జనకమహారాజు సభలో శివుని విల్లును గని “తాకుదునా? ఎక్కువెట్టుదునా? మరిముదల”యని గురువుగారైన విశ్వామిత్రుని వినయంతో నడిగినాడు. ఎంత చమత్కారము. తను మాత్రమెంతకైన సమర్థుడట. కేవలము గురువుగారి ఆజ్ఞ కోసమేనట తాను వేచియున్నది. “అలనన్నయ్యకు లేదు, తిక్కనకు లేదా భోగము” అన్న పద్యము గుర్తుకు వచ్చుచిట.

శిష్యునకు తగిన గురువే విశ్వామిత్రుడు. ఆయన యిట్లానతిచ్చును-

తాటకాప్రాణపథనిరాఘటమూర్తి!

కోటిమారీచ ధునన బాహోటశక్తి!

క్షుద్రదైతేయకోటి సంస్ఫోట భయద!

తాకవే ఇంతయే చాలు ధనువునకును!

గురువుగారాయెను, ఇంకొక యాకెక్కువయే చదివినారు. తన శిష్యుడా మహాధనువును తాకుటయే చాలునట. ఆయన ఆ అడగుట - ఈయన ఈ చెప్పుట సరిపోయినది.

ఇంక అహల్యా ఘట్టము మరింత మనోహరము. ఆమె మాటలు పాఠకుల గుండెలోతుల నుండి వెలికి తీసినట్లుండును. చూడుడు.

సీ. ప్రభుమేనిపై, గాలిపై వచ్చినంతనే
పాషాణ మొకటికి స్పర్శ వచ్చె
ప్రభుమేని నెత్తావి పరిమళించిన తోన
యశ్మంబుఘ్రణేంద్రియంబు జెందె
ప్రభుకాలి సవ్వడి ప్రాంతమైనంతనే
శిలకొక్క దానికి చెవులు గలిగె
ప్రభు నీలరత్న తోరణమంజులాంగంబు
గనవచ్చి రాతికి కనులు గలిగె

ఆ మహాప్రభుడు వచ్చి యాతిధ్యమును
స్వీకరించి నంతనుపలహృదయ వీధి
నుప నిషద్వితాన మొలికి శ్రీరామ భ
ద్రాభిరామమూర్తి యగుట దోచె

ఇట్టి కవిత యాపాతమధురము కాకెట్లుండును.
రామునికా అహల్యాదేవి తిలకము దిద్దుచు
ఈ వ్రేలి ఎఱ్ఱదనాల కుంకుమ యారదా
విదేహములకీ వరుగవలయు

నాయనా అచ్చటను శతానందుడుండె
నీవు నా బిడ్డవగుట వానికిని చెప్పు
నీవు నా తండ్రివగుట వానికి వచింపు - అంటూ...
“ఇంక నా అంతట నేను నిన్ను విడువలేను-

నీవే కదలి పోవయ్య రాఘవ కులేంద్ర!” అని పరితపించునహల్య

కళ్యాణమై తిరిగి అయోధ్యకు బయలుదేరి వెళ్లునప్పుడు ‘తల్లిరథంలో కూచాని’ అహల్యాశ్రమము వైపు వెళ్లవలెనని యడిగి కొసల్యతో రామచంద్రుడిట్లనును.

‘అమ్మా! అహల్య ఎంత పడ్డది. నువ్వు, అరుంధతీ, అహల్య ఒకలాంటి పవిత్రమూర్తులమ్మా!” అని విశ్వనాథ రచనాకాశంలో అడుగడుగునా ఆంధ్ర సాంప్రదాయముల మెరుపులే- పెళ్లిళ్లలో కొద్దో గొప్పో తగవులు తప్పవుగదా - మరి జనక, దశరథు లెవరునట్టివారు కాకపోయిరి - అందుకే యీ పద్యం చూడండి.

ఎంత సాధువుగా జరిగిననేమి సుంత

తగవు లేకుండ పెండ్లికి శోభలేదు

అలుకు గుడ్డకునై కలహంబు జరిగె

జనక దశరథ రాజగృహ పరిచారకులకు.

ఇంక దశరథుని భార్యలు గర్భవతులైనప్పుడు వారి వారి పరిచారికలు రహస్యముగా మన్నుఁ మ్రుచ్చిలించి తీసుకొని పోవుట హృద్యముగా వర్ణితము-

మహారాణులకు వేవిళ్లు. మట్టి తినవలయునను కాంక్ష పెరిగినది. కానీ భర్తృమయములైన అవని నాథ సౌధముల మన్ను దొరకుట సాధ్యముగదా మరి. ఇట్లా దౌహృదశ్రీలు కమనీయముగా గడచిన వెనుక...

శ్రీరామ జనన సందర్భములో పురుటింటి వాకిటికి ప్రాత చెప్పులను, సాగనారమట్టలను సహితము కట్టించినారు శ్రీవిశ్వనాథవారు. రాణుల దొంగనొప్పులకు విభూతి పెట్టించి, మంత్రజలమిప్పించినారు దశరథుని చేత.

అసూర్యం పశ్యలా, ఆగర్భశ్రీమంతులూ అయిన దశరథుని రాణులవి, పచ్చి బాలెంతరాళ్లని బాలమృణాళ బాహువులనియైనను దయ దలచలేదాయన. ఇరువది యొకటవ రోజున బావిలో చేదవేయించకుండా వదిలి పెట్టలేదు. అప్పుడే పుట్టిన పసిరాముణ్ణి గోధుమలు చల్లి గొతువు పట్టుం జీర బరపించి పరుండ బెట్టవేసినారు.

పసి రాఘవుల పెంపకమంతయును తెలుగువారిదే. రాముడు చిన్నతనమున క్రింద పడినచో, “నేలపాప కొట్టినదని” దిష్టి తీసెడు వారట. శ్రీ రఘురామ చంద్రుడు

త్రివిక్రమ స్ఫురణ దోచగా మూడడుగులు వైచి చతికిలబడుచు చేయు విద్వేములు
ప్రతి తెలుగు తల్లి కంటి వెలుగులే!

పదునొకండవ దినంబున విశిష్ట ఋష్యశృంగులు పిల్లవాండ్రకు నామకరణము
చేయు వేళ నయోధ్యా ప్రజలొడ్డు విరిగి వచ్చుట, ఆలస్యముగా వచ్చిన సుమంత్రుడు,
బియ్యపు పళ్లెరములోని అక్షరములు సరిగా గన్పించక రామభద్రుండని చదువుట
సైతము కవిసామ్రాట్టుల యూహ వైదగ్ధ్యమున కొదుగుటయే-

‘రాఘవుల నిరువది యొకటవ రోజున, తొట్టెలలో వేయు వేళ నగరములోని
ముత్తయిదువులను పేరంటము పిలిచిరి. ఇక నచట పాట పాడవలసి వచ్చినది.
ఒకరు పాడనని బెట్టు చేయుట, మరొకరు మందలించుట, చమత్కార
సంభాషణములు. ఇంక నచటి సంరంభమంతయు నచ్చముగా తెలుగువారింటి
పేరంటముల లోనిదేనని వేరుగా జెప్పవలయునా?’

పింతల్లి కైకేయికి బాలరాముడన్న ప్రాణము - ఆమె దినదినము పసివానికి
దిష్టితీయుట చూడుడు.

నా తల్లికిని రంగనాథుండు రక్ష
నా తండ్రికిని రంగనాథుండు రక్ష
శ్రీవశిష్టుల తపస్సేవధుల్ రక్ష
దశరథేశుల పూర్వ తపసులు రక్ష
మా బాబునకు ధర్మ మహిమలు రక్ష
దేవి కౌసల్య పాతివ్రత్య రక్ష
ప్రళమితాళిల దైత్య భావంబు రక్ష

రామునితో కైక ఆడునాటలు, మాట్లాడునాటలు - తత్కాలమున నామె
పరవశము - నాన్యతోదర్శనీయమా అన్నట్లుండును. ఉపనయమున భిక్ష సందర్శమున
కైకేయీ దేవి వజ్రాల పిడిగల కత్తిని కానుకగా నీయగా “మొగమున నింతయై
మురిసి పోయె”నట రాముడు. కైకేయి శీలమును అచ్చతర మధురముగా తీర్చుట
సరే శాంతాదేవిని తెలుగువారి ఆడబడుచుగా దిద్దినారు.

శివధనుర్బంగరావమును సర్వలోకములయందు ప్రతిధ్వనింపజేసిన రామ చంద్రునకు జనక మహారాజు పొంగులెత్తు సంతోషముతో కన్యనిచ్చుటకు ముహూర్తము నిశ్చయింపజేసి, 'కూడి అష్టమి నాటికే పెండ్లివారు మిథిలకు విచ్చేయున్లుగా జూడు' డని వేగరులగు దూతలనయోధ్యకు బంపును.

దశరథాదులు పట్టవగ్గములేని సంబరముతో తరలివెళ్లుచుండగా, కబురందుకున్న శాంతా ఋశ్యశృంగులు మధ్యలో వచ్చి కలిసికొనిరి.

అప్పుడు కౌసల్య శాంతతో: "అమ్మా! నీవు వచ్చితివి. మాడు పట్టున నింత చమురు పెట్టుటకు వివాహవేళ తమ్ముని దిద్దుకొనుటకు నాడు పడుచువు. నీవు వచ్చితివని పొంగిపోయినది.

ఇంక సీతారాముల కళ్యా మహోత్సవమంతయు తెలుగువారిదే!

వధువు వైపు వారిచే "చెరువుగట్టున రత్నకంబళి చెన్నుగా బరపించి పానకాల కావళ్లు దింపించినారు. వివాహ నిశ్చయము జేయించి, వరపూజ జేయించినారు విశ్వనాథవారు.

నాలుగు మేనమామలు నాలుగు తట్టలతో తుమ్మెదలు పైన గమ్మిన తమ్మిపూలవలె మెరయు ముఖబింబములు గల నలుగురు పెళ్లికుమార్తెలను తీసికొని వచ్చినారట వివాహ మండపమునకు-

తలంబ్రాలు పోయించు విధమిది-

"పది దోసిళ్లకు నొక్కదోసిలిత్రపాపర్యంతమై సేస బ్రా
లోదిగించెన్ జనకాత్మజాత పతిపై నొయ్యారపున్ లజ్జయున్
చదురౌ తొల్టి మెట్టుడిగ్గు చుత్ర పాశైదిల్య మార్గంబునన్"

మంగళ సూత్రధారణ తరువాత ఆడుబిడ్డయైన శాంతాదేవి మంగళహారతి పల్లెము పట్టినది. ఆమెకు లాంఛనములుగా బంగారపు పానకపు బిందెలను సమర్పింప జేసినారు జనక మహారాజు. అప్పుడొక యచ్చముగా తెలుగింటి యాడపడుచేయ బంగార మద్దిన చీరచెరగు విసురుగా విదలించి సన్నని యలుకను ప్రదర్శించినదట. తెలుగునాట ఆడబడుచు మీద సామెత గలదుగదా-

అసలు పుత్ర కామేష్టికి ముందు దశరథుడు శాంతను ఋష్యశృంగుని ప్రేమ, గౌరవములతో నయోధ్యకు తోడుకొనిపోవును. అప్పటి నుండియు 'శాంతామహాదేవి' రీతి వ్యక్తమగుచునే యుండును. మొట్టమొదటి రథమున భర్త సరసన అధిరోహించి యేగుచున్న శాంతను అయోధ్యామహిళలాశ్చర్యముతో కుతూహలముతో గాంచినారట. ఆశ్చర్యమెందులకు? 'ఎంత చక్కని చీర గట్టిన దెంత సొమ్ములు కొత్తవిన్' అని, వింతగా రెండవ పుట్టింటికి పతిని గూడివచ్చునీమె యెంత యద్భుష్టవంతురాలోగదా.

ఆడువారికి పుట్టిల్లన్న ప్రాణము. అందులో శాంతకు రెండు రాజవంశములు పుట్టిళ్లు గు భాగ్యము పట్టినది. ఇంక చీరలు, నగలు, వీనికేమీ కొరత. ఇంకొక భాగ్యమేమనగా మహానుభావుడైన భర్త లభించుట. పుత్రకామేష్టి చేయింపబోవు ఋష్యశృంగుని భార్య యగుట వలన శాంతకు దశరథునింట రెట్టింపు ఆదరణ లభించినది.

కవి సామ్రాట్టులు స్త్రీ హృదయ వర్ణనము నందెంత యవగాహన కలవారు! శాంత స్వభావమునేకాదు. కొసల్య, సుమిత్ర, కైక, అహస్య, అరుంధతి, సీత మొదలైన స్త్రీశీల స్వభావములను మనోహరముగా వర్ణించినారాయన. అన్నియు మనకు తెలిసిన పాత్రలే. అయినను రసభరితమ వర్ణనాపూర్వములు. 'ప్రాగ్విపశ్చిన్నతమ్న రసము వేయిరెట్లు గొప్పది. నవకథాధృతిని మించి"గదా మరి.

(1961 పి.ఆర్.కాలేజీ మాగజైన్ లో ప్రకటితము.)

4. కృష్ణశాస్త్రిగారి యక్షగానాలు

నవకవితా సౌధానికి మేస్త్రీ అనదగిన శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారి సాహితీ పరిశ్రమను గురించి చెప్పటం నావంటిదానికి సాహసమే అవుతుంది. విస్తృత సాహిత్య సేవ చేసిన కృష్ణశాస్త్రిగారు శ్రీ బాలాంత్రపు రజనీకాంతరావుగారి ప్రోత్సాహంతో యక్షగానాలు కూడా రచించారు.

యక్షగాన ప్రారంభంలో హెచ్చరికలు తెలుపుట ఆచారం శ్రీకృష్ణదాస చకోర పూర్ణిమా! రజనీకాంతోదయా! దయారాశి! హెచ్చరిక' అని రెండు యక్షగానాల్లోనూ హెచ్చరిక చేశారందుకే-

15వ శతాబ్దంలోనే

యక్షగానపదంబులు నవ్యధమున
సముచితానేక విధతాళ సంగతులను
నవరసాల క్రియావర్ణనంబులగుచు
నలరునని, హరికిర్రనాచార్యుడైన
అన్నమయ్యగారు చెప్పారు.

అనేక విధ తాళ సంగతులూ నవరసాలూ, అలంకారాలూ, వర్ణనలూ వుండాలన్నమాట యక్షగానంలో . .

సంగీత నృత్యాలతో సహా దైవ క్షేత్రాలలోనూ తీర్థాలూ తిరుణాళ్లలోను రాజసభలలోను, నగరువీధులలోనూ ప్రదర్శించడం యక్షగాన నాటకంగా రూపొందిన నాగరిక పరిణామం జానపద కళా రామణీయకత జాలువారుతూ సాంప్రదాయక రాగఫణితులు గుండెలు ఝల్లుమనిపిస్తూ సామాన్య జనానీకానికి చాలా మందికి నోటికి వచ్చిన అందమైన పలుకుబళ్లతో, వరుసమెట్లతో సరళంగా శ్రావ్యంగా సాగిపోయే కళాఖండాలు యక్షగానాలు అంటారు రజనీకాంతరావుగారు.

మొదటి యక్షగానం క్షీరసాగర మధనంలో రచించబడింది. రజనీకాంతరావుగారి ప్రోత్సాహంతో భాగవతమూ, శ్రీనాధుని భీమఖండము, కలిదిండి భీషనారాయణ విష్ణుపురాణం ఆధారంగా కృష్ణశాస్త్రిగారు ఆకాశవాణి కోసం యీ యక్షగానాన్ని

కూర్చారు. ఇది కూచిపూడి చరిత్రలో ఒక పెద్ద మలుపు. బందా కనకలింగేశ్వరరావుగారూ కూచిపూడి విద్వాంసులూ మొదలై హేమాహేమీలంతా ఇందులో పాల్గొన్నారు. బహుజనామోదం, ప్రశంసా లభించాయి ఈ యక్షగానానికి.

ముందు సూత్రధారుడు ప్రవేశించి హరిహరులకు నలువకు సాగరజాగిరిజలకు పలుకు కవికిని గణేశ్వరునకు హనుమంతునకు వరదులకు నమస్కృతులు నవగ్రహములకున్ అని నమస్కారములు చేసి

అంబా హేచ్చరిక జననీ హేచ్చరిక

సాంబశివును ప్రేమధానీ హేచ్చరిక

అని మొదలుపెట్టి హేచ్చరికలు చేసి రాజరాజేశ్వరీదేవిని ధ్యానించి, ఇష్టదేవతా ప్రార్థనానంతరంబున క్షీరసాగర మధనమను పౌరాణిక గాధాను సారియగు యక్షగానంబునకు కథాక్రమం బెట్టిదనిన

మనందరికీ తెలిసిందే- సురవరులు బృహస్పతితో కలిసి మహావిష్ణువును దర్శించి తమ కష్టాలు విన్నవించుకుంటారు ముఖారిదరువులో- ప్రస్తుతం దానవులతో సఖ్యం అవలంబించటమే మేలు - వాళ్ల సాయంతో పాల సముద్రం త్రచ్చి అమృతోత్పాదన చెయ్యండి అని చెప్పాడు మహావిష్ణువు. ఇంద్రుడు రాక్షసులతో సఖ్యాన్ని ప్రకటించి వాళ్లని సముద్ర మధనానికి ఆయత్తం చేస్తాడు. అంతా కలిసి మందరపర్వతాన్ని పెకలించి తెస్తారు. తర్వాత రావయ్య నిర్మల తేజా అని వాసుకిని కప్పపు తాడుగా నుపచరించమని ప్రార్థిస్తారు. హరిమాయాపరవశులై దానవులు వాసుకితోకను పట్టుకోవడం అవమానంగా భావించి ఇట్లా అరాణారాగంలో కోప్పడతారు-

మాకేల ఆ తోక

అహి ఫణావళులు గైకోక

బలమందా కులమందా

పటు తపస్సంపదల యందా

ఇటు బలిప్రముఖులందలంతు లెవరో

చలమ్మేల అటుపోక ఔర

మాకేల ఆ తోక? - అంటారు.

మందర పర్వతం సముద్రంలో మునిగిపోతుంటే కరుణా రసాబ్ధియైన
క్షీరాబ్ధి శయనుడు మహా కూర్మమై పర్వతాన్ని లేవనెత్తుతాడు.

తరవండీ క్షీరాబ్ధి

తరవండీ క్షీరాబ్ధి

అంటూ అటు అసురులహిషణము ఇటు వాలము సురగణము గైకొని
విజృంభిస్తారు. హాలాహలం పుడుతుంది. కుయ్యో మొట్టో అంటూ బ్రహ్మాదులు
శంకరునివాసద్వారం చేరతారు - సౌరాష్ట్రందరువులో

అభయమభయమీశా

అభయము నిఖిలేశా!

అభయమయాకృత్తివాస

అభయమభయము శశికోటీశా

అభయము మా ప్రాణేశ

అభయము రజతాద్రివాస

అని ప్రార్థిస్తారు మోహనలో. ఫాలనేత్రుడవుడు మ్రింగెను హాలాహలమ్ము.
నీలకంఠుడాయ్యెననుచు నిఖిల భూతములు నుతింప ఫాలనేత్రుడవుడునిల్చెను
గళమందు విషము.

శ్రీరాగంలో మళ్ళీ పాల్కడలిని తరవంగతరవంగ

తరగమిగడల మిసిమి - ఐరావతాదులన్నీ ఉద్భవిస్తాయి. తర్వాత-

పాడమే రమా కలుముల సీమా

శతపత్ర దళమ్ముల నడుమా

తర్వాత అమృతహస్తుడై ధన్వంతరి వస్తాడు. వెంటనే విశ్వమోహినీ వేంచేస్తుంది.

“రాో దివిజాలారా! రాో దనుజాలారా!

ఇందమీకే అమృతధార. అందుకోరే తనివితీర” అంటూ అమృతాన్ని దేవతలకి
పంచుతుంది.

అంగజవైరికి హాలాహలధారికి

గాంగర్పురీ సంగజటాజాట మహానటునికీ

మందరధారికి దైత్య సంహారికి సుందర మోహినీ రూపధరునికి మంగళంతో ఫలశ్రుతి.

అందరికీ తెలిసిన కథనే గద్య పద్యరాగాత్మకమైన యక్షగాన సాగరమధనం జేసి అమృతరసంలో విభేదాలు లేకుండా ఓలలాడించారు కృష్ణశాస్త్రిగారు.

కొన్ని ఘట్టాలకు పూర్వం ఒక్కో దరువు ఉండేదిగానీ అన్ని ఘట్టాలకూ ఒరవడి దరువులు ముందుగా అమర్చిపెట్టినట్లుంటాయి అనుకోవడానికి వీలులేదు. కొన్నిటికి ఆయా సందర్భాల సౌకుమార్య గాంభీర్యాలనుబట్టి రచయిత సముచితంగా కల్పించు కోవలసే వుంటుంది.

వాసుకి తోకపట్టుకోవటానికి రాక్షసులు నిరాకరించిన సందర్భంలో కృష్ణశాస్త్రిగారు అరాణా రాగంలో కూర్చిన దరువు సందర్భానికి సముచితంగా కల్పించబడింది. దీంతో రాక్షసుల ఔద్ధత్యం మనకళ్ళకి కడుతుంది.

సురాసురులు పాలకడలి మధించే ఘట్టంలో తరవండీ క్షీరాబ్ధి అనే కాంబోజి రాగపల్లవి సర్వసామాన్యమైన స్వరాలకూర్పులో వింటున్న ప్రేక్షకులు కూడా తమ గొంతులు కలవడానికి వీలైనన్నిసార్లు తిరిగి తిరిగి వినిపిస్తుంటుంది.

మోహినీ రూపంలో విష్ణువు అమృతం పంచేఘట్టంలో సైంధవి రాగంలో 'రారే దనుజాలారా! రారే దివిజాలారా అనే దరువులో మోహిని నాట్యం చేస్తూ అభినయించేటప్పుడు సురాసురులతో వేరు వేరు విధాల కనుబొమల జంకింపులతో చూపుల విసుళ్లతో చేసే గలితో ఒయ్యారపు తిప్పుతో ఒక్కొక్కరినీ ఒక్కొక్క రీతిని భ్రమింప జెయ్యడానికి వీలుగా వుంటుంది. సాంప్రదాయిక రాగాల ప్రయోగంలో దరువులయితో అతీతానాగతాల అందాలలో రాగస్వరూపాన్నీ దానిలోని జీవభరితమైన సంగతులకు కావలసిన రసానికి పాత్రకూ సముచితమైన కాకు స్వరాల ప్రయోగం ఈ యక్షగానంలోని సంగీతానికి అభినయానికి ఎంతైనా ప్రాణం పోసింది" అని శ్రీ రజనీకాంతరావుగారు ప్రశంసించారు.

రెండవదైన విప్రనారాయణయక్షగానం గురించి యథాప్రకారం హెచ్చరికలయ్యాక అక్కసెల్లెండ్రగు దేవదేవియు మధురవాణియునను కళావతులు శ్రీరంగదేవునకు నిత్యనృత్య గీతాది కైంకర్యంబులు సేయుతెరంగెట్టిదనిన

కొలువైతివా రంగశాయీ! హాయి
కొలువైన నినుజూడ కలవా కనులు వేయి
సిరిమదిలో పూచి తరసి రాగమురేచి
చిరునవ్వు విరజాజలేవోయి ఏవోయి

అనే దరువు మనకి సుపరిచితమే- దాదాపు నాట్యం చేసే వాళ్లంతా ఈ అయిటమ్ తీసుకుంటూనే వుంటారు. ఆనందభైరవి సినిమాలోనూ వుంది. కృష్ణశాస్త్రిగారి పలుకుబళ్లు తియ్యతేనియలోలుకు పళ్ళా మధురఫలాలన్నమాట. తరసి రాగం అనేది అలాంటిదే. జిలిబిలి అనే పదం కూడా ప్రత్యేకంగా ప్రయోగిస్తుంటారాయన.

ఔరా! ఔరార!

రంగారు జిలుగు బంగారు వలువ సింగారముగ ధరించి ఉరమందు తులసి సరులందు కలసి మణియందముగ వహించి సిద్దైన నొసట కస్తూరి బొట్టు ముస్తాబుగాగవుంచి వెలిదమ్మికనుల యెలరేకు కొనలతుల లేని నెనరు నించి జిలిబిలి పడగల శేషాహి... అసలు ఎక్కడదొరుకుతాయోనండీ ఈయన కిట్లాంటి పదాలు - ఇట్లా రాయటం కృష్ణశాస్త్రిగారి వల్ల తప్ప మరి యెవరి వల్లనొతుందనిస్తుంది. ఇదే కృష్ణశాస్త్రియం - పరమ నిష్ఠాపరుడైన విప్రనారాయణుడిని వశం చేసుకోవడానికి పందెం కట్టి వస్తుంది దేవదేవి.

వెడలేనదే దాసరిసాని - వేషముతో దేవదేవి

అరమోడ్పు రెప్పలలోన - దురుసైన చూపులు దాచి

ఆయన పూల తోటకి వస్తుంది. విప్రనారాయణుడి ఆశ్రమంలో పాగా వేస్తుంది. తన సేవలచే తనియిస్తుంది.

ముందు తెలిసినా ప్రభు! ఈ మందిరమిటులుంచేనా?

మందమతిని నీవు వచ్చు మధుర క్షణమేదో కాస్త ముందు తెలిసినా?

అనే దేవదేవి పాట కృష్ణశాస్త్రియం అని యిట్టే తెలిసిపోతుంది. వారి ముద్రా వైశిష్ట్యం అట్టిది. భగవంతుణ్ణి ఉద్దేశించి మనం కూడా పాడుకోవడానికి వీలైనది. శబరి దొక ఆవేదనైతే దేవదేవిదింకొక తపన - గాఢత మాత్రం సమమే.

చిరునవ్వు సంజెవెన్నెల విరియించే చిన్న చిన్న హాస్యాలు కూడా చిందించారందులో శాస్త్రిగారు. శ్రీనివాసుడనే భక్తుడు.

స్వామి నాకు తళిహా మీదనే తాత్పర్యం
సాపాటుకు ముందు నాకు ససేమిరా తోచదు
తెల్లవారగానే స్నానం ఏదో కాస్త మానం
పులిహోరా చిటిగార్లూ తలచుకొంటూ ధ్యానం
అది మాత్రం మానం
తమరు పూజకున్నారు

తళిహాకు నేనున్నాను - అంటూంటాడు. విప్రనారాయణుడి పూలతోటకి, అక్క అయిన మధురవాణితో కలిసి వచ్చి ఆయన్ని చూసినప్పుడు - దేవదేవి గుమ్మడికాయ - కాదే మెరుస్తుంది రాగిచెంబు - కాదే చెంబులకి చెవులుంటాయా పెద్ద శ్రీకారాల్లాగ - పిల్లసిగ వుంటుందా? అని పరిహాసం చేస్తుంది.

వేశ్యమాత 'ఇటు' సేతురా కూతురా
అయ్యో ఎట దొరికేసే బిచ్చగాడు
తొగరేడనా? మేటి మగవాడనా
మించు వగకాడనా వీని వలచేవుగాని

సిరికోసమా? పిల్లసిగకోసమా? - అంటుంది. పిల్లసిగ అని రెండు సార్లు అంటారు శాస్త్రిగారు.

చివరికి శ్రీరంగశాయి పాక్షాత్కరించి శ్రీ విప్ర నారాయణుండు నిర్దోషి యనియు భక్తాంఘ్రిరేణువు అనబడే తొండరడిప్పాడి యాళ్వారు నామనంబున జగత్ప్రసిద్ధి గాంచగలడనియు అనుగ్రహించి ప్రకటించినంత దేవదేవీ సమేతుండై తొండరొప్పాడి యాళ్వారు శ్రీ స్వామిని సంస్తుతించటంతో ఈ యక్షగానం సమాప్తమవుతుంది. చదువరులకు చూపరులకు ఒక హాయి తెమ్మెర మెల్లన వీచి పరవశుల్ని చేస్తుంది.

విప్రనారాయణ తర్వాత శాస్త్రిగారు కాళిదాస కృతమైన మాళవికాగ్ని మిత్ర నాటకాన్ని తెనుంగున యక్షగానంబుగా వినిపించారు. తెలిసిందేగా చాలా సంస్కృత

నాటకాల పద్ధతి - పెళ్లయిన రాజు. కాదు రెండు పెళ్లిళ్లయినా కనీసం అయిన రాజు మరో ప్రేమగాధ యిందులోని కథ. ఆ రాజు పేరు అగ్నిమిత్రుడు. ఆయన అంతఃపురంలో కొచ్చిన కొత్త అందగత్తెను చూచి మోహిస్తాడు. ఆమె మాళవిక. రాణులకెల్లాగూ ఇతఃపూర్వకమైన అనుభవం వుంటుంది కనుక మాళవికను శతవిధాల రాజు కంటబడనియకుండా జాగ్రత్త పడుతూనే వుంటారు. పాపం- కానీ రాజుకి కావాల్సిన వాళ్లు మటుకు ఊరుకుంటారా? ఏదో నృత్య పరీక్ష వంక పెట్టి రాజుకి మాళవికను కనిపించేటట్లు చూస్తారు. ఇంకేముంది. నాయికా నాయకులిద్దరూ విరహతాపాన్నను భవిస్తుంటారు. వనంలో రక్తాశోక దోహద క్రియకి నియుక్తురాలైన మాళవికను అగ్నిమిత్రుడు చాటు నించీ విదూషకుడితో కలిసి చూడడం వివరంగా చెప్పి వారి వివాహాన్ని మాత్రం క్లుప్తంగా ముగించేశారు కృష్ణశాస్త్రిగారు. రసవద్దట్టాలే ఎన్నుకోవాలి గదా రాయడానికి. అందులో మూడో పెళ్లి ఆయెను. ఈ మాత్రం చాలే అనుకుని మంచి పని చేశారు.

ఇంక- నాలుగవదీ చివరిదీ అయిన కుమార సంభవ యక్షగానంబునకు కథా క్రమం బెట్టిదనిన - ఇదీ మనకు తెలిసిన అంశమే. ఉమాపరమేశ్వరులకు జన్మించబోయే కుమారుడు తారకాసురుణ్ణి సంహరించ గలడని బ్రహ్మదేవతలకు చెపుతాడు. ఉమాదేవి శివుని అర్చిస్తుంటే ఆయనకు శృంగారభావం కలగడం, అందుకు కారణమైన మన్మథుడిని భస్మం చేయటం రతీఉమలు శివుని ప్రార్థించటం ఆయన ప్రసన్నుడై కంతుని పునర్జీవితుని చేయటం. ఆ తర్వాత గిరిజా కళ్యాణమూనూ-

సురలంత విరిజడులు కురియ

గిరిపుత్రి శివుడు పెండ్లాడ

వరదులా ఆది దంపతుల

వరముగా కుమారుడు కలిగి

అభయముగా తారకదైత్యుని

వ్రచ్చేనే వ్రచ్చేనే

త్రిభువనముల శాంతిని మరల

తెచ్చేనే తెచ్చేనే అనే మంగళ వాక్యాలతో ముగింపు.

ఆకాశవాణి కేంద్రాల్లో కృష్ణశాస్త్రిగారు పనిచేసేప్పుడు ఈ యక్షగానాలు నాలుగూ రాశారు. ప్రసారానికే కాదు ప్రదర్శనకీ అనువుగా వుండేటట్లు తమదైన మనోహర వినూతనశైలిలో ఈ యక్షగానసరులను అల్లారు-రేడియోలో విప్రనారాయణ పాత్రను డా. మంగళంపల్లి బాలమురళీకృష్ణ దేవదేవి పాత్రను కుమారి శ్రీరంగం గోపాలరత్నం పోషించారు. ఇందులో 'చేకొనవయ్యా రంగయ్యా నినుకైసేయగకూర్చిన సరులయ్యా' ఆనందభైరవిలో విప్రనారాయణుడి మాణాపచయదరువు వర్ణమెట్టు సర్వసామాన్యమై ప్రతి సామాజికుడినీ వెంటనే పాడిస్తుంది.

వెడలిరా ఒయ్యారులు వెలనారులు... కేదారగాళలో దేవదేవి మధురవాణులు విప్రనారాయణుని పూదోటకి పోయే దరువు వారి వయ్యారపు నడకల సాగసులకి అద్దం పడుతుంది. అందుకే యక్షగాన రచయితలకి సంగీత సాహిత్య సమభివ్యక్తి విశేషంగా వుండాలి.

దేవదేవిపాడే దరువుల్లో మధ్యమావతి రాగంలోని ఏమి మాటలే సరిసరి. ఎవరే ఈ దాసరి అనే దరువు మధురవాణి తోటి ఆమె వివాదంలో అయ్యగారి వైరాగ్యం తన సాగసుటక్కుల ముందు నిలబడదనే ఆత్మవిశ్వాసాన్నీ వెటకారాన్నీ ప్రకటిస్తుంది.

సైందవి రాగంలో వెడలెనదే దాసరిసాని వేసముతో దేవదేవి అనే దరువు కథకి క్రమదోహదం చేస్తుంది. రసవంతంగా మలుస్తుంది. చలనాటకాంగలోని వానజల్లు కురిసేనే అనే సంవాద దరువు ఈ యక్షగానానికి పతాక సన్నివేశం.

'రంగసీమ నిలిచెను లేమా అభినవ లావణ్యధామా' అనేది మాళవిక నృత్య ప్రదర్శన దరువు నాటకురంజిరాగంలోని ఈ ఆదితాళ దరువులో చివరి భాగం సాహిత్యం రెండవ కాలంలో మిత్రగా సాగి తిరిగి మొదటి కాలంలో పల్లవి చేరుకోవడం నాట్యానికి రక్తినిస్తుంది.

అగ్నిమిత్రుని మదనోపాలంభన దరువులో ఆనందభైరవి రాగపు అందాల మెలికలు ప్రాథంగా సాగి సాహిత్య యోచన భావశిల్పానికి రసవద్రూపాన్నిస్తూ కాళిదాసు సంస్కృతంలో అపురూప రమణీయంగా చిత్రించిన మాళవిక సుందర రూపాన్ని సప్రాణంగా మన కళ్లముందుంచుతాయి. ఆ దరువిది మరచే దగునా మదనా? నీవిరిశరముల దయవలన ఆలలన దర్బారు రాగదరువు కూచిపూడి యక్షగానాల్లో

తరచూ వినబడే స్వరాలే అయినా శాస్త్రిగారి సాహిత్యపు అల్లికలో కొత్త అందాన్ని సంతరించుకుంటుంది. ఆనందభైరవి దరువు కాళిదాసు కల్పించిన ఆ అపురూప సుందర సన్నివేశానికి మరొక అపురూప ప్రతి సృష్టి అని చెప్పుకుంటే అతిశయోక్తి కాదు. ఇంక రంజినీరాగంలో మాళవిక విరహాన్ని తెలిపే “వాని మనసు తెలిసేనా?” అనే దరువులో కొండంత భావం నిబిడీకృతమై వుంది. రాజు కొలువులోని వైతాళిక గీతాలూ, మాళవిక దోహద క్రియలూ ఆమెకు లత్తుకపూసే బేగడ దరువు మొదలైనవన్నీ బి.యన్.రెడ్డిగారి కోరికపై సినిమా కోసం యక్షగాన ధోరణిని సాగే ఒక చిన్న నృత్య నాటకం కుమార సంభవం. రంగస్థలంపైన రెండు మూడు గంటలు పట్టే రూపక సంఘటనలను రేడియోలో గంటా గంటన్నరలో ముగించవచ్చు. సినిమాలో అదంతా పది పన్నెండు నిమిషాల్లో ప్రదర్శించేయ్యాలి. ఆ స్పల్పవ్యవధిలో నిర్ణీత సంఘటనల క్రమాన్ని ఎక్కడికక్కడ తెగుతూ సాగే ఛాయాగ్రహణ విభాగాలను అనుసరిస్తూ సినిమా ప్రేక్షకులకు ఆపాత మధురంగా వుండే సులభశైలిలో లాలిత్యమూ కవితా స్వభామూ కొరవడకుండా తయారైన యక్షగానం కుమారసంభవం - దొరికినంతలోనే కృష్ణశాస్త్రిగారు సాకుమార్యమూ సాగనూ వారికించారు.

బహుముఖ ప్రజ్ఞలైన సాహితీమూర్తి శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణ శాస్త్రిగారు కూర్చిన సౌరుసౌరు కవితాసరులలో కొన్ని పచ్చలూ పగడాలూ కెంపులూ గోమేధికాలూ నీలాలూ వైడూర్యాలూ వజ్రాలూ ముత్యాలూ పుష్పరాగాలూ కలిపి దగద్దగాయమానంగా మెరిపోయేవి కొన్ని అయితే, అప్పుడే విచ్చిన రక్తాశోకాలూ నీలోత్పలాలూ నవమల్లికలు చంపకాలూ శిరీష కుసుమాలూ కలిపి కట్టిన సువాసనల మాలలు కొన్ని ఇవన్నీ ఆంధ్ర భారతీదేవికి చూడచక్కని అలంకారాలే సుమా! ఆభరణాలూ, మనసుకి నచ్చిన మాధుర్యాలూనూ.

ఉత్తరమూ విప్రశాఖలయినట్లు ప్రేక్షకులకు శాస్త్రీ
విశ్వామిత్రుని సేవలూకీ యీ వానిచే ప్రాసం

5. ఆంధ్రపురాణ ప్రశంస

ఆంధ్ర పురాణ రూపమున శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు అమృతము చిలికిరి. ఏ తత్ పీయూషధారలు ఆంధ్ర భారతీదేవి కనుగవదూగాడు చల్లని చూపులైనవి.

అభిజాతులు, బుధపరిషన్నభృతవచోనిధులు, కీర్తనీయాభ్యుదయులు, శుభ వర్తనులునైన పూర్వాంధ్ర ప్రభువర్యుల చరిత్రమును రసవద్దట్టములలో గైకొని తమ రచనా విధానముతో నలరించిరి శాస్త్రిగారు. అభినవ పంచకావ్యము లందొకటియై, చారిత్రక కావ్యములందు మేలు బంతియై వెలసినది ఆంధ్ర పురాణము. ఉదయ, సాతవాహన, చాళుక్య, కాకతీయ, పునః ప్రతిష్ఠా, విద్యానగర, శ్రీకృష్ణ దేవరాయ, విజయ నాయకరాజ సమాహ్వానములుగ నవపర్వములును గాంగర్పురీ ప్రతీకాశములై సాగినవి. తీయతేనియ చినుకుల నెగజిమ్మినవి. మచ్చునకు కాకతీయ, నాయక రాజపర్వములలోని ఒండు రెండు సుమధుర ఘట్టములు.

కాకతీయపర్వాంతర్గతమున కవిగారు ఆంధ్రరాజ్ఞి రుద్రమదేవిని చిత్రించిన తీరు ఉత్తమోత్తమమైనది. వారన్నయట్లుగా నామెది అద్భుత గాధయే. అమృతపు సోయగముతోపాటు రససిద్ధులైన మహాకవుల చేతిలో పరిమళములను కూడా సంతరించుకున్నది.

“గణపతి దేవ విశ్వావనీశునంక తలమున పెరిగిన యాడుబిడ్డ రుద్రమాంబ. ఆమె ఆంధ్ర మహాసామ్రాజ్ఞియై వర్తించిన విధమును శ్రీ మధునాపంతుల వంశ జలధి చంద్రులిట్లు మన కనుల ముందు నిలిపిరి. పసిడి మెరుగుల పావకోళ్లు ధ్వనింపగా లయతాళ భంగులుల్లసెలునట్లు నడుచును శ్రీ రుద్రదేవి. సామాన్య స్త్రీలకు వలె నామె నడుము వంగదు. త్రపాభారమునకామె లొంగదు. పుంభావ గంభీరమైన పల్కు పొందిక యామెది. ఆ దేవి కూర్చుండు తీరే విశిష్టమైనది. ఇక ఆమె సభయోషదికి పదిపాళ్లు వీరసంపదకు కుదురు. ఆమె సర్వ యుద్ధ విశారద. సకల రాజ్యాంగ తంత్ర పారంగత. ఒక్క యెద గోముఖ వ్యాఘ్రమువలె నుండి మరియొకపరి పులిమోము పసరమైయుండి

మగవారలకు మగంటిమిని నేర్పు మగువవాసి మెరయగా యావదాంధ్ర భూమండల భారమును వహించినదా మహా చక్రవర్తిని.

రుద్రమదేవి పట్టాభిషేకానంతరము, చీమ, దోమయు జొరరాని చెలువు మెరయ నేకశిలాపుర దుర్గమును కట్టుదిట్టమొనర్చినది.

సామంత మహీకాంతులు స్త్రీ పరిపాలనను సహింపక అట్టుడికిరి. యాదవ మహాదేవరాజును, మహామండలేశ్వరి రుద్రాంబికతో సంగరమునకు పురికొల్పి వదలిరి. మూడు లక్షల మహా సైన్యముతో వచ్చి పడినాడు మహాదేవుడు. ఒక విప్రోత్తముని పిల్చి చక్రవర్తినికి రాయబారమంపినాడు.

ఆ సమయమున నిండు కొలువు దీరియున్న రుద్రదేవి రూపము కవిగారికే కాదు ఆ విప్రునకు, విప్రునకే కాదు మనకును పరవశత్యము కలిగించినది.

కోటి మన్మథ మూర్తుల కూటమందు

కనికరముతోచి మూడవకన్నదాచి

యెదుట గనవచ్చు నర్దనారీశు రుద్రు

నరసె పరవశుడయ్యె బ్రాహ్మణ వరుండు

అంత నతడు మహాదేవరాజు మాటలు తూచాలు తప్పక యొప్పబలికి యామె బదులు పలుకుల కంజలివట్టె.

“అంతట నాంధ్ర రాజ్య వదనాబ్జము మ్రింగినకెంపునవ్వు కల్పాంత నటన్దనాఘన విహార తటిల్లతికా సహస్ర విక్రాంతికి స్వాగతించిడె. చకచ్చక దీప్తుల విచ్చుగత్తులన్ సంతనపెట్టి, రాజపరిషత్తున కబ్బురపాటు గొల్పుచున్” ఓహో తెనుగురాణి ఎంత ధీర హృదయ ఓరుగంటనొక ఈగకు ప్రాణము సేగిదెత్తుమే! స్వాగతము నీకుననికి సుస్వాగతంబు” అని మహా దేవరాజునకు ప్రతి సందేశమిచ్చి పంపినది. ఏకాంతమున దండ నాయకులతో మంతనములు సలిపినది. నూతన సత్యభామయై సంగరమునకు వలచి వచ్చినది. దైతేయసేన గైకేయి వోలె రణరంగమున విస్ఫులింగములు కురిసినవి. ఆ తీవ్రతకు తాళలేక పరాజితుడైనాడు అంతటి మహారాజును. కడకు వెన్ను జూపిన మహాదేవుడు సిగ్గున చేతులొగ్గి “ఎఱుగమినింత వచ్చె, భవదీయ బలోన్నతి యోరుగంటి దుర్గరమకు నిండు మైమరపుగా విలసిల్లును రుద్రదేవి నీ పరిచితి మాకు

నెన్నడున్ బాయగ రానిది పాంతు మాటలన్ జరిగిన దంతయున్నరిచి సంగడి సేయగ నిన్ను వేడెదన్” అని ప్రార్థించి, “ఆంధ్ర చక్రవర్తిని! మహా మండలేశ్వరీ! రుద్రమదేవీ! ఆంధ్రరాజ్య చరిత్ర కావ్యమున నీదు నమృత కృతినిల్పెదరు సువర్ణాక్షరముల” అని కొనియాడి కోటి ధనములిచ్చి సంది గావించుకొని వెడలిపోయినాడు.

“ఆంధ్ర ఖ్యాతి మెరుపు మెరసినట్లు మరొక్కసారి తళతళలాడినది. నిరుప మానమైన రుద్రాంబిక చరిత్రమును పరమ రమణీయముగ మనముందు నిలిపిరి కాకతీయ పర్వమున శ్రీ మధునాపంతుల వారు. వారు తమ నామధేయమునందే కాదు మధువును నిక్షిప్తము చేసికొన్నది, తమ కావ్యమునందును తెలుగు చరిత్రలో రసము తేరిచి చూచి అమృత పాత్రలో పోసి మనకందించినారు.

ఇక నాయకరాజ పర్వమున... రఘునాథ నాయకుని పుత్రుడు విజయ రాఘవుడు తంజావూరులో అద్భుతమైన అన్నదాన వ్రతమును చెల్లించుకొనుచుండగా... కనివిని యెరుగని వర్షము రోజుల తరీబడి కురిసి ఆ వ్రతమునకాటంక మేర్పడుట జరిగినది. అప్పుడు అమ్మవారు శ్రీ రంగనాయకికి దయకలిగి తానై స్వయముగా వంటశాలకు విచ్చేసి విప్రులకు భోజనము సమకూర్చి వెడలినది. ఆ తొందరలో నాతల్లి ముక్కర జారి యచట బడినది. మరునాడు దేవాలయమున విగ్రహము గాంచిన యర్చకుల శ్చర్యపడిరి ముక్కెర మాయమగుటకు కారణము అనూహ్యము అప్పుడొక ముసలి ముత్తైదువ కావేశించి అసలు సంగతి చెప్పినది రంగధామేశ్వరి.

విషయము తెలిసిన విజయరాఘవుడు పరుగు పరుగున వంటశాల కేగినాడు. అచట నొక బూడిదలో మెరయుచున్న ముక్కెరను కనుగొని, దోసిటగాని మహాభక్తితో కన్నుల కద్దుకొనినాడు.

నీవు లేకుండ శ్రీరంగదేవి విడుచు - శ్వాసదాటికి తట్టుకోజాల గలమె?

అమ్మవారికైసేత యానట్టి దాన - వేల ఈ చెమ్మవారిని నేల నీకు?

అని ఆరాటపడి, అపరాధ విత్తముగానట్టివే మరి తొమ్మిది ముక్కెరలను జేయించి పల్లకిలో బెట్టికొని దేవిసన్నిధికి వచ్చినాడా ఆంధ్రప్రభువు.

మచ్చుతునక నొకదానిని జూపి తొమ్మిది మణులను రాబట్టితినిగదా అని అమ్మవారి ముఖమున హసనిందురోచి తొలకాడినదట. అహో కవిగారి చమత్కారము.

అంతట- దక్షిణాంధ్ర నాయకరాజ మఘవుండు విజయరాఘవుండు శ్రీ రంగధామేశ్వరి చరణ సన్నిధానంబున భక్తి నిభృతాంజలియై నిలబడి యమ్మంగళ దేవత కిష్కిధంబున నివేదనం బొనరించుకొనియె-

“కృత బుద్ధిన్ సకలాంధ్ర భూతల విభుండేయైన కానిమ్ము, తత్ చతురంబోనిధి మధ్యసర్వవసుధాసమ్రాట్టెకానిమ్ము దీపిత కల్యాణమహోమనోజ్ఞము భవద్వీక్షా శశి జ్యోత్స్న సంప్లుతమై కాసినగాదె రేని వెలుగుల్ లోకైక దీపాంకురా! శతధాక్షప్త సహస్ర ధావివృతలక్షానేకశః కోటి శస్త్రత విశ్వేదయ రఘ్య రమ్యతర శశ్వత్ సృష్టి కల్యాణి కారతి పాత్రంబును నెత్తుముమ్మొదలి పేరంటాలివా నీదు కంటి తుదన్ వెల్గు వికుంఠ నాయక చిరంటి! ఆంధ్ర సామ్రాజ్యముల్.

శ్రీ సత్యనారాయణశాస్త్రిగారి శైలి ఇంత రసబంధురము, సరసమధురమును ఆంధ్ర పురాణ రచనమున వారి యాదర్శము మరియు నున్నతము. అభితః పరిమళిత యశః ప్రభవిష్ణులు సుకవిజన సభాజనలీలారభటీకాస్థానులునైన ప్రాక్షుభువుల చారిత్రమును మనోహరముగా రచించినారు శ్రీ శాస్త్రిగారు.

సన్నత కీర్తి భారత ధరాస్థలి కెల్లను మేలి మచ్చలై యెన్నిక నంది తెన్న జనయిత్రీ ఋణమ్మును వడ్డి తోడదీర్చునైతెంచి ధర్మ పరిపాలనముంబొనరించి యెన్నడో చన్నమహానుభావుల ప్రశంసల సేతలు జాతి కొప్పవే?

అని తలచినారు వారు. శ్లాఘనీయమైన ఆంధ్ర పురాణ రచనమున వారిది అందెవేసిన చేయియైనది. రచించిన కవివర్యులు ధన్యులన్న మాట సరే, ఆ ఆంధ్ర పురాణమును చదివి రసపరమార్థపుటంచుల నందుకొను పాఠకులను ధన్యులే.

“అఱమఱుగు మేలి ముసుగులో నందగించు

నాంధ్ర చారిత్ర సుమనోహరాంగి భంగి

మనసు పండువుగా నెంచుకొనెడి సిరికి

నోచువారు రసజ్ఞత మోచువారు”

కాక మరేమి?

6. నేనెరిగిన సాతరే శ్రీ సినారే

నేను నోట్సు మధ్యలో 'కర్పూర వసంతరాయలు' పుస్తకాన్ని దాచుకుని చదువుకుంటున్నాను. అది నరసభూపాలీయం. స్పెషల్ తెలుగు క్లాసు నాయుడుగారు చెప్తారు ఆ క్లాసు. ఆయన క్లాసుకి రావటం కాస్త లేటైంది. ఆ టైములో ఈ పుస్తకం చదువుతున్నా. మాస్టారు గమనించినట్టున్నారు. జనాంతికంగా కోప్పడ్డారు మంచి పుస్తకాలు మాత్రమే చదవాలన్నారు. ఇది కూడా చాలా మంచి పుస్తకమేనే... మాస్టారికెందుకు నచ్చలేదో అనుకున్నాను. చదువుతుంటే పాదాలు పాదాలు కంఠస్థం వచ్చేస్తున్నాయి మరి.

అది 1960వ సంవత్సరం స్థలం పి.ఆర్.కాలేజీ (పీరికాపురాధీశ ప్రభుత్వ కళాశాల) కాకినాడ. స్పెషల్ తెలుగు, స్పెషల్ ఇంగ్లీషు, హిస్టరీ సబ్జెక్టులతో ఆ సంవత్సరం నేనక్కడ బియ్యేలో చేరాను. బియ్యే అంటే ఇప్పుడంతా వింతగా చూస్తారు. అదేం చదువని - ఐటి రోజులు కదా మరి.

కాకినాడ కాలేజీ లైబ్రరీ పుస్తకాలు ఎన్ని చదివామో నేనూ మా చెల్లెలు భారతీదేవీ లెక్కలేదు. వసంతరాయల శైలి దానికి చాలా నచ్చింది. "ఈ కవి గులేబకావళి కథలో ఒక పాట రాశారక్కా! "నన్ను దోచుకొందువటే వన్నెల దొరసానీ. కన్నులలో దాచుకొందు నిన్నేనాసామి" అని చెప్పిందది. ఔను విన్నానన్నాను.

వారం వారం ఎస్సే, ట్రాన్స్‌లేషన్‌కి వేరే క్లాసులుండేవి. వాటిని దిద్దడానికి టూటర్లుండేవాళ్లు. ప్రత్యేకించి ఏ డిగ్రీ చదివినా ఏదో ఉద్యోగాలు దొరికేవి. ఇన్‌ఫర్మేషన్ టెక్నాలజీ పేరుతో హ్యూమానిటీస్ (ఆర్ట్స్)ని హుష్‌కాకి చెయ్యటమనేది లేదు అప్పుడు.

ఆ వారం మీకిష్టమైన కావ్యం గురించి ఎస్సే రాయమన్నారు నాయుడు మాస్టారు. 'కర్పూరవసంతరాయలు' మీద వ్యాసం రాద్ధామంటే అది ఆధునికమై పోయింది అందుకని 'విశ్వనాథవారి రామాయణ కల్పవృక్షం' నా అభిమాన కావ్యమని ఎస్సే రాశాను పద్యాలు కోట్ చేస్తూ తర్వాత శ్రీ సినారేగారి పుస్తకాలు వరసగా చదివాను దొరికినన్ని. శ్రీయుతులు శ్రీ భాష్యం రామానుజాచార్యులు, చిలుకూరి

పాపయ్యశాస్త్రి, వి.వి.ఎల్.నరసింహారావు, బులుసు వేంకటేశ్వర్లు మొదలైన లెక్కరర్లు తెలుగు బోధించేవారు. నాయుడుగారు సరే. మహీధర సుశీలా దేవిగారు, పైడిమణ్ణి వసంతగారు మరి కొందరు ట్యూటర్లు వుండేవాళ్లు.

63లో బియ్యే సెకండ్ క్లాసులో ప్యాసైనాను. (అప్పుడదే గొప్ప) ప్రతి సంవత్సరం ఆంధ్రాభ్యుదయ వారోత్సవాలు (సాంస్కృతికోత్సవాలు) జరిగేవి. అప్పుడే నేను శ్రీయుతులు దివాకర్ల వేంకటాచార్యునిగారు, అయ్యదేవర కాళేశ్వర రావుగారు దువ్వరి వేంకట రమణశాస్త్రిగారు మొదలైనవారి ఉపన్యాసాలు విన్నాను. నేరెళ్ల వేణుమాధవ్ గారి మిమిక్రీ విన్నాను. 61లో పరవళ్లు తొక్కి ఉత్సాహంతో 'సుధర్మ' సాహిత్య రూపకాన్ని చూశాను. 'అప్పుడు నా మనస్సులో ఉజ్జ్వలమైన ఒక ఉత్సాహం బీజమై 91లో శారదా విజయం అనే సాహిత్య రూపక ఫలమైంది. ఇందుకు ముప్పయ్యేళ్లు పట్టింది. 91లో టీవీలో శారదా విజయ ప్రదర్శన అనేక ప్రశంసలు పొందింది. తర్వాత ఆ పుస్తకం ముద్రించుకోవడానికి తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం వారు ఆర్థిక సహాయం చేశారు. ఆ పుస్తకానికే శ్రీ సినారాయణరెడ్డిగారు పీఠిక రాశారు. 66లో సినారే సారు అన్న మాట అప్పటికి నెరవేరింది.

అన్నట్లు 'సుధర్మ'లో మా కాలేజీ లెక్కరర్లు కొందరూ ఇతర పండితులు కొందరూ పాత్రధారణ చేశారు. చిలుకూరివారు బృహస్పతి, చాగంటి సన్యాసిరాజుగారు దేవేంద్రుడు వెంపరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు మొదలైన మహాపండితులతో ఆ దేవసభ విరాజిల్లింది.

బియ్యే ప్యాసవగానే గుంటూరు ఎ.సి కాలేజీలో నాకు ట్యూటరు ఉద్యోగం వచ్చింది. 120 రూపాయల దాకా పెరిగింది జీతం 96 నిం.చీ. ఎ.సి కాలేజీలోనే పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులుగారి ఉపన్యాసం విన్నాను. ఎ.సి కాలేజీలో తెలుగు డిపార్ట్మెంట్లో జంధ్యాల పాపయ్య శాస్త్రిగారు, జమ్మల మడక మాధవరామశర్మగారూ, స్పూర్తి శ్రీలాంటి ఉద్దండలతోపాటు నేనూ పనిచేస్తున్నానంటే - ఒహో ఒళ్లు గగుర్పొడుస్తుంది. రాజుగారి ఆవులూ మా ఆవులూ కలిపి వంద - ఇంతా చేసి మా ఆవు ఒకటి.

జమ్మల మడకవారు అప్పుడప్పుడు వాళ్లింటికి పిల్చేవారు. వెళ్లినప్పుడల్లా నన్ను తెలుగు పద్యాలు చదవమనే వారు. ఆయన రసగంగాధర ప్రవాహమాయే. ఇల్లు

మటుకు చిన్నది. అంటే ఇంటి కంటే పుస్తకాలు ఎక్కువ. ఆ గదిలో ఆ పుస్తకాలు ఎటువేపు మారిస్తే చోటు కాస్త ఎక్కువ మిగులుతుంది? అనే ఆలోచన చేస్తుండేవారు. మధ్యన నా సలహా ఒకటి “అమ్మా! ఇందిరా! ఇప్పుడు మళ్ళీ పుస్తకాలు ఇటువేపు మార్చేసా అట్టించి ఇప్పుడు కాస్త నయమంటావా ఇల్లు?” అని అడిగితే నాకు దుఃఖం వచ్చేది. అయ్యో! ఈ ప్రతిభావంతుడిని సరస్వతమ్మ కరుణించిందిగాని లక్ష్యమ్మ పట్టించుకోకపోయేనే అని.

దాదాపు ఇలాంటి పరిస్థితి రాజమండ్రి గవర్నమెంట్ ఆర్ట్స్ కాలేజీలో నాకు 66లో ఉద్యోగం వచ్చినప్పుడు శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారింటికి వెళ్ళినపుడూ ఎదురైంది. శాస్త్రిగారి ఆంధ్ర పురాణం నా ప్రాణం. కాలేజీ మాగజైన్ కి ఆంధ్ర రాజ్ఞి ప్రశంస అనే వ్యాసం రాశాను. దాన్ని చూసి శాస్త్రి గారు చామర్తి కనకయ్యగారిచేత (కనకప్రవాసి) కబురు పంపించారు. అప్పుడు వాళ్ళింటికెళ్ళాను. “అయ్యో! ఈ మహాకవి హైస్కూల్లో పని చెయ్యటమేమిటి? ఎందుకూ పనికిరాని నాలాంటి వాళ్ళకి కాలేజీ ఉద్యోగం ఏమిటి? ఇంగ్లీషు డిగ్రీలు ఎంత అనర్థం తెస్తున్నాయి. ప్లై... అనుకుని బాధపడ్డాను. కానీ ఇప్పుడా బాధలేదు. భాషలు ట్రాష్ కళలు నాన్ సెన్స్. కంప్యూటర్ సర్వం. కంప్యూటర్ డైవం. ఇంగ్లీషే వేదం. ఇంగ్లీషే ద్యానం. ఆమెరికాయే ధ్యేయం మాతృభాషే నేరం. జమ్మలమడక, మధునాపంతుల, జంధ్యాల, తుమ్మల, విశ్వనాథ, జాషువా, రాయప్రోలు లాంటి వాళ్ళంతా సరస్వతీ తేజోంశ సంభవులు. పరమ నిరాడంబరమైన ఋషి జీవితం వాళ్ళకి వరప్రసాదమేమో - లోకక్షేమం కోసం మనుష్య జన్మ ఎత్తి చివరికి పరమపదానికేగే పుణ్యాత్ముల జాబితాలోకే చేరతారు వీళ్ళు. మధ్యలో భోగాలెందుకు?

సిసారే సారు గురించి చెప్తూ మధ్యలో విషయాంతరంలోకి వెళుతున్నాను కదూ- ఆయన ఎమ్మెల్యే మాకు సారు.

63 నుంచి 64 దాకా ఏ.సీ కాలేజీలో పనిచేశాను. అప్పటి దాకా రాజమండ్రిలో ఖాదీ బోర్డులో పనిచేస్తున్న మా నాన్నగారికి హైదరాబాదు ట్రాన్స్ ఫరైంది. కుటుంబమంతా హైదరాబాదు చేరింది. నేను ఉస్మానియా యూనివర్సిటీలో ఎమ్మె (తెలుగు)కి అప్లై చేశా పోస్టులో - తర్వాత ఆర్ట్స్ కాలేజీ ఎక్కడుందనీ, తెలుగు డిపార్ట్మెంటు

ఎక్కడుంటుందనీ వాకబు చేసుకుంటూ వెళ్లాను. అక్కడ అవధానిగారు ఏవో ఫైల్స్ చూస్తున్నారు. నేను వెళ్లిన 'సమస్కారమండీ' అన్నా భయం భయంగా. కాకినాడ కాలేజీలో ఆయన్ని చూడ్డంతో గుర్తుపట్టాను.

'మీ పేరు ఓగేటి ఇందిరాదేవి కదా మీకు ఎమ్మెలో సీటొచ్చింది' అని చెప్పారాయన.

నేను నిర్వాంతపోయినాను. ఈయనకి నేనెలా తెలుసు? నా పేరు ఎలా తెలుసు? అదీ ఇంటి పేరుతో సహా!!! ఆచార్య దేవోభవ!

క్లాసులు ప్రారంభమైనాయి. 'ఆంధ్రపురాణం' చెప్పటానికి సినారే వచ్చారు. నాకు హైదరాబాద్ కొత్త ఈ గురువులూ కొత్త నా సహ విద్యార్థులు సినారే సినారే అని గుసగుసలాడుకుంటుంటే అప్పుడు తెలిసింది ఈయనే నారాయణరెడ్డిగారని. పాఠం చెప్పటంలో ఒక ప్రత్యేకత ఉచ్చారణలో స్పష్టం వెరసి సినారే శైలి మొత్తం ఒక విలక్షణం.

మా క్లాసులో ఎమ్మీయల్ వుండేవాడు. మీనాబాయి ఇంకో క్లాస్ మేటు తను ఎమ్మీయల్ ని బాలుడు అనేది. చిన్నగా వుండేవాడు నిజంగానే బాలచంద్రుడిలాగా ముగిసిపోయింది అతని బతుకు ముత్యాలముగ్గుగా గోరంతదీపమై. అతన్ని ఎంత ముద్దుగా చూసేవారో సారు.

మా సీనియర్లలో శశాంక ఒకరు. జూనియర్లలో శ్రీ శలాక రఘునాథశర్మగారు, శ్రీ చంద్రశేఖరరెడ్డిగారు, శ్రీ తెలికేపల్లి లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు లాంటి వారుండేవారు. రసరాజుడాని అవధానిగారు, జానపద బిరుదురాజు రామరాజుగారు, పాటిబండ మాధవశర్మగారు, పల్లా దుర్గయ్యగారు, నిడదవోలు వెంకటరావుగారు, కేతవరపు రామకోటి శాస్త్రిగారు, నాయని కృష్ణకుమారిగారు, సి.నారాయణరెడ్డిగారు, కన్నడం (తమిళం) మాస్టారు తెలుగు డిపార్టుమెంటు భువన విజయంలాగా వుండేది.

మేము సెకండియర్ లోకి వచ్చినప్పుడు ఫస్ట్ ఇయర్స్ కి పార్టీ యిచ్చాం. అంతా నన్ను మాట్లాడమని బలవంతం చేశారు. నాకు చచ్చే భయం. కానీ తప్పలేదు. మా తెలుగు డిపార్టుమెంట్ భువన విజయమే అంటూ ఒక్కో మాస్టార్ని ఒక్కో కవితో పోల్చాను. తర్వాత పోతన గారన్నట్లు వర్తమాన విద్యార్థులకు శుభంబు పలికి భావి విద్యార్థులను

బహుకరించి ముగిస్తున్నానన్నాను. నారాయణరెడ్డిగారు తాను చప్పట్లు కొట్టటమే కాదు. రామరాజాగారితో కలిసి ఆ మాటల్లోని విశేషాన్ని మళ్ళీ మళ్ళీ తలుపుకున్నారు కూడా. విద్యార్థుల చిన్న చిన్న తెలివి తేటలను కూడా ఎంతో ప్రోత్సహించే గురువుగారు సినారే.

అప్పట్లో ఎక్కువగా సారస్వత పరిషత్తు హాలులో సభలు జరుగుతుండేవి. మాడపాటి హనుమంతరావు గారు శ్రీమతితో సహా శ్రద్ధగా సభలకి వచ్చేవారు.

ఒకసారి సినారే సభ ఏర్పాటైంది. ఆయన పుస్తకావిష్కరణ సందర్భంగా మాస్టారు తనకు కొడుకు పుట్టి కూడా దక్కలేదనీ పైగా భార్యకి తీవ్ర అనారోగ్యం ప్రాప్తించిందనీ బాధగా చెప్పారు. ఆయన కంట తడి మెరవటం చూసి మీనా, నేనూ, మా చెల్లెలూ చాలా బాధపడ్డాం. జీవితం మొత్తం మీద విద్యార్థి జీవితం ఉత్కృష్టమైంది కదా - ఇంట్లో దరిద్రం, కష్టాలూ ఎన్ని వున్నా చదువు ద్వారా వున్న విద్యార్థులకి స్కూలూ కాలేజీ, గురువులూ, పుస్తకాలూ ఇవే లోకం వాళ్ల నిలువెల్లా అమాయకం.

మొదటి గురువులు అమ్మా నాన్నలతోపాటు చిన్నప్పటి గురువులు కర్రా సత్యనారాయణగారూ, రావూరి సత్యనారాయణగారూ, జగన్మోహనరావుగారూ, గాంధీ మాష్టారూ, కోటేశ్వరరావుగారూ, సుబ్రహ్మణ్యంగారూ పూజనీయులే నాకు. కావూరు వినయాశ్రమంలో నేను చదివినప్పటి గురువులు వాళ్లు. ఎందరు గురువులు ఎంత శ్రమపడి తీర్చిదిద్దితే నాకీ మాత్రం తెలివి తేటలు లభించాయి. ఒక చిత్రం ఏమిటంటే శ్రీ దివాకర్లవారూ, సి.నారాయణరెడ్డిగారూ, వి.వి.ఎల్.నరసింహారావుగారూ గురుపూర్ణిమ నాడే పుట్టారుట.

ఒకపూట తిని ఒకపూట మాని అన్నం దొరకని పరిస్థితుల్లో కూడా నన్ను ఎమ్మే చదివించారు నా తల్లిదండ్రులు నేను తొందరగా ఉద్యోగంలో చేరి వాళ్లకి అండగా నిలవాలి అనే తహ తహ నాకు.

ఎమ్మేలో గోల్డ్ మెడలు వస్తుందో లేదో తెలీదు కానీ ఫస్ట్ క్లాసు మటుకు వచ్చింది. కాన్వోకేషన్ సమయంలో గోల్డ్ మెడల్ ఎనౌన్స్ చేశారు. ముందు ఉద్యోగం అర్రైంటు. సోరలందరి దగ్గిరా టెస్టిమోనియల్స్ తీసుకుంటూ సినారే సార్ దగ్గరకొచ్చి అడిగాను.

“నీకా? నీకు టెస్టిమోనియల్ దేనికమ్మా అంతగా అయితే నువ్వు రాసిన మొదటి పుస్తకానికి పీరిక రాస్తానులే” అన్నారాయని చిరునవ్వుతో. ఆమాటే నాకు

గొప్ప టెస్టిమోనియల్. మాష్టారూ! నేను పుస్తకం రాయగలనంటారా? అన్నాను. “నువ్వు రాయలేవా?” అన్నారు ఆయన. ఆటోగ్రాఫ్ బుక్ లో మటుకు ఇలా రాశారు.

వేదనయేలేని బతుకు - దూదికన్న తేలికాను

వేదనలోనే పుట్టెను - వేదమ్ములు నాదమ్ములు

బి.రామరాజుగారు కల్చరల్ హిస్టరీ చెప్పేవారు. ‘ఇందిరాదేవి ఎంత చక్కని భాష రాస్తుందయ్యా’ అని మా క్లాస్ మేట్సుతోనే కాదు ఎందరికో చెప్తూ మురిసిపోతుంటారాయన చిన్నపిల్లల అవ్యక్తమైన ఆటలు పెద్దలకి ముద్దు గొల్పుతూనే వుంటాయి కాబోలు.

పాటిబండ మాధవశర్మగారు రీసెర్చ్ చెయ్యమని పట్టుపట్టారు. “నాదగ్గర డబ్బుల్లేవు మాష్టారూ!” అన్నాను. “ఇదిగో ఈ పావలా తీసుకెళ్లి అస్సికేషన్ తెచ్చుకో. నువ్వు చెయ్యకపోతే ఎవరు చేస్తారమ్మా రీసెర్చ్” అన్నారు.

“అమ్మాయి నాదగ్గర పిహెచ్ డి చేస్తుంది అంటే నా దగ్గర” అని ఆ రూములో అప్పుడున్న మాష్టార్లు అనుకున్నారు. చివరికి సినారే చెప్పిన చారిత్రాత్మక విషయం నాకు నచ్చింది. “సరేనమ్మాయ్! నువ్వు ఈయనదగ్గరే రీసెర్చ్ చెయ్యి” అని శాసించారు శర్మగారు. “అమ్మాయికి నేను చెప్పిన సబ్జెక్టు నచ్చిందిటండీ” అని ఆనందించారు సినారే.

నాకు ఉద్యోగం ముఖ్యం. గురుపూజోత్సవంనాడు అంటే 5-9-66న రాజమండ్రి గవర్నమెంటు డిగ్రీ కాలేజీలో అధ్యాపకురాలిగా ఉద్యోగం వచ్చింది. అదే రోజు అదే సమయంలో నేనిక్కడ యూనివర్సిటీలో రీసెర్చ్ నిమిత్తం ప్రిన్సిపాలుగార్ని కలవాల్సి వుంది. బతుకు పోరాటం ప్రారంభించానాయె. ఇంకేం చదువుకోగలను. ఇక జీవితకాలంలో నేను పిహెచ్ డి చెయ్యలేకపోయాను. చరిత్ర విషయంగా రీసెర్చ్ చెయ్యలేకపోయినందుకు ఆనందధార, అమృతవర్షిణి లాంటి చారిత్రిక నవలలు రాశాను. ఇంకా ఇంకా చరిత్ర పరిశోధన చెయ్యాలనే తపన- “శిష్య వాత్సల్యంబు చెలువు తీర్చిన మూర్తి” డా. శ్రీ సినారాయణరెడ్డి గార్ని కృతజ్ఞతాపూర్వకంగా ఈ వ్యాసంలో స్మరించుకుంటున్నాను.

7. కృష్ణానదీ తీర ప్రాశస్త్యం

ఒక ధర్మపురావోక వాసిరెడ్డియు

నిట్టిదాతలు పుట్టరెచటగాని

ఒక కూచిపూడియు నొక వీధి నాటక

మిట్టి సంస్థలు పుట్టవెచటగాని

అని కృష్ణాతీరాన్ని ప్రస్తుతించారు శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు.

అక్షర జ్ఞానమెరుగదో ఆంధ్రజాతి

విమల కృష్ణానదీ సైకతముల యందు

కోకిలపు బాట పిచ్చుకగూళ్లు కట్టి

నేర్చుకొన్నది పూర్ణిమా నిశలయందు

అని ఆయన ఆంధ్ర పౌరుషాన్ని ఎలుగెత్తి చాటారు.

కృష్ణ ఉత్సవాలంటే పులకించని ఆంధ్రుడెవడు? ఇలా ఉత్సవాలు జరపాలని ఆలోచించి అమలు జరిపిన పెద్దలకీ సహృదయులకీ కృష్ణ ఆశీస్తులందిస్తుంది. ఏ జాతి అయినా తన సంస్కృతీ ఔన్నత్యాన్ని విస్మరించకుండా వుండాలంటే ఇట్లాంటి ఉత్సవాలు జరుపుతుండాలి. ఇంత చారిత్రక స్పృహ అధికారులకి వుండటం మిక్కిలి ముదావహం.

మహాబలేశ్వరంలో పుట్టి మహాబూబ్ నగర్ జిల్లా గుండా ఆంధ్రప్రదేశ్ లో ప్రవేశించి వేదాద్రి నరసింహ విపుల వక్షస్పిత కల్వార మాలికా గంధలహరిని ఆశ్రూణించి స్వామిని సేవించి విజయవాడ దగ్గర రెండు తీరాల్లో కనకదుర్గమ్మనీ సీతానగరం ఆంజనేయస్వామినీ పూజించి అనేక దేవాలయాలని ఒరుసుకుంటూ ప్రవహించి శ్రీకాకుళ ఆంధ్ర మహావిష్ణువు పాదాల కెరగి అలవోకగా పరుగులిడి అలా అలా తిరిగి హంసల దీవి దగ్గర సాగరాన్ని చేరుకుంటుంది కృష్ణమ్మ పాడి పంటలు పొంగించే జీవధార. తీరగత బహుదేవతా గారశోభిందార్లో ఎన్ని ఉపనదుల్నో కలుపుకుంటుంది. పరమ ప్రాచీన సంస్కృతీ విలసితం కృష్ణాతీరం. సాతవాహన ధరానేతృప్రవర్తిత సరస సాహిత్య సంసన్మహస్సుహల చక్రవర్తి గాధాసప్తజతి సంకలనం

అద్భుతం కళలూ నాగరికతా పాడిపంటలూ ముప్పేట పడిన వేణి నిజంగా కృష్ణవేణి అమ్మలగన్నయమ్మ అయిన కల్యాణ కనక దుర్గమ్మ నిలయం కృష్ణాతీరం - దుర్గమ్మ ముక్కరను ప్రళయకాలంలో అందుకుంటానని కృష్ణమ్మ ప్రతిజ్ఞ చేసిందిట ఇదొక గాధ. సుఫల సంపత్సప్త్య సురభియై మెరయు కృష్ణారసశ్యామ ఎంతకైనా తగును.

సహ్యాభూభృత్ కులస్వామి యౌదల

మోసిలాలించి పెంచు గారాల కూన

శ్రీశైలశిఖరాగ్ర చిన్నూర్తియైవెల్గు

శ్రీమన్నహదేవు చెలిమికత్తె

అమరేశ్వరస్వామి ఆస్థాన నర్తకీ

సముదాయ నృత్యశిక్షాప్రదాత్రి

ఇంద్రకీలా చలంబెక్కిలోకంబేలు

కనకదుర్గమ్మకు ననుగుచెల్లి

కాకుళక్షేత్రమున నాంద్రకైటభారి

అంఘ్రి యుగ్మము సేవించునమల చరిత

కర్వకాంధ్ర ప్రజానీక కల్పవల్లి

నిక్కమగు తల్లి కృష్ణవేణీమతల్లి

అని మురిసిపోతారు శ్రీ యార్లగడ్డ వెంకట సుబ్బారావుగారు. కృష్ణాతీరం మనకిచ్చిన రత్నాలు ఎన్నో. జగత్ప్రసిద్ధినందిన కోహినూరు రత్నం ఇక్కడి కొల్లూరులోనే దొరికింది. ఒక్క కోహినూరే ఏమిటి ఎన్నో రత్నాలకు ఆటపట్టు కృష్ణాతీరం. అందులో కవరత్నం శ్రీవిశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు ప్రముఖులు కాగా గాయక రత్నాలు మంగళం పల్లి బాలమురళీకృష్ణ పుంటసాల, పారుపల్లి రామకృష్ణయ్య లాంటి వారు. నటరత్నాలు ఎన్.టి.ఆర్, ఎ.ఎన్.ఆర్ ఇత్యాదులు ఇలా చెప్పుకుంటూ పోతే అంతూ దరీ వుండదు. ప్రస్తుతం సరే పూర్వమైతే కాకతిగణపతి దేవుడి బావమరిది దివసేమవాడే. ఆయనే జాయపసేనాని. నృత్యగీతవాద్య రత్నావళికర్త. కాకతిసైన్యపు గజపాధనికుడు జాయపసేనాని రూపొందించిన పేరణి నాట్యాన్నే శ్రీ నటరాజ రామకృష్ణగారు ప్రసిద్ధిలోకి తీసుకువచ్చారు. మల్లాది రామకృష్ణ శాస్త్రిగారు గేయ కథకరత్నం.

కొండపల్లి కొయ్యబొమ్మలు యావత్ ప్రపంచానికీ లోభ కారకాలు. కృష్ణ ప్రసాదించిన మరొక మణి ముట్నారు కృష్ణారావుగారు. వీరూ భోగరాజు సీతారామయ్యగారులాంటి వారూ ఎందరో కృష్ణ స్వాతంత్ర్యయోధులు, ఆదివిప్లు, కొమ్మూరి వంటి ఎందరో కథకులు కృష్ణానది చేత జోల పాడించుకున్నవారే. ములుగు పాపయారాధ్యులు, కాసుల పురుషోత్తమకవి కృష్ణ ఒడిలో పెరిగినవారే.

పెద్దకళ్ళేపల్లి గ్రామంనించీ కృష్ణ మనకి పింగళి వెంకయ్యగారిని ప్రసాదించింది. భారత జాతీయ జెండాను రూపొందించిన మహానుభావుడు. స్వాతంత్ర్య సమర యోధుడూ పింగళి వెంకయ్యగారు. చక్కటి పాటలు రాసే వేటూరి సుందరరామమూర్తిగారిదీ అదే వూరు. అతి సన్ననినేత బట్టలూ, మురిపించే తివాచీలూ మచిలీపట్నపు ప్రత్యేకతలు.

కవులు, మహాభక్తులూ శ్రీ లక్ష్మణ యతీంద్రులవారు ఈమధ్య కాలంలో కృష్ణాతీరాన్ని ధన్యతమం చేశారు. పూర్వం మాటకి వస్తే

ఒయ్యారి భాయమై యోగిసిద్ధేంద్రుడు

కాలిగజ్జెకు కృష్ణగట్టివైచె

లీలాశుకుడు నందబాలుని బాలుడై

పదపదంబున గూడి పాడి యాడె

పైపంచె పైటగా పడతియై క్షేత్రయ్య

ముడిచెను కొంగున మువ్వగోపు

కాపీనధారియై కడగి తీర్థులు

కృష్ణాల్లీలాతరంగిణి నోలలాడె - అంటారు శ్రీ ఓగేటి పశుపతి గారు.

శ్రీపర్వతమైన విజయపురి దగ్గరే నాగార్జునసాగర్ నిర్మించారు. అప్పుడు ఎన్నో శిల్పావశేషాలు దొరికినాయి. వాటిని చాలా వరకు భద్రపరిచారు మ్యూజియంలో.

అడవి బాపిరాజుగారు అవకాశం దొరికినప్పుడల్లా కణ్ణా బెణ్ణా, నీలనదీ అంటూ కృష్ణానదిని తన నవలల్లో వర్ణించారు.

శ్రీకాకుళ ఆంధ్ర నాయకుడు దుర్మార్గులని ఎదిరించి ఆంధ్ర ప్రజలకి ఆరాధ్యదైవమైనాడు. ఆంధ్ర మహావిప్లువైరెజ్యులక్ష్మిని చేపట్టి నేటికీ

పూజలందుకుంటున్నాడు. శ్రీకృష్ణదేవరాయలకి కలలో కనబడి ఆముక్తమాల్యదని రచించమన్నాడు మన భాగ్యవిశేషంవల్ల.

బెజవాడ, తత్పరిసర ప్రాంతం అంతా జైనమతం వర్ధిల్లింది మొదట - చుట్టూ దశపాదులుండేవి. నడుంబి జైనవసతి బెజవాడలో ప్రసిద్ధమైన జైనవసతి. బెజవాడను మొదట్లో వేణ్ణాకతటీపురి అనేవారు. ఆగిరిపల్లిలో భూగర్భ పరిశోధనల్లో రాక్షసి గుళ్లు బయల్పడ్డాయి. అత్యంత ప్రాచీన మానవుల సమాధులివి.

దక్షిణ పథాన్ని జాగృతం చెయ్యడానికి వచ్చిన అగస్త్య మహర్షితోపాటు ఎందరో మహర్షులు కృష్ణా ప్రాంతానికి వచ్చి తపస్సు చేసుకున్నారు. ఎన్నో దేవాలయాలను నెలకొల్పారు. హంసల దీవి దగ్గర సంగమేశ్వర దేవాలయాన్ని దేవతలే కట్టారుట.

శ్రీకాకుళేశ్వరుడు శాతవాహనులు, విష్ణుకుండినులు, బృహత్పలాయనులు, బాదామిచాళుక్యులు, తూర్పు చాళుక్యులు, గజపతులైన ఓడ్రులూ, కాకతీయులు, నరపతులైన విజయనగర రాజులు, రెడ్డి రాజులూ ఎందరో ఏలూరు కృష్ణాతీరాన్ని.

కృష్ణని పరివేష్టించుకుని ఎన్ని దేవాలయాలున్నాయి. మంగళగిరి, శ్రీశైలం, ఉండవల్లి, వేదాద్రి, తిరుమలగిరి, మోటుపల్లి, వాడపల్లి, మట్టపల్లి, ఘంటసాల, కొడ్లూర, అమరావతి, జగ్గయ్యపేట, మోపిదేవి, కలిదిండి, గణపేశ్వరం, హంసలదీవి, మొవ్వ, కూచిపూడి... ఇలా ఎన్ని మహాక్షేత్రాలను గురించి ఎంత చెప్పినా ఇంకా మిగిలే వుంటుంది.

అమరావతిలో కృష్ణరాయలు చిన్నాదేవితో కలిసి తులాభారం తూగాడట.

మొవ్వ (మువ్వ) వేణుగోపాలుడు కొలువు తీరిన పవిత్రస్థలం - యావదాంధ్రాన్నే కాదు తమిళ దేశాన్ని సైతం తన మధుర పదాలతో ఉర్రటల్లాగించిన వాగ్గేయకారుడు క్షేత్రయ్య ఇక్కడి వాడే, నారాయణతీర్థులు సరేసరి కృష్ణాతీరవాసి-

భామనే సత్యభామనే... అంటూ కూచిపూడి తలపుకు వస్తే నృత్యగానాలు కలిసివస్తాయి. కృష్ణా తరంగాల సారంగరాగాలు కృష్ణలీలాతరంగిణీ భక్తిగీతాలు కృష్ణాతీరానికి ఆపాతమధురాలు. శ్రీవేదాంతం సత్యనారాయణ శర్మగారి వంటి మహా నర్తకులను తలచుకుంటే సత్యభామ సాకారమై కానవస్తుంది. ఉషా కన్యకకనుల ముందుకు దిగివస్తుంది.

ఆగిరిపల్లి వద్ద బాహుబలేంద్రుని గూడెం వుంది. అక్కడ తప్పకుండా బాహుబలి విగ్రహం వుండే వుంటుంది. పురాతత్తశాస్త్రవేత్తలు అక్కడ కూడా తవ్వకాలు సాగిస్తే ఎన్నో విశేషాలు బయటపడతాయి.

జైనబౌద్ధాలు వర్తిల్లిన కృష్ణాతీరం తర్వాత వైదికమతానికి ఆటపట్టయింది. బౌద్ధజ్ఞానపరమే గన్నవరం. పక్కనే బుద్ధవరం కూడా వుంది. అమరావతి బౌద్ధ వైదికాల కూడలి.

అవనిగడ్డలో గాలిగోపురం అన్నింటికన్నా ఎత్తైనది. అక్కడ్నించీ మొదలు పెట్టి చాలా దూరం ఎన్నో ఉభయాలయాలు మనకి అభయం ఇస్తున్నాయి. ఇంకెన్ని దేవాలయాలు ఉప్పెనల్లో, వరదల్లో నశించిపోయాయో.

కల్లోల గౌతమీ, వెల్లువల కృష్ణమ్మ మన దేశాన్ని అన్నపూర్ణగా చేస్తున్నాయి. తీరాన విద్యాలయాలు వెల్లి విరుస్తున్నాయి.

గలగలా గోదారి కదిలి పోతుంటేను

బిరబిరా కృష్ణమ్మ పరుగులిడుతుంటేను

బంగారు పంటలే పండుతాయి...

ముక్త్యాల, వేదాద్రి, అమరావతి వీటికి కృష్ణ ఉత్తర వాహిని - అంచేత విశేష ఫలప్రదాయిని.

కృష్ణమ్మకి అవనిగడ్డ అటూ మంగళగిరి ఇటూ ఎత్తైన గాలిగోపురాలతో వింజామరవీస్తాయి.

దూరతీరాలనించీ వచ్చే ఓడలు అంటే వ్యాపార నౌకలు కృష్ణాతీరం వాడపల్లి (ఓడపల్లి) దగ్గర లంగరు వేసేవిట - ఆంధ్ర శిల్పుల దంతపు చెక్కడాలను ఇటలీలోని సాంపె అనుకరించింది. బందరు కలంకారీ అలంకరణని చూసి మైమరచిన పోర్చుగీసు అలాగే తన చర్చిలను తీర్చింది. జపాన్ దేశంలో ఫెమిసెన్ అనే వాద్యం రావడానికి కృష్ణా ప్రాంతమే కారణం.

కృష్ణా తరంగ నిర్మిద్రగానముతోడ శిల్పమ్ము తొలిపూజ చేసింది.

కృష్ణా తరంగ నిర్మిద్రరావముతోడ కవులగానము శ్రుతి కలిసింది.

దాదాపు వంద అడుగుల ఎత్తువున్న అవనిగడ్డ గాలిగోపురం అజంతా ఎల్లోరా శిల్పాల కళతో విరాజిల్లుతుంటుంది. పెదమహానంది, చినమహానంది అనే ఇద్దరు శిల్పులు దీన్ని నిర్మించారు.

సాతవాహన సామ్రాజ్య లక్ష్మికి రమణీయ శుద్ధాంతరంగసీమ ఇక్ష్వాకువంశ్య మహీనాథదోర్దండ కోదండ పాండితీ ఖరళిశాల యోగి మూర్ధన్యండు నాగార్జునాచార్యునా దర్శ విశ్వవిద్యాలయంబు దక్షిణాసతీధమ్మిల్ల బంధాన నవరత్న ఖచితమౌ నాగరంబు. అయిన కృష్ణానదీ తీరప్రాశస్త్యానికి అంజలి ఘటిస్తూ ఈ వ్యాసం ముగిస్తున్నాను.

8. సాహిత్యంలో గ్రీష్మ ఋతువు

సీ. పుడమి పట్టని యట్లు పొంగి పొరలినను
హా పగలే యడుగంటిపోయె
పచ్చపచ్చగ జూడముచ్చట గొలిపిన
పంట భూము లెదిసపట్టలయ్యె
ననలతో ననలతో నవనవలాడిన
వనములందే దావ వహ్నిపుట్టె
అమల వర్షాభిషేకార్ద్రుడైన గిరీశు
డే కరిన దృశదుత్సేకుడయ్యె
గ్రీష్మడరుదెంచి సరిక్రొత్త సృష్టికర్త
సకల రమ్యప్రకృతినిట్లే వికృతి జేసె
వీడెవ్వడో సెగల్ పాగల్ జిమ్మునాడు

ప్రకృతి సమతౌల్య రక్షణకి ఋతువిధానం ఎంతో అవసరం. అని మనందరికీ తెలుసు కాని ఒక్కొక్క ఋతువు యొక్క పరమోత్కృష్ట దశ మన శరీరాలు తట్టుకోలేని స్థితిలో వుంటుంది. ఆ బాధనించీ కొంచెమైనా ఉపశమనం పొందేటందుకు మళ్ళీ కొన్ని అవకాశాలిస్తుంది ఆ ప్రకృతే. ఉదాహరణకి మండు వేసవిలో సుగంధాన్నీ, శైత్యాన్నీ వెదజల్లే మల్లెపూలు, జాజిపూలూ మొదలైనవి లభ్యమవుతాయి. స్త్రీలు పూలు పెట్టుకుంటున్నారో లేదో కూడా చూడదు ప్రకృతి. రుచికి తారస్థాయి రసమునకు ఆలవాలములు అయిన రసాల ఫలాలు అంటే మామిడిపళ్లు లభ్యం అవుతాయి. దశదిశలా సునాసనని విరజిమ్ముతూ తేనె తొనల లాంటి మధురమైన పనస తొనలు లభ్యమవుతాయి. ముఖ్యంగా ఆంధ్రులకి అత్యంత ప్రియమైన ఊరగాయలు ఏటికేడాది నిలవుండే ఆవకాయ, మాగాయలు పెట్టాలంటే గ్రీష్మం ఫెళిఫెళలాడవలసిందే. చలవ చేసే తాటి ముంజెలు దొరికేదిప్పుడే.

వాతావరణ బాధలు భరిస్తూనే అవకాశమున్న ఇతర సౌఖ్యాలు అనుభవించగలిగితే కొంతవరకూ ఉపశమనంగా వుంటుంది. పూర్వం డబ్బున్న మారాజులు కిటికీలకి

వట్టివేళ్ల చాపలు కట్టుకునే వారు. గ్రీష్మతాపాన్ని నివారించేటందుకు వట్టివేళ్ల చాపల మీద మాటి మాటికి నీళ్లు చల్లుతూ వుంటే ఇల్లు చల్లగా వుండేది. వట్టివేళ్లు సుగంధాన్ని వెలువరిస్తుండేవి.

తర్వాత ఎయిర్ కూలర్లు వాడసాగారు ధనవంతులు. అదీ ఇబ్బందిగానే పరణిమించింది. ఇప్పుడు మధ్యతరగతి ప్రజలు ఎగువ మధ్యతరగతి ప్రజలుగా మారిన నేపథ్యంలో ఎయిర్ కండిషన్డ్ చేయించుకుంటున్నారు. ఇంటి మొత్తాన్నిగానీ కొన్ని గదుల్ని గానీ- గాలిని నియంత్రించి ఏదో వేసవి గ్రీష్మాన్ని గడిపేస్తున్నారు.

పూరిళ్ళూ, బావులూ కొంత సాయపడినా బీద ప్రజల పాట్లే తరగటం లేదు. గ్రీష్మంలో కరెంటుంటే ఫాన్లు తిరిగే అవకాశం వుంది. కరెంటూ సరిగా వుండదు. కొందరికి ఫాన్లూ వుండవు. కొందరు బడుగు జీవులవి పేవ్మెంటు బతుకులే - అక్కడ చెలాయిస్తాడు గ్రీష్మం పెత్తనం - ధనవంతుల జోలికి రావటం ఆయనకి భయం.

గ్రీష్మాన్ని గురించి ఇలా వర్ణించారు శ్రీ ఓగేటి పశుపతిగారు.

తలచచ్చిమోడుగా నిలిచిన యుత్తాల

తాలమ్ము నైరాశ్యమూలమూర్తి

బలపల యెండి గుల్లలు బయటపడిన పు

ష్కరిణి బ్రదికిచెడ్డ కాపురంబు

పగిలి నెట్టెలు వడిసెగలెగ జిమ్మెడు

నెడము, క్షమాదేవి కడుపుకోత

పడమటి గాలికి బయికి లేచిన ధూళి

పుంజమ్ము పెద్దమ్ము జంజురు తల

తలపునకు దెచ్చి నిర్వేద తాడితుడయి

కొట్టుమిట్టాడు రససిద్ధి కొరత వడిన

కవినిద్రాగించెనైదాఘ కాలమూర్తి

మూడు చెరువుల నీళ్లు ముప్పొద్దులందు

గ్రీష్మతాపానికి ఎన్ని మంచినీళ్లు తాగినా ఇంకా తాగాలనే వుంటుంది గ్రీష్మంలో ఎండిపోయి అటమటలాడిపోతున్న ప్రకృతి కవులకి నిర్వేదం కల్పించటం సహజమే-

రససిద్ధి ప్రకృతిలోనే కొరవడిన తరుణంలో కవి మనస్సులో మటుకు ఎట్లా కలుగుతుంది. అంతేకాక మూడు చెరువుల నీళ్లు తాగిస్తున్నదిట అందుకే కవిని నైదాఘ కాలమూర్తి.

గ్రీష్మంలో అన్ని విశేష వస్తువుల కంటే మంచినీళ్లే ఇష్టంగా వుంటాయి. కొందరు కూల్‌డింకులు తాగుతారుగాని అవి మంచినీటితో సమానమూ కావు. మంచినీళ్లంత ముఖ్యంగా కుండలో నీళ్లంత మంచినీ కావు.

అందుకే-

సీ. కలమాన్న మధుర భక్ష్యములకంటెను, వట్టి
 సీరేసమాదరణీయమయ్యె
 కరము మెత్తని దూదిపరపులకంటె స
 రిత్రైకతములె ప్రియములయ్యె
 విలువైన చెలువైన వలువల కంటెను
 చిరుతగావంచలే మెరుగులయ్యె
 పాలగలచ్చులమేలి ప్రాసాదములకంటె
 పర్లశాలలె సుఖప్రదములయ్యె
 నెడద సంసారమున వాంఛ సడలి యింటి
 కంటె పదిలమయ్యెను గుడి, ఖరకర ప్ర
 చండ మండలోద్గత తపస్సంప్రతప్త
 నరులకునిదాఘదాహ దినములందు

ప్రకృతిపరంగా కాకుండా కృత్రిమంగా తయారయ్యే ఆహార పదార్థాలు గాని రసాదులుగాని భారతీయులు అంగీకరించలేదు. ఋతువుపరంగా ఏ ఏ ఆహారపదార్థాలు భుజిస్తే శరీరానికి మేలు జరుగుతుంది అనే మహోత్తమమైన పరమ ప్రాచీనమైన ఆయుర్వేదవైద్య విధానం అమలులోవున్నది మన భారతదేశంలో. గంధం తప్పనిసరిగా పూసుకోవాలి. మన పెద్దలకి, ముసలమ్మలకి అవన్నీ బాగా తెలిసివుండేవి. మహాకవులు ఇలాంటి ముఖ్య విషయాలు గ్రంథస్థం చేస్తే ప్రజలకుపయోగంగా వుంటుందని భావిస్తున్నాను. ఒక మహాకవి అయివుండి మహా చక్రవర్తి అయివుండి అనే భాషల

ప్రజలను పరిపాలించిన వాడై భాషగే తప్పు వరాయరగండడు. కర్ణాటకాంధ్ర క్షమానాధుడు, సాహితీ సమరాంగణ, సార్వభౌముడు అయిన శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు సామాన్య ప్రజల జీవన విధానాన్ని సైతం చక్కగా వర్ణించాడు.

తెలినులివెచ్చ యోగిరము తియ్యని చారులు తిమ్మనంబులున్
పలుచని అంబళుల్ చెరకు పాలెడ నీళ్లు రసావళుల్ ఫలం
బులును సుగంధి శీతజలముల్పడ పిందెలు నీరు చల్లయున్
వెలయగ బెట్టు భోజనము వేసవి చందనచర్చ మున్నుగన్

అని వర్ణించాడు కృష్ణరాయలు. ఎండాకాలంలో దాహం తీరడానికి అప్పటి ప్రజలు ఆరదించే మరొక విధానం కూడా చెప్పాడు. అదేమిటంటే కొబ్బరి బోండాలు తీసుకొచ్చి పొద్దుటిపూట ఇసకలో గుచ్చుతారుట. సాయంత్రంవేళ ఆ కొబ్బరి బోండాలు తాగితే చాలా చల్లగా వుంటాయి. చలవచేస్తాయన్నమాట.

అట్టి వేసవి బెడిదంపు వెట్టకతన
హస్తము సెమర్చి సారెకు లస్తకంబు
దుసికిలగ గాదె సవరింప వశముగాక
పుష్పబాణుని చెఱకు విల్పుడమి బడియె

అంటాడు రాయలు. విపరీతమైన చెమట పట్టి చెయ్యిజారి మన్నడుడి చెఱకు విల్లు భూమి మీద పడిపోయిందిట. రాయల సునిశిత పరిశీలనా దృష్టికి మచ్చుతునక అయిన మరొక పద్యం-

నిర్ఘర ప్రబలవేణికలింక జట్రాల
బేరినప్రాచిబెన్నేటు లెసగె
నెఱుకులు పడియనీరివుర గువ్వలబట్ట
బోయునీరాడాడ బొలము నెరసె
సురగాలిదవదగ్గతరుపర్ల తతిరేప
పావురాలవి డేగ పదుపుదూఱె
నిద్రితద్రుచ్చాయ నిలువక జరగవెం
బడిన మద్దగ పంక్తి పారలు వెట్టె

క్షేత్రపాలుశకుదికిన చీరలారు
 చాకిరేవులగములయ్యె సకల దిశలు
 తెలుపులుగదోచె నెండమావులబయళ్లు
 కందెనివి యెండననదిజ్ఞుషములురాజె

ఇలాంటి ఎండవేళ ఎక్కడ చూచినా ఏముందివేరే - అంతా తాపం. మంటల కవకాశం - సకల జీవాలు చల్లదనం కోసం అల్లాడటం. నదులలోని నీటిలో మేఘాలు ప్రతిఫలిస్తున్నాయిట. వాహినులనే స్త్రీలు తమ నాధుడైన సముద్రుడిని చేరలేక ఎండిపోయి వున్నాయిట. గ్రీష్మ ప్రభావం వల్ల - విరహతాపం ఉపశమించడానికి నదీ సుందరులు ఒంటినిండా పేర్చుకున్న ముల్యాల సరాలేమో అన్నట్లున్నాయట మేఘాలు. మిగిలిన జలాల్లో తెల్లగా ప్రతిఫలిస్తున్నాయి అన్న విషయాన్ని ఆంధ్ర భోజుడైన రాయలు అత్యంత మధురంగా చెప్పిన పద్యమిది. చూడండి-

భరితనిజాంబుబింబిత విభాకర బింబ విజృంభిత ప్రభాం
 కురముల నద్వనీనకృత కూపక పంక్తులు వొల్చెనబ్ధిరా
 ధ్వీరహభరంబునన్ బొడము వెచ్చకు శాంతియొనర్చ వాహినీ
 తరుణులు మేనదట్టముగ దాల్చిన ముత్తైపుఁ బేరులోయనన్
 మెండు మీరిన పగటి బీరెండదాకి
 యెల్లబోయినలే బొండుమల్లెపాదల
 తులఁ జప్పటలై కడుదొడ్డలగుచు
 బొడమె మొగ్గలగము లగ్గి బొబ్బలట్లు
 బొండుమల్లెలు అగ్గిబొబ్బలలాగా వున్నాయన్నారు రాయలువారు.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు అల్ప ప్రాణులపై పరమాధికారిశేఖరుడు గ్రీష్ముడు అంటారు. యముడికి మల్లే ఇళ్లను కాల్చి పరశురామప్రీతి చేసి జనాలను పాట్లన పెట్టుకుంటున్నాడు అని వాపోతారు. చిన్న నిప్పు రవ్వ చాలు పాకలతో మొదలుపెట్టి ఫెళఫెళార్చటలతో పెంకుటిళ్లనీ మేడల్నీ తగలబెట్టడానికి. కట్టెలతో వంట చేసుకునే నిరుపేద గృహిణులు ఎంత జాగ్రత్తగా నిప్పు ఆర్పినా ఎక్కడో అక్కడ అగ్నిప్రమాదం తప్పదు గ్రీష్మప్రతాపం వల్ల-

అంతటి వేడిని కొంతైనా అరికట్టి చేసే పానకంతోపాటు చందన చర్మతోపాటు
 పరిపక్వసురభిరంభాఫలంబులతోడ
 దళమెక్కు పనసపెందొలలతోడ
 పృతపిండనిభకర్కరీ ఖండములతోడ
 కప్పుబేరిన వడప్రప్పుతోడ
 సుమధుర స్థూలదాడిమ ఫల బీజములతోడ
 దనుపారురసదాడిగనెలతోడ
 ఉపశాంతి చేకూరుతుందన్న క్షణ్ణరాయల పద్మంతో ముగిస్తున్నాను.

9. కృష్ణాష్టమి

“యదువంశంబున వాసుదేవుడన క్రీడార్థంబు జన్మించి దు
 ర్మదదైత్యావలి గూల్చి పార్థునకు సారధ్యంబు త్రైలోక్య స
 మ్మదమారంగనొనర్చి దేవముని సమ్మానోధృతిన్ భూభరం
 బు దొలగించిన యట్టి చక్రినంబురుహనాభుంగొల్తు కృష్ణాత్మునిన్”
 అనిపిస్తారు భీష్ముడి చేత తిక్కనగారు.

దేవకీ యశోదలకి మాతృత్వం అనే మహావరం ప్రసాదించి కొడుకై పుట్టాడు
 భగవంతుడైన కృష్ణుడు. దుష్టశిక్షణకీ శిష్టరక్షణకీ యుగయుగాల్లో పరమాత్మ
 ప్రభవిస్తూనే వుంటాడు. అట్టిపరమాత్మ యొక్క లీలామానుషజన్మం శ్రీకృష్ణావతారం.
 ఆయన పుట్టకముందు నించీ కంసుడికి గుండెదడ పుట్టాక వ్రేపల్లెలో అంతా
 కోలాహలం.

అల్లరిచేస్తూ నవ్వులు రువ్వుతూ, ఆవుల్ని కాస్తూ రాక్షసనాశనం చేస్తూ,
 శృంగారం ఒలికిస్తూ, మమకారం చిలికిస్తూ, శౌర్యం విరజిమ్ముతూ, సంధికార్యం
 నిర్వర్తిస్తూ సారధ్యం నిర్వహిస్తూ, భగవద్గీతలు ఉపదేశిస్తూ విలసిల్లే యోగీశ్వరేశ్వరుడు
 ఆపద్బాంధవుడు. సాక్షాన్మదన కోటి సౌందర్యభావుడు శ్రీకృష్ణుడు. ఆయన పుట్టిన
 రోజే కృష్ణాష్టమి, జన్మాష్టమి, గోకులాష్టమి.

మన యశోద చిన్నిమగవాని గనెనట

చూచివత్తమమ్మ సుదతులార! -

అని గోపకాంతలు నందగృహానికి పరుగులు పెట్టారు. జాతి సంస్కృతీ
 సంప్రదాయాల్ని నిలబెట్టేది స్త్రీలు. జీవనవిధానం మారిపోవడం వల్లనో భావాల్లో మార్పులు
 రావటం వల్లనో నాగరిక పురుషుల్లో పర్వదినాల పట్ల శ్రద్ధ సన్నగిల్లడం జరుగుతోంది.
 కానీ జానపద స్త్రీ పురుషులు ఆనందోత్సాహాలతో కోలాహలంగా జన్మాష్టమిని
 జరుపుకుంటారు. ఇందులో ప్రధానకర్షణ ఉట్లు కొట్టటం.

కర్మయోగి అయిన శ్యామసుందరుడు తన గుట్టాలకి తానే స్వయంగా సేవలు
 చేసేవాడు. ప్రాణప్రదంగా ఆవుల్ని కాచేవాడు.

కృష్ణాష్టమి

ఆవులకి పేర్లు పెట్టి ఎంత మనోహరంగా పిలిచే వాడో కృష్ణుడు... పోతన్నగారు వర్ణిస్తారు చూడండి. రా! పూర్ణచంద్రిక! రా! గౌతమీ గంగ! రమ్మ భగీరథ రాజతనయ! రా! సుధా జలరాశి! రా! మేఘమాలిక! రమ్మ చింతామణి రమ్మ! సురభి రా! మనోహరిణి రా! సర్వమంగళ రా! భారతీదేవి రా! ధరిత్రి రా! శ్రీమహాలక్ష్మి రా! మందమారుతి! రమ్మ! మందాకిని! రా! శుభాంగి!” అని ఆవుల్ని పిలిచే చిన్నారి కృష్ణుడు ఎంత ముద్దొస్తాడో చూడండి.

పోతనగారు కృష్ణ కథా మాధుర్యాన్ని మనకి నవనీతంలా పంచి పెట్టారు.

‘ఓ యమ్మ నీకుమారుడు
మా యిండ్లకు పాలు పెరుగు మననీడమ్మా!
పోయెద మెక్కడికైనను
మా యన్నల సురభులైన మంజులవాణీ’

అని గోపకాంతలు యశోదతో మొరపెట్టుకోవడాన్ని అమ్మమ్మలూ నాయనమ్మలూ చిన్నప్పుడు పిల్లలకి కంఠస్థం చేయించకుండా వుండేవారు కాదు.

చేతవెన్నముద్ద చెంగల్వ పూదండ
బంగారు మొలతాడు పట్టుదట్టి
సందెట తాయెత్తు సరిమువ్వ గజ్జెలు
చిన్ని కృష్ణా! నిన్ను చేరి కొలుతు

పద్యం మొట్టమొదట పిల్లలకి నేర్పేవారు. తర్వాత ఓయమ్మ! నీ కుమారుడు... చెప్పేవారు. ఇప్పుడు పిల్లలకిలాంటి పద్యాలు చెప్పటం ఎంత నామోషీ! హు ఈజ్ పోటనా? అని పిల్లలు ఎలాగూ అడుగుతారు... అది వేరే విషయం అనుకోండి. గోపకాంతలు తన చిన్న బిడ్డడి మీద చాడీలు చెప్తూంటే యశోదమ్మకి కోపం వచ్చింది. రాదు మరీ.

“పిరెవ్వు శ్రీకృష్ణులుగారా? ఎన్నడును వెన్నగానరటకదా! చోరత్వం బించుకయును నేరరట! ధరిత్రినిట్టినియతులుగలరే” అని తన బంగారు కొండని ముద్దుగా వెక్కిరిస్తూ రోటికి కట్టెయ్యటానికి ప్రయత్నిస్తుందామె. ఆ దామోదరుడిని కట్టటానికి ఎంత తాడూ చాలదు. యశోద అలిసి పోతుంటుంది. అప్పుడు నల్లనయ్య జూలిపడి ఆమె బంధనానికి చిక్కుతాడు. మహాయోగులకిపట్టని మహాదృష్టాన్ని తల్లికి కలిగించాడు.

చిక్కడు సిరికొగిటిలో

చిక్కడు సనకాదియోగిచిత్తాబ్జమున్

చిక్కడు శ్రుతిలలితావలి

చిక్కెనతడు లీల తల్లి చేతన్ రోలన్ అంటారు పోతనగారు.

నారాయణతీర్థులు, అన్నమాచార్యులు... లాంటి ఎందరెందరో కవి శేఖరులు శ్రీకృష్ణమూర్తిని స్తుతించి ధన్యులైనారు గదా.

చిన్ని శిశుశూ, చిన్ని శిశువూ! ఎన్నడూ చూడమమ్మ ఇటువంటి శిశువూ...

ముద్దుగారే యశోద ముంగిటి ముత్యము వీడు దిద్దరాని మహిమల దేవకీ సుతుడు... అని మురిసిపోతాడు అన్నమయ్య.

రా!రా! చిన్నన్న! అని పిలుస్తాడు.

చందమామ రావే జాబిల్లి రావే అని మభ్యపెట్టి కృష్ణయ్యచేత బువ్వ తినిపించి.

జోవచ్యుతానంద! జో! జో! ముకుందా!

లాలిపరమానంద రామగోవిందా!

- అని నిద్రపుచ్చుతాడు.

కృష్ణమూర్తి దేవకీపరమానందకారకుడు యశోదకి వరాల కొండ. రుక్మిణీమనస్థాయి ద్రౌపదీ మానసంరక్షణ చేసిన అన్నగారు కుచేలుడికి ప్రాణమిత్రుడు. గోపికల తోడి రాసక్రీడా విహారుడు. భీష్మాచార్యుడికి దిక్కుల్లని వాడు పద్మ నయమ్ములవాడు కృపారసంబుపైజల్లెడి వాడు...

ఆ బంగారు కొండకి వాళ్లమ్మ నెమలిపించం చుట్టేది తలకి. పాలు పట్టేది. ఇంత వెన్నా మీగడా పెట్టేది. చద్దన్నం మూటగట్టి యిచ్చేది. అన్నగారైన బలరాముడితో కలిసి గోవబాలురతో కలిసి ఆవుల్ని మేపటానికి వెళ్తాడాయన. మురళి వాయించుకుంటూ ఆడుతూ పాడుతూ గోవుల్ని కాసేవాడు. తను పాడి చూసుకుంటే అన్నగారు నాగలి పట్టి పంట చూసుకునేవాడు. పాడి పంటలుంటే చాలు. పూర్వకాలం జనజీవనం నిశ్చింతగా వుండేది. ప్రకృతి సిద్ధమైన వస్తువులు - స్వదేశీ వెన్నలాంటివి - వాదతాడు కృష్ణుడు అంటారు వినోబా భావేగారు.

మహానందాంగనాడింభకుడైన కృష్ణుడి పుట్టిన రోజుతో తాదాత్మ్యం చెంది మమైకం అయిపోయి పండుగ చేసుకుంటారు ప్రజలు. దేవకి వేవిళ్ళని కొత్త చింతకాయపచ్చడి చేస్తారు. దేవకి పురుడని కాయం చేస్తారు. చల్లిలో అటుకులు నానేస్తారు. వెన్నా మీగడా పాలూ పెరుగుూ పళ్ళూ వడపప్పు కృష్ణుడికి నైవేద్యం పెడతారు. చిన్ని కృష్ణుడి పాదాలు వేస్తారు. కృష్ణుడు పుట్టిన ప్రజ ప్రాంతంలో పసుపు కలిపిన పెరుగు భక్తులమీద జల్లుతారు. యాభై ఆరు రకాల పిండివంటలు నైవేద్యం పెడతారు. దేశం మొత్తమ్మీద చాలా మంది ఉపవాసాలు వుంటారు. అర్ధరాత్రి కృష్ణుడు పుట్టే వేళదాకా భజనలు చేస్తారు. ఉట్లు కొట్టే వేడుక సరేసరి!

పండగలు, పబ్బాలు జాతి సంస్కృతికి నిలువుటద్దాలు ఇవన్నీ వృధా మోసం. భావజాలంలో బందిఖానాలు అనేవారికి ఒక నమస్కారం- సమాజ శ్రేయస్సు కోసం నిరంతరం కష్టపడిన వాడు శ్రీకృష్ణ భగవానుడు- సమర్థులైన వాళ్ళు సత్య ధర్మాలకి అపకారం జరుగుతుంటే చూస్తూ వూరుకోకూడదు. చివరికి ధర్మ నిస్తారకమయ్యు సత్యశుభదాయకమయ్యును దైవం వుండటం తథ్యం. ఈ చూస్తూ వూరుకున్న సమర్థులకి మాత్రం చేటు తప్పదు అంటాడు రాయబారంలో. ద్రౌపదీ సాధ్వీకి మహావమానం జరుగుతున్నా అడ్డుకోని ద్రోణ భీష్ములని దృష్టిలో పెట్టుకుని ఇట్లా అన్నాడుట.

మనందరి ఈ కోరికతో ఈ వ్యాసం ముగిస్తున్నాను.

నీ పద్యావళులాలకించు చెవులున్ నిన్నాడు వాక్యంబులున్
నీ పేరంబని సేయు హస్తయుగమున్ నీ మూర్తిపై జూడ్కులున్
నీ పాదంబుల పొంత మ్రొక్కుశిరమున్ మూర్తిపై చిత్తమున్
నీపై బుద్ధులు మాకు నిమ్ముకరుణన్ నీరేజి పత్రేక్షణా!

10. అన్నమయ్య దివ్యభావలహరి

తెలుగు భాషలోని తియ్యందనాన్ని మూటకట్టి తన సంకీర్తనల్లో పొందుపరచి మనకందించిన మహానుభావుడు అన్నమయ్య. ఆయన కవిత్వంలో భక్తి, భాష, ఆర్థత పెనవేసుకుపోయి ముప్పేటలువడి మనల్ని ముగ్ధుల్ని చేస్తాయి. కడపజిల్లా రాజంపేట మండలంలోని తాళ్లపాక గ్రామం అన్నమయ్య జన్మంచేత చరితార్థమైంది. ఆ మహోత్తమ వాగ్గేయకారుని భక్తిగీత తరంగమాధుర్యములచే, తలమున్నగ్గొతున్నది తెలుగుగడ్డ.

‘దినమునకొక్క సంకీర్తన’ చొప్పున రమారమి ముప్పది రెండు వేల సంకీర్తనములను రచించిన అన్నమయ్య సాక్షాత్తునందకాంశసంభవుడే. నేనీవ్యాసంలో సుమారు ముప్పది రెండు సంకీర్తనా విశేషములను మాత్రమే స్మృశిస్తున్నాను.

శ్రీమహావిష్ణువు లక్ష్మీ సంయుతుడై, నారద సన్నుతుడై, నిగమాంతనుతుడై, యోగీంద్రసేవితుడై ‘అన్ని విభవముల’తో అనంతశయనుడై చైకుంఠాన నెలకొనివున్నప్పుడు కాబోలు ఈ పాట రాశాడు అన్నమయ్య.

1. శ్రీమన్నారాయణ శ్రీమన్నారాయణ
నీ శ్రీపాదమే శరణు కమలాక్ష
శ్రీముఖమల కమలహిత కమల ప్రియ
కమలేక్షణా! పరమాత్మ పరమాణురూప!
శ్రీతిరువేంకటదేవా! శరణు!
2. నారాయణతే నమో నమో
భవనారద సన్నుత నమోనమో
మురహరి నగధర ముకుంద మాధవ
గరుడ గమన పంకజనాభా
పరమపురుష భవభంజనతే నమో
నరమృగశరీర నమో నమో
ఆదిదేవ సకలాగమ పూజిత!

యాదవకుల మోహన రూపా!

వేదోద్ధర! తిరువేంకటనాయక

నాదప్రియతే నమో నమో...

వేదాంతం, శృంగారం, మధురభక్తి... ఇట్లా అన్నమయ్య స్పృశించని రసం లేదు. జానపదం మాట చెప్పనే అక్కర లేదు. ఆయన కాలంలో ప్రాథ కవిత్వానికున్న ఆదరం, పదకవితత్కడిది? కాని మొదట్లో ఈసడించుకున్న పండితులే అన్నమయ్య అమోఘ పాండిత్యానికి, కవితా వైభవానికి జేజేలు పలికారు. ఇట్టి మహాకవి చాలా శతాబ్దాల పాటు మరుగున పడిపోయాడంటే అది మన దౌర్భాగ్యం అంతే - మహాసాహిత్య సంపదని చారిత్రక వైభవాన్ని జాగ్రత్తగా కాపాడుకోగల గుణం మనకెప్పటికీ వస్తుందో- శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి మహాత్మర పరిశోధన పుణ్యమా అని అన్నమయ్య వెలుగులోకి వచ్చాడు. రాగిరేకుల మీద నిక్షిప్తమైవున్న ఆయన అద్భుత సాహిత్యం వేయి వెలుగులు విరజిమ్మింది. కానీ ముప్పై రెండు వేలు పాటలు రచిస్తే ముప్పై రెండు వందల పాటలు కూడా లభ్యం కాలేదు. మిగిలిన రాగిరేకులు కూడా ఎక్కడో భద్రపరచబడి తర్వాతెప్పుడైనా దొరుకుతాయో లేక ఏ మూర్ఖ శిఖామణుల యిళ్లల్లో రాగిచెంబులుగానో పళ్లాలు గానో రూపాంతరం చెందాయో తలుచుకుంటే దుఃఖం వస్తుంది.

శ్రీహరి పలుకు తేనెల తల్లి అయిన లక్ష్మీదేవి సరసన వుండగా... భూలోకంలో రాక్షసుల పీడ ఎక్కువైంది. అట్టి సందర్భాలలో మహావిష్ణువు అనేకావతారములనెత్తాడు. ఆర్జుల పాలిట అభయహస్తం ధరించాడు. అందుకే అన్నమయ్య స్వామి అభయహస్త ప్రాశస్త్యాన్నిట్లా వర్ణించుకున్నాడు.

ఇందరికీ అభయమ్ము నిచ్చుచేయి

కందువగు మంచి బంగారు చేయి

జయజయన్మసింహ! సర్వేశా!

భయహరవీరా! ప్రహ్లాదవరదా! అనీ...

కదిరి నృసింహుడు కంబమున వెడలె- అనీ నరసింహమూర్తిని పలువిధాల స్తుతించాడు అన్నమయ్య. వాగ్గేయ మధురంగా శ్రీరాముడిని చిత్రించాడు. ఆయన షడ్రాల అమరిక అనితర సాధ్యం-

10. అన్నమయ్య దివ్యభావలహరి

తెలుగు భాషలోని తియ్యందనాన్ని మూటకట్టి తన సంకీర్తనల్లో పొందుపరచి మనకందించిన మహానుభావుడు అన్నమయ్య. ఆయన కవిత్వంలో భక్తి, భాష, ఆర్థత పెనవేసుకుపోయి ముప్పేటలువడి మనల్ని ముగ్ధుల్ని చేస్తాయి. కడపజిల్లా రాజంపేట మండలంలోని తాళ్లపాక గ్రామం అన్నమయ్య జన్మంచేత చరితార్థమైంది. ఆ మహోత్తమ వాగ్గేయకారుని భక్తిగీత తరంగమాధుర్యములచే, తలముస్కలొతున్నది తెలుగుగడ్డ.

‘దివమునకొక్క సంకీర్తన’ చొప్పున రమారమి ముప్పది రెండు వేల సంకీర్తనములను రచించిన అన్నమయ్య సాక్షాత్తు నందకాంశసంభవుడే. నేనీవ్యాసంలో సుమారు ముప్పది రెండు సంకీర్తనా విశేషములను మాత్రమే స్మృతిస్తున్నాను.

శ్రీమహావిష్ణువు లక్ష్మీ సంయుతుడై, నారద సన్నుతుడై, నిగమాంతనుతుడై, యోగీంద్రుడనీవెతుడై ‘అన్ని విభవముల’తో అనంతశయనుడై వైకుంఠాన నెలకొనివున్నప్పుడు కాబోలు ఈ పాట రాశాడు అన్నమయ్య.

1. శ్రీమన్నారాయణ శ్రీమన్నారాయణ
నీ శ్రీపాదమే శరణు కమలాక్ష
శ్రీముఖమల కమలహిత కమల ప్రీయ
కమలేక్షణా! పరమాత్మ పరమాణురూప!
శ్రీతిరువేంకటదేవా! శరణు!
2. నారాయణతే నమో నమో
భవనారద సన్నుత నమోనమో
మురహరి నగధర ముకుంద మాధవ
గరుడ గమన పంకజనాభా
పరమపురుష భవభంజనతే నమో
నరమృగశరీర నమో నమో
ఆదిదేవ సకలాగమ పూజిత!

యాదవకుల మోహన రూపా!
వేదోద్ధర! తిరువేంకటనాయక
నాదప్రియతే నమో నమో...

వేదాంతం, శృంగారం, మధురభక్తి... ఇట్లా అన్నమయ్య స్పృశించని రసం లేదు. జానపదం మాట చెప్పనే అక్కర లేదు. ఆయన కాలంలో ప్రాథ కవిత్వానికున్న ఆదరం, పదకవితత్కెడిది? కాని మొదట్లో ఈసడించుకున్న పండితులే అన్నమయ్య అమోఘ పాండిత్యానికి, కవితా వైభవానికి జేజేలు పలికారు. ఇట్టి మహాకవి చాలా శతాబ్దాల పాటు మరుగున పడిపోయాడంటే అది మన దౌర్భాగ్యం అంటే - మహాసాహిత్య సంపదని చారిత్రక వైభవాన్ని జాగ్రత్తగా కాపాడుకోగల గుణం మనకెప్పటికీ వస్తుందో- శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి మహత్తర పరిశోధన పుణ్యమా అని అన్నమయ్య వెలుగులోకి వచ్చాడు. రాగిరేకుల మీద నిక్షిప్తమైవున్న ఆయన అద్భుత సాహిత్యం వేయి వెలుగులు విరజిమ్మింది. కానీ ముప్పై రెండు వేలు పాటలు రచిస్తే ముప్పై రెండు వందల పాటలు కూడా లభ్యం కాలేదు. మిగిలిన రాగిరేకులు కూడా ఎక్కడో భద్రపరచబడి తర్వాతెప్పుడైనా దొరుకుతాయో లేక ఏ మూర్ఖ శిఖామణుల యిళ్లల్లో రాగిచెంబులుగానో పళ్లాలు గానో రూపాంతరం చెందాయో తలుచుకుంటే దుఃఖం వస్తుంది.

శ్రీహరి పలుకు తేనెల తల్లి అయిన లక్ష్మీదేవి సరసన వుండగా... భూలోకంలో రాక్షసుల పీడ ఎక్కువైంది. అట్టి సందర్భాలలో మహావిష్ణువు అనేకావతారములనెత్తాడు. ఆర్తుల పాలిట అభయహస్తం ధరించాడు. అందుకే అన్నమయ్య స్వామి అభయహస్త ప్రాశస్త్యాన్నిట్లా వర్ణించుకున్నాడు.

ఇందరికీ అభయమ్ము నిచ్చుచేయి
కందువగు మంచి బంగారు చేయి
జయజయన్మసింహ! సర్వేశా!
భయహరవీరా! ప్రహ్లాదవరదా! అనీ...

కదిరి నృసింహుడు కంబమున వెడలె- అనీ నరసింహమూర్తిని పలువిధాల స్తుతించాడు అన్నమయ్య. వాగ్గేయ మధురంగా శ్రీరాముడిని చిత్రించాడు. ఆయన షడ్రాల అమరిక అనితర సాధ్యం-

రామచంద్రుడితడూ రఘువీరుడూ
కామిత ఫలములీయగలిగే నిందరికీ
సీతాదేవీ పాలిటి చింతామణి యితడూ
ఈతడు దాసులపాలి యిహపరదైవమూ- అనీ
రాముడు రాఘవుడు రఘుకులుడితడూ
భూమిజకు పతియైన పురుష నిధానము - అనీ పలు విధాల కీర్తించాడు.
హనుమంతడంటే అన్నమయ్యకి అపురూపం-
ఓ పవనాత్మజ! ఓ ఘనుడా!
శ్రీ వేంకటపతిపాద సరోరుహ పాలకుడా! - అనీ

మంగాంబుధి హనుమంత! అని కీర్తిస్తాడు అనురాగంతో ఆంజనేయస్వామిని
అన్నమయ్య. శ్రీకృష్ణ తత్త్వవిషయం వస్తే అన్నమయ్యకి పట్టపగ్గాలుండవు. తనే
కృష్ణుడికి తల్లి, గోపికలు అన్నీ తనే అయిన మమేకంలో అమృతతుల్యాలైన పాటలు
రచించాడన్నమయ్య

ఆరయ శ్రావణ బహుళ చంద్రోదయాన
సిరులతో నుదయించె శ్రీకృష్ణుడిదివో

... అని నీలశైలమువంటి రూపుగల స్వామికి ఉగ్గపెట్టాడు ఆ మహాకవి.
ఉయ్యాలలూపాడు. జోలలు పాడాడు. 'చందమామ రావే జాబిల్లి రావే' అని ఆడించి
అన్నం పెట్టాడు. తల్లిగా సమస్త విధాలా లాలించాడు.

'చిన్ని శిశువూ చిన్ని శిశువూ! ఎన్నడూ చూడమమ్మ
ఇటువంటి శిశువు' అని ఆశ్చర్యపోయి
జోవచ్చుతానంద జోజో ముకుందా!
లాలిపరమానంద...

లాలనుచునూ చేరులల నలిరుగడలా
బాలగండవర గోపాల నినుచాల
లలనా జనాపాంగ లలిత సుమచాప
తలపులోపల మెలగు తత్త్వప్రదీపా....

అని ఉయ్యాలలూపుతాడు భక్త శిఖామణి అన్నమాచార్యులు. వసుచరిత్రలో 'లలనా జనాపాంగవలనావసదనంగ...' అనే పద్యమున్నది- దీన్ని భట్టుమూర్తిరచించాడు. అళియరామ రాయల ఆస్థాన విభూషణం - అన్నమయ్య పద కవితా ప్రవాహంలో భట్టుమూర్తి కూడా ఓలలాడాడన్న మాట - 'లలనా జనాపాంగ' అనే పదబంధం ఎంతో నచ్చి తన వసుచరిత్రలో ఉపయోగించుకున్నాడు.

బాలకృష్ణుడు అల్లరి చేస్తుంటే గోపికలు కొట్టబోతారు. ఆ సందర్భంలో అన్నమయ్య విలవిలలాడిపోతాడిలాగ- 'మొత్తకురే అమ్మలాల ముద్దులాడు'-

శ్రీకృష్ణుని బాల్యక్రీడా విశేషాలని రాశిగా పోశాడు అన్నమయ్య. ఆ రాశిలోనించి ఏ రత్నాన్ని ఎన్నుకోగలం? ఏమాధుర్యాన్ని ఆస్వాదించగలం విడిగా లాభం లేదు. ఆ రాశిలో తల మునకలవ్వాల్సిందే. అల్పప్రాణులమూ మనుష్యమాత్రులమూ అయిన మనజన్న సరిపోతుందా ఆ పాటలన్నిటినీ ఆనందించటానికి?

ముద్దుగారే యశోద ముంగిటి ముత్యము వీడు

దిద్దరాని మహిమల దేవకీ సుతుడు

అని నవరత్నాలతో స్వామిని పోలుస్తానే గొబ్బిళ్లు పెట్టిస్తాడు అన్నమయ్య.

కొండగొడుగుగా గోవులగాచిన

కొండొక శిశువుకు గొబ్బిళ్లే - అంటూ

గురుతెరింగిన దొంగకూగూగు వీడె

కొలనుదరినీ దొంగకూగూగు- అని నవనీత చోరుడి గుట్టురట్టు చేస్తాడు కూడా-

అదుగో ఆ మురళి వాయించే పిల్లవాడేనా ఏమిటి? అన్నమయ్య ఆనంద పారవశ్యపరమకోటి, సౌందర్యభావమదన కోటి? మనకోటిపుణ్యాలమేటి అన్పించేట్లు-

“నందనందన వేణునాద వినోదా” అని పాడతాడు అన్నమయ్య.

ఈ అవతారాలన్నీ అయ్యాక శ్రీవేంకటగిరీశుడై అవతరించాడు పరమాత్మ కలౌ వేంకటనాయకః” అని గదాప్రశస్తి. ఆ తిరుమల కొండ సామాన్యమైనదా?

కట్టెదుర వైకుంఠంకాణాచైన కొండ

తెట్టెలాయెమహిమలే తిరుమల కొండ

అదివో అల్లదివో శ్రీహరివాసము

అదె వేంకటాచలమఖిలోన్నతము

అదె చూడుడదె మ్రొక్కుడానందమయమూ' అని అన్నమయ్య నోట పాటై వెలువడినట్టిదిగాని-

శ్రీచక్రమహిమాన్వితుడూ ఆర్తరక్షణ పరాయణుడూ అయిన శ్రీ వేంకటేశుడు కొండలలో నెలకొన్న కోనేటి రాయుడు. కొండలంత వరములు గుప్పెడివాడు. వెట్టికి మన్నమోసిన పరమోదారుడు ఆ ఆశ్రిత మందారుణ్ణి నుతించే వేంకటేశ్వర మంత్రం అన్నమయ్యకి వెన్నతో బెట్టినది అమృతవర్షిణి రసాకర్షిణి.

అన్ని మంత్రములు ఇందే ఆవహించెను

వెన్నతోడ నాకు గలిగె వేంకటేశ మంత్రము

పాడగంటిమయ్యా మిమ్ము పురుషోత్తమా!

ఎడయకుమయ్యా కోనేటి రాయడా!

నిగమనిగమాంత వర్ణిత మనోహరరూప

నగరాజధరుడా! శ్రీనారాయణా!

అని రకరకాలుగా తిరువేంకటాద్రిశుని వర్ణించి తను ధన్యుడవటమేకాదు. ఆంధ్ర ప్రజల్ని కూడా ధన్యుల్ని చేసిన వాగ్దేయకారకుడూ పదకవితా పితామహుడూ అన్నమయ్య.

ఆ“బ్రహ్మకడిగిన పాదములు” సర్వలోకశరణ్యాలు.

మహానుభావుకుడైన అన్నమయ్య అలమేలు మంగమ్మని మనసారా తనివితీరా వర్ణించి మురిసిపోతాడు.

పరమాత్ముడైన హరి పట్టపురాణివి నీవు

ధరమము విచారింప తగు నీకు అమ్మా! అని మొరపెట్టుకుంటాడు.

ఆ జగన్నాతా పితరుల పెళ్లివేడుకలను తన్మయుడై ఇట్లా వర్ణిస్తాడు.

పిడికిట తలంబ్రాల పెండ్లి కూతురు కొంత

పెడమరలి నవ్వని పెండ్లి కూతురు

క్షీరాబ్ధి కన్యకకు శ్రీ మహాలక్ష్మికిని

నీరజాలయకును నీరాజనం అని రకరకాలుగా అమ్మవారికి హారతులిచ్చి పులకించిపోయాడు.

నిజంగా అమ్మవారు స్వామి సమక్షంలో నాట్యమాడిందో లేదో తెలియదుగాని అన్నమయ్య మటుకు కళ్ళతో దర్శించినట్లు వర్ణించాడు.

అలరులు కురియగ

ఆడినదే అలమేలుమంగ

ఆహరి కరగించుచు

అర తెరమరుగున ఆడినదే

తీవ్ర భావనా లోక ఋషి అన్నమాచార్యులు. తెలుగుజాతి చేసుకున్న పుణ్యాల ఫలం.

ఒకపరికొకపరి కొయ్యారమై

మొగమున కళలెల్ల మొలిచినట్లుండే

జగదేక పతి మేనచల్లిన కర్పూరధూళి

బిగిగొని నలువంక చిందగాను

మొగి చంద్రముఖి యురమున నిలిపెగాన

పొగరూ వెన్నెలదిగ బోసినట్లుండే

ఎంత రమణీయ మనోహర భావన!

పొగరూ వెన్నెలదిగబోయటం

షోడశకళానధికి షోడశోపచారములు చేసి స్వామి కళ్యాణానికి పసిడి యక్షతలు పట్టి 'శోభనమే శోభనమే వైభవముల పావనమూర్తికి' అని మోషించి 'చిత్తజగురుడా! నీకు శ్రీమంగళం! నా చిత్తములో హరి నీకు శ్రీమంగళం' అని మంగళాశాసనం చేశాడు అన్నమాచార్యులు.

కందువగుహీనాధికము లిందు లేవు - అందరకికి శ్రీహరే అంతరాత్మ! - అందరూ ఒక్కటే' అని ఆయన సర్వజన సమానత్వాన్ని చాటి చెప్పాడు కంఠోక్తిగా - 'నానాటి బ్రతుకూ నాటకమూ' అని ఆయన ఉద్ఘోషించాడు.

"నీ వలన కొరతే లేదు నీరు కొలది తామరవు" అంటూ ఎంత అందంగా చెప్పాడు. ఎన్ని సామెతలు! ఎన్ని అందాల పలుకుబళ్లు! అన్నమయ్య కవిత్వంలో.

నేడు వాడుకలో లేని వాటిల్లోంచి మారుమూల పదాల్లోంచి అమృతాన్ని పిండి మనకి అందించాడు. స్వామివారి చిరుగజ్జెల ముప్పిడి కటారమెత్తన అవతారము. మొదట్లో అన్నమయ్య ఘడియలో రచించిన వేంకటేశ్వర శతకంలో అలమేలు మంగ వేంకటేశ్వరుడికి అన్నం వడ్డించటం ఎంతో హృద్యంగా చెప్పాడు.

అలమేల్మంగ అండనుండే స్వామి ఆస్థానంలో వైకుంఠంలో తెలుగు కవిత చెప్తూ వుండివుంటాడు అన్నమాచార్యులు. ఇప్పుడు-

జగత్కల్యాణసౌభాగ్యస్వరూపులైన ఆదిదంపతులు అలమేలుమంగా శ్రీనివాసులకు పద కవితా పితామహుడైన అన్నమాచార్యులు ఇట్లా మంగళహారతి యిస్తాడు.

పెట్టని కోట ఇందరికి పెండ్లి కొడుకుకి బొమ్మ
బెట్టినసురుల కెల్ల బెండ్లి కొడుకుకి
ఇందిర వడ్డించనిపుగ భుజించే వేంకటస్వామికి...
జయమంగళము నీకు సర్వేశ్వరా!
జయమంగళము నీకు జలజవాసినికి...

శ్రీ

11. శీతాకాల సౌందర్యం

పునుగుం దావినవౌదనంబు మిరియంపు బొళ్ళతో జుట్టి చు .

య్యను నాదాఱని కూరగుంపుముకు యందై యేర్చునావన్జిగు

క్కోను పచ్చళ్ళను, బాయసాన్నములు, మారుం గాయలున్ జేసురు

క్కనునేయున్, జిఱుపాలు వెల్లువగనాహారంబిడున్ శీతునన్

అని శ్రీకృష్ణదేవరాయలు తన ఆముక్తమాల్యదలో శీతాకాల భోజన వర్ణన చేశాడు.

చలిపులిసకల జనాన్నీ మూడంకె వేయించి తల్లడిల్లజేస్తున్న వేళ మెల్లిమెల్లిగా ఆంగ్ల సంవత్సరాది, సంక్రాంతి వచ్చేస్తాయి. ప్రపంచమంతా నూతన సంవత్సరం కోసం ఎదురు చూస్తుంటుంది. దక్షిణ భారతదేశంలో పొద్దున్నే పేడకలాపి, ముగ్గులు, గొబ్బెమ్మలూ హడావుడి-

ప్రస్తుతం పల్లెటూళ్ళు పట్నవాసాలవుతున్న నేపథ్యంలో ఈ గొబ్బెమ్మల దృశ్యం మసకబారింది. ఎపార్ట్మెంట్ సంస్కృతి విపరీతం కావడంతో గృహిణికి ముగ్గెయ్యట్టుకి చోటేది? ఉద్యోగం చెయ్యక తప్పని పరిస్థితిలో గృహిణికి టైమెక్కుడుంది?

‘సుబ్బీ గొబ్బెమ్మా శుభమునియ్యవే’ అంటూ యదుకుల స్వామికి గొబ్బెళ్ళు పెట్టే కన్నెపిల్లలు మటుకు కంట్లో కలికం వేసుకుని చూసినా కనబడతారా? ఏ తెల్లవారుజామునే లేచి ట్యూషన్ కదీ వెళ్ళొద్దా పాపం అమ్మాయిలు! పరికిణీ ఓణీలు పానీ డ్రెస్ అయిపోయే.

హేమంత సంక్రాంతి చేమంతి పువ్వుల్ని గుట్టలు గుట్టలుగా తెచ్చిపడేస్తుంది కాలం మారిపోయిన సంగతి తెలిక బంతి పువ్వులైతే బళ్ళ కొద్దీ పూస్తాయి. నూనె రాసుకోవటం సరే ఎప్పుడో పోయింది. జడేసుకునే వాళ్ళు మృగ్యమే ఇక పువ్వులు పెట్టుకునే వాళ్ళెవరు? పువ్వులు అందానికీ, సుగంధానికీ, ప్రశాంతతకీ కారణాలు అని తెలిసినవారు కరువైనారు. అయినా విరబోసుకున్న జుట్టలోనూ, బాబ్బోహాయిలోనూ పూలెక్కడ నిలుస్తాయి! పసుపుచ్చదనం ఆకుపచ్చదనం రాను రాను కోల్పోతున్నాము.

లలిత కుస్తుంభరీ సమ్మిళితమైన తియ్య గుమ్మడి కాయ పులుసు సక్రాంతి స్పెషల్ అంటారు తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు. కుస్తుంభరీ అంటే కొత్తిమీర.

పాపం అప్పటికాయనకి తెలీదు సూపూ బీరూ పులుసుని తోసెయ్యబోతున్నాయని: అరిసెలూ లడ్లు పాయసాల్ని కేక్, పిజ్జా, ఐస్క్రీములు స్వాహా చేసేస్తే పులుహోర నడ్డి బిర్యానీ విరక్కొట్టింది. పరికిణీ ఓణీల హొయల్ని మిడ్డీజీస్సులు మింగేశాయి. ఇదుగోనండి ఇప్పుడు ఆంగ్ల సంవత్సరాది హర్రీబర్రీగా, రమ్మా కాక్టేయిల్గా డిస్కోథెక్ అయి దయచేస్తుంది. మనకి కొత్త కాలెండర్లుస్తుంది.

ఏయే ఋతువుల్లో ఏయే పదార్థాలు భుజించాలో మన పూర్వులు చెప్పారు.

చలికాలంలో ఆహారం వేడిగా వుండాలి. నెయ్యా, పాలూ, కూరలు విరివిగా వాడాలి. కూరల్లోనూ చారుల్లోనూ మిరియాలు తప్పనిసరి.

తెల్లవారుజామున చలిలో లేచి నడుము వంచి వాకిలాడ్చి కలాపిజల్లి పెద్ద పెద్ద ముగ్గులు పెట్టేయటం గొప్ప ఎక్సర్సైజు. పక్కింటి వాళ్లకంటే మన ముగ్గు పెద్దదిగా వుండాలని అమ్మాయిలకి స్పర్థ. వీధిలో నడుస్తుంటే వరుసగా ప్రతి యింటి ముందూ రంగవల్లులు కళ కళాడిపోతూ కనువిందు చేసేవి. ఇప్పుడు మటుకు ఆడపిల్లలు తెల్లవారుజామునే లేచి ఏ ట్యూషన్కో కైనెటిక్ హోండామీద వెళ్లాల్సిందే. గృహీణులకు వాకింగూ తప్పదు. ఎక్సర్సైజు సమానమేమోగానీ మధ్యన కళాత్మకమైన ముగ్గులెగిరిపోయాయి కదా. ఒక దేశపు పురాతన సంస్కృతి గడప దాటేసింది.

సంక్రాంతి న్యాయర్ చలికాలాన్ని సులివెచ్చగా ఉత్సాహభరితంగా చేస్తాయి. పండగ సందడి అంటూ లేకపోతే మనుషులు డిప్రెషన్లోకి వెళ్లిపోయి తుదకు సైకియాట్రీస్టుని కలవవలసిందే. లేదా యోగాశ్రమాలకి వెళ్లాలి. భోగిమంటలు ఎగదోస్తూ గాలివటాలు ఎగరేస్తూ మగపిల్లలు ఆనందంగా సంక్రాంతి సందరాల్లో పాలు పంచుకునే వారు మొన్న మొన్నటి దాకా. ఇప్పటి పిల్లలు కంప్యూటర్లో మునిగి తేలి ఫారెన్ ఎగిరిపోవాల్సిందే. ఈ ఆటలూ సందరాలూ మియర్ వేస్టు కదా వాళ్లకి - మాతన ఆంగ్ల సంవత్సరాది ముందు రాత్రి మటుకు సందరాలు అందరాన్ని అంటుతాయి. కేకలతో లోకం దద్దరిల్లిపోతుంది. సగం స్పృహలో అర్ధరాత్రి వస్తేందు గంటలకి కొత్త సంవత్సరానికి ఏ హోటల్లోనే నడిరోడ్డుమీదనో స్వాగతం పలుకుతాము.

మెల్లిగా శివరాత్రి వచ్చేస్తుంది. చలి శివశివా అంటూ పారిపోతుంది. ఋతురాజం అని కవులు పొగిడే వసంతం చావకింది నీరులా వచ్చేస్తుంది. తెలుగు

సంవత్సరాది ఉగాది కూడా వస్తుంది. ఉగాదికైనా, సంక్రాంతికైనా ఏ పండక్కినా పులుహోరా పరమాన్నం వండుతుంది ఇప్పటి గృహిణి. వాటిని కూడా యిష్టంగా పిల్లలు తింటారని గ్యారంటీ ఏం లేదు. స్వీటుషాపులూ, ఛాట్‌భాండారులూ, ఫాస్ట్ ఫుడ్ సెంటర్లూ, బేకరీలు ఊరినిండా వుంటే పాతకాలం వంటల్ని చూసి నవ్వురాదు? వీటిని తినరు పిల్లలు. స్వీటు షాపులుండగా, ఛాట్ భాండార్లుండగా ఫాస్ట్‌ఫుడ్ సెంటర్లుండగా, బేకరీలుండగా ఈ పాతకాలం ఫుడ్ ఎవరు తింటారు? అని తల్లితో పోట్లాడతారు. నగలకీ, చీరలకీ, వస్తుసామాగ్రికీ ఆడంబరాలకీ షాపుల్లో గిరాకీ ఎప్పుడూ వుంటోంది. పండగప్పుడు మరీరద్దీ. ఎర్రని చిగుళ్లా వాటిని మెక్కి పంచమంలో ఆలపించే కోకిలలూ పూలబాలల నవ్వులూ ఓహో వసంతకాలాన్ని మైమరుపుతో వర్ణించే కవులు లేరు.

మోదుగుల్ చిగుర్ద్విగ్గ గేదగుల్ ననలొత్తై
 గురివిందలునుఁ గలిగొట్లు పూచె
 మల్లియల్ కొనసాగె మొల్ల మొగ్గులువైచె
 మాపులు గ్రోవులు దాపులొసగె
 పొగడ పుప్పొడి రాలె పొన్నతేటుల బొల్చె
 నిమ్మయుగోగు దేనియలు గురిసె
 సంపెగల్వికసించె జాజుల్ మదాళించె
 గోరంట తికంబు గుత్తులెత్తై
 వావిలియును బ్రేంకణంబును వంజాలంబు
 గడిమి చెట్టులు నలరెనప్పుడు వసంత
 సన్నిధి విశేషమున వనస్థలమునందు
 భువియు దివియును ఝుమ్మని పొదలుచుండ

శుకపికళిలీ ముఖముఖరితాఖిల దిగంతంబగుచు విజృంభించే వసంతాన్ని తంజావూరు రాజకవి రఘునాథ నాయకుడు వర్ణించాడు. ఈ పచ్చదనాలు పూల సయ్యాటలూ చూస్తే కంటికి ఒంటికి ఎంత హాయి! ఎంత ఆరోగ్యం! కానీ మనకవి మృగ్యమే-

లలనా జనాపాంగ వలనావసదనంగ
 తులనాభికాభంగదాభి ప్రసంగ
 మలసానిలవిలోల దళ సావరసాల
 ఫలసాదరశుకాల పనవిశాల
 మలినీ గరుద నీక మలినీకృతధునీక
 మలినీ సుఖిత కోకకుల వధూక
 మదికాంతసలధాంతల తికాంతరనితాంత
 రతికాంతరణతాంత సుతనుకాంత

మకృతకామోద కురవికానికలవకులముకుల
 సకలవనాంత ప్రమోద చలిత
 కలిత కలకంఠకుల కంఠకాకలీ విభా
 సురము వొల్పు మధుమాసవాసరంబు

అని రామరాజభూషణుడు చేసిన వసంతవర్ణన సుప్రసిద్ధమైనది.

మన సముద్రతీరప్రాంతాల్లో వసంతకాలంలో ఉక్కుపోస్తూనే వుంటుంది. అయినా కాస్త చోటంటూ వుంటే తోట పెంచుకుంటే వసంతం విరబూస్తూంది.

పిల్లలకి ఎండాకాలంలో స్కూళ్ళకి సెలవులిస్తారనీ వాళ్ళకి పుస్తకాల మోత బరువు తగ్గుతుందనీ ఆశపడటం పోయింది. పసిబిడ్డల దగ్గిర్నించీ పండు ముసళ్ళ వరకూ అందరికీ బతుకు పోరాటమే. సమ్మర్ క్యాంపులో కంప్యూటరు క్లాసులో ఎల్కేజినించీ ఎమ్సెట్దాకా ట్యూషన్లో తప్పవు పిల్లలకి - చెట్లనీ మొక్కలనీ తీగలనీ పువ్వులనీ కోయిలలనీ చిలకలనీ ఇప్పుడు మాట్లాడితే అనాగరికంగా వుంటుంది. సీడీలనీ ఫ్లాపీలనీ, క్యాసెట్లనీ ఏవో ఇట్లాంటి మాటలైతే బావుంటాయిగాని.

ఎండాకాలంలో ఏ.సీలూ ఏ.సీకార్లు వల్లమాలిన కూల్డ్రింకులు మినరల్ వాటర్లు తగని ఐస్క్రీములూ వీటితో గడిపేస్తారు చాలా మంది నేడు - తాటాకు పందిళ్ళూ పూరిళ్ళూ బావినిళ్ళూ పెరటితోటా ఇవి ఎక్కడో సకృత్తు. మధ్య మధ్యన పెళ్ళిల్పొచ్చేస్తాయి. ఆడంబరాలకి అద్దంపడుతూ వాటికి వేదిక అవుతూ. మరి ప్రజల్లో డబ్బు పెరిగింది గదా - వృథా తంటూ కిటకిటలాడే బఫెడిన్నెర్లు మోడరన్

ద్రస్సు వేసుకునే బాబ్డేపాయిర్ పెళ్లి కూతురికి భారీ పట్టుచీరా, జిగేల్మనే నగలూ బారెడు పూలజడా అమరిపోతాయి కాస్సేపు. ఇసకలో కొబ్బరిబొండాలు కప్పెట్టి తర్వాత ఎప్పుడో ఆ నీళ్లు తాగితే చలవ అని రాయలవారు చెప్పారు. పాపం ఆయనెంత చక్రవర్తి అయినా పాతకాలంవాడు. వేడిని పెంచే కూల్(డింక్నూ బహుళ జాతి సంస్థల ప్రాబల్యమూ మధ్యలో స్నాక్సూ ఇవేం తెలీదు. కస్తూరి అలదుకోవటము, కుంకుమపువ్వు పూతో గంధపుపూతో శ్రేష్టమన్నారు గానీ ఈ డియోడరెంట్లు తెలీవాయె. కమ్మని లతాంతమ్ములకుమ్మొనసి... అంటూ నన్నయగారూ ఖరకరకరహతిని గురించి తెనాలి రామకృష్ణుడూ వసంతాన్ని వర్ణిస్తారు.

ఎండాకాలంలో రసావళుల్ ఫలంబులును సుగంధి శీతజలముల్ ఇవేకాక తిమ్మనాలతో నీరుచల్లతో భోజనం చెయ్యాలని చెప్పారు రాయలవారు. వంటకాల్లో కాస్తంత తీపి తగలాలన్నారు.

ఎండల నించీ వానలు మొదలౌతాయి. వర్షాకాలాన్ని రాయలవారు తనివితీరా వర్ణించారు. కుంపటి మంచమెక్కిరి ప్రభుత్వకాప్తిరెడ్లజ్జడిన్ అంటారు ఒకచోట.

కలమాన్నము నొల్చిన ప్రపు నాలుగేన్బొగిపిన కూరలున్ వడియముల్ వరుగుల్ గడ్డపెరుగుతో వేడివేడి నెయ్యోడుతూ తినెయ్యాలట...

నెయ్యి కొలెస్థరాల్కి, మంచి భోజనం లావుకావడానికి అనీ ఆధునికులు భయపడతారు. శారీరక శ్రమ ముందు ఈ భయంబలాదూర్. పూర్వం ఆడా మగా అందరూ ఒళ్లువచి చాకిరి చెయ్యవలసిందే. మిషన్స్ చేస్తూ మనుషుల్ని సోమరి పోతుల్ని చేశాయి! తీరా డైటింగ్ చేస్తున్నవాళ్లు మందులనాశ్రయించాల్సివస్తోంది. ప్రాటీన్లకీ విటమిన్లకీ. బావిలోంచి నీళ్లు తోడడం, నీళ్ల బిందెలు మొయ్యడం, దంచటం, చెరగడం, రుబ్బటం ఇవన్నీ చేయని ఇల్లాళికి జిమ్ తప్పదు. ప్రకృతికి దూరమైనకొద్దీ ప్రమాదం దగ్గిరౌతుంటుంది.

ఇప్పుడు మట్టి నేల కనపడదు డర్టీ మట్టి కాలికి అంటరాదు. రోడ్లు సిమెంటువి. వర్షపునీరు ఎక్కడ ఇంకుతుంది? భూగర్భజలం ఎలా నిలవుంటుంది? మట్టిలో కర్షకులు ఏటికెల్ల కాలం రెక్కలు ముక్కలు చేసుకుంటేగాని మనకి తిండి దొరకదు.

కర్షకవీరుల ఘర్మజలానికి ధర్మజలానికి ఖరీదు కట్టే షరాబు లేడోయ్ అన్నారు శ్రీశ్రీ.
మనం మట్టుకు మట్టి జోలికెళ్లం మనకి మంచినీళ్లుండవు.

వంట చెయ్యడం ఏకాలంలోనైనా అవలీల అయిన ఈ రోజుల్లో నిప్పుకోసం
స్త్రీలు పడిన అవస్థని చూడండి. రాయల వర్ణన-

ఇల్లిల్లు దిరుగంగ నొక్కింతబ్బు శిఖి, యబ్బె

నేనింటిలో బూరి యిడివిసరక

రాజదు; రాజినరపులుకోల్వాసాల

గానికల్గదు; మఱిదాన గలిగె

నేని కూడగుటమందు అయిన బెన్నోగసుఖ

భుక్తిసేకూరదా; భుక్తికిడిన

బ్రాగ్మోక్తలకె తీరు బహుజనాన్నము; దీఱ

నారుల కొదవు బునః ప్రయత్న;

మాజ్యపటముఖ్యలయమెన్న; రాలయాంగ

దారులయ మెన్నరంతిక; కారజనిక

పచననాంధో గృహిణి రామి బడుకమరుడు

వెడవెడనె యార్చనాగిలిరజ్జడిని గృహులు

తెనాలి రామకృష్ణుడు

ప్రబలి వడగండ్లునిండ్ర గోపములు జంబు

ఫలములును బొల్చెబచ్చిక పట్టులందు

వనధీనిరాన దొరలు నమ్మణుల నెల్ల

నంబుదములు వెలిగ్రాసెనటుగ కనగ

పచ్చికపట్టుల్లో వడగళ్లు ఆరుద్ర పురుగులూ? నేరేడుపళ్లు కనబడి నముద్రం
తనలో దాచుకున్న మణుల్ని బయటికి నెట్టేసిందా ఏం? అన్నట్లున్నాయట.

అద్రిగ్రావములుర్విరాల బవిఘోషాడంబురంబుల్ వియో

గిద్రోహం బొనరింప వారినిధికెంగేలంటగా వాహినుల్

భద్రేభప్రతిమానమూర్తియగుచున్ బాధోధరశ్రేణి కుం
భద్రోణంబులు కమ్మురించే చెలిమలాంభః పూరధారావళుల్
అంటాడాయన.

మనకి ఇబ్బందిగావున్నా ఈ ఋతు భేదాలన్నీ ప్రకృతి సమతౌల్యం కోసం ఏర్పాటైనవే. మనిషి సుఖం కోసం కనుక్కున్న ఆధునిక యంత్రాదుల్ని కాస్త మితంగా వాడుకుంటే గొడవవుండదు. ప్రకృతి అంత చిద్రమైపోదు ఓజోన్ సారా కాలుష్యంతో బద్దలవదు. ఏకాలమైనా ఎవరికైనా నైతిక విలువలు తప్పనిసరి.

ఇష్టం వచ్చినట్టు కొండలు తవ్వెయ్యకుండా, అడవులు నరికెయ్యకుండా అంతస్తులపై అంతస్తులు అపార్ట్ మెంటులు కట్టకుండా, పూరి మధ్యలో పాగగొట్టాల్లో నించీ కాలుష్యాన్ని ప్రసరిస్తున్న ప్యాక్షరీల్ని ఏర్పాటు చెయ్యకుండా వీలైనంతవరకూ ప్రకృతిని కాపాడుకుంటూ వుంటే మనకి ప్రమాదాలు రావు. తోటమ్మ తొడ కోసుకుంటే నేను మెడకోసుకుంటా నన్న పద్ధతిలో కాక మన దేశానికేయే వేళల ఏమేం తగునో దాన్ని ఆచరిస్తే కనీసం ఆచరించటానికి ప్రయత్నిస్తే. అదే మనకి శ్రీరామరక్ష-

పూర్వలు ఆశీర్వాచనంలో చెప్పినట్లు ప్రకృతిని మనం సంరక్షిస్తే ప్రకృతి మనల్ని రక్షిస్తుంది.

నెల మూడు వానలు నిండ గురిసి ప్రజలకు ధామకేతుక్షోభ తొలగి ఆయురారోగ్యములతో వర్దిల్లగలము.

12. రుద్రమదేవి

నాకు తెలిసినంత వరకూ కాకతీయ రుద్రమదేవిని గురించి వెలువడిన అయిదు నవలలు. అవి యివి.

1. శ్రీ కాళ్ళకూరి నారాయణరావుగారు రచించినటువంటి ప్రతాపరుద్రమదేవి
2. శ్రీ అడవి బాపిరాజుగారు రచించిన గోన గన్నారెడ్డి
3. శ్రీ నోరి నరసింహశాస్త్రిగారు రచించిన రుద్రమ దేవి
4. శ్రీ మల్లాది వసుంధరగారు రచించిన రామప్పగుడి
5. నేను రచించిన ఆనందధార

వీరనారీమణి రాణి రుద్రమదేవి గాథ వివరింపబడినవి కేవలం అయిదు నవలలేనా అంటే - భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు కాబోలు ఆంధ్రరాష్ట్రం అనే పేరుతో రుద్రమ దేవి కథను రచించారని ఆచార్య శ్రీ కులశేఖర రావుగారు నా ఆనందధార ముందుమాటలో వ్రాశారు. ఈ నవల దాదాపు చాలా మందికి తెలియదనుకుంటున్నాను. అందులో ఈ తరం వాళ్ళకి మరీ తెలియకపోవచ్చు. నాకూ అందులో కథ తెలియదు.

కాళ్ళకూరి వారు రచించిన ప్రతాపరుద్రమదేవి కూడా నాకూ ఈ తరం వాళ్ళకూ అలభ్యమే - ఆంధ్రరాష్ట్రం, ప్రతాపరుద్రమదేవి. ఈ రెండు నవలలూ కాకతీయులకు సంబంధించిన ప్రాథమికాధారల ననుసరించి వ్రాయబడి వుంటాయి. ఇలా ఎందుకంటున్నానంటే ప్రతాప రుద్రమదేవి కథను నేను విన్నాను. అందులో రుద్రమభర్త చాళుక్య వీరభద్రుడని వ్రాయలేదు. మల్లదేవుడని ఎవరి పేరో వుంది. పైగా చాలా వరకు కల్పిత కథే ఉంది.

పోతే గోన గన్నారెడ్డి చరిత్ర చతురానన శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారి పరిశోధనను గురించి వ్రాయబడింది అనుకుంటాను. వెలుగోటివారి వంశావళిలో సూచనగా వున్న విషయాన్ని వారిట్లా పూహించారు. జాయప సేనాని కూతురైన ముమ్మడమ్మను (పురుషవేషంలోవున్న రుద్రమదేవికి) వీరరుద్రదేవుడికిచ్చి వివాహం చేసినట్లు - తర్వాత రుద్రమదేవి తాను స్త్రీనని చెప్పి తను పట్టంగట్టుకొన్నాక తన

మరదియైన చాళుక్య మహాదేవరాజుకిచ్చి మళ్ళీ పెళ్ళి చేసినట్లుగాను ముమ్మడమ్మ ఆత్మజ నా బొగడొందినట్లుగాను తరువాత వారి పుత్రుడైన ప్రతాపరుద్రునికి పట్టంగట్టాలను కోవడమూ, చిలుకూరివారి వూహ. దీనినాధారం చేసుకొని అడవి బాపిరాజుగారు గోనగన్నాడిని రచించారు.

కానీ రుద్రమదేవికి ముమ్మడాంబ స్వయంగా కుమార్తెయే అని తర్వాత పరిశోధనలో స్పష్టమైంది. కాకతీయుల గురించి అపార పరిశోధన చేసి కాకతీయ సంచిక వెలయించిన శ్రీమారేమండ రామరావుగారి ననుసరించటం తర్వాత వారికి తప్పనిసరి.

శ్రీ నోరినరసింహశాస్త్రిగారూ అదే చేశారు. చరిత్రకీ శాసనాలకీ చాలా దగ్గరగానూ వీలైనంత నిర్దుష్టంగానూ వున్న నవల నోరివారి రుద్రమదేవి.

లల్లాదేవి కూడా రుద్రమ కథను స్పృశిస్తూ చాలా వరకు కల్పనలతో ఏదో నవల వ్రాశారట. సుభాషిణీ త్రిపురాంతదేవులు ప్రధాన పాత్రలని విన్నాను.

కృష్ణాజిల్లా అలపాడు గ్రామంలో కొన్ని యాదవుల నాణాలు దొరికాయిట. ఇటీవల. రుద్రమదేవి రెండవ కూతురి భర్త అయిన ఎల్లన దేవుడికి భార్యపుణ్యంగా ఆలపాటి అగ్రహారం దానం చేయబడిందని శాసనం దొరికిందిట. అంటే రుద్రమ్మకి ముగ్గురు పుత్రికలన్న మాట.

ముమ్మడమ్మ రుయ్యమ్మల మధ్యన మరొక పుత్రిక వుండివుండాలి రుద్రమకి- ఈమె పేరు ఇంకా తెలియలేదు. తర్వాత దొరుకుతుందని ఆశిద్దాం - ఏ కారణం చేతనో ఆ పుత్రిక ముందే మరణించి వుండాలి. బహుశా ఆమె పేరు కూడా రుద్రమ్మ అంటున్నారు పరిశోధకులు.

చరిత్ర ప్రకారం రుద్రమదేవికి గణపతి దేవుడు తాను జీవించి వుండగానే చాళుక్య వీరభద్రునితో వివాహం చేశాడు. కానీ కాళ్ళకూరివారు తండ్రి చని పోయినాక పట్టాభిషేకం కూడా అయినాకనే చిరుకొండను పాలించే సామంతరాజైన పశువతి మహారాజు కుమారుడైన మల్లదేవుడిని రుద్రమ వివాహం చేసుకున్నట్లు వ్రాశారు. అడవి బాపిరాజుగారు తండ్రి మరణం తర్వాతే రుద్రమ్మ పరిణయ మాడినట్లు వ్రాశారు.

నోరి నరసింహశాస్త్రిగారు రుద్రమ కుమార్తెలు కూడా పెద్దవారైనాకనే పట్టాభిషేకం చేసుకుందని వ్రాసినట్లు గుర్తు. చాళుక్య వంశానికి చెందిన వీరభద్రుడికి రుద్రమను పెళ్లాడకముందే వివాహమైందనీ హరిహరమురారి దేవులు అతని బిడ్డలేనని రాజ్యం వాళ్ళకిప్పించమని రుద్రమనడిగితే ఆమె అంగీకరించలేదని అప్పుడు వీరభద్రుడు భార్యయందు స్పర్థ గలిగి రాజ్యం కోసం ఆమెతో మారువేషాన పోరాడి తన చెయ్యి పోగొట్టుకున్నాడనీ నోరివారు వ్రాశారు. ఎందుకంటే చాళుక్య వీరభద్రుడు వివాహమైన కొన్ని సంవత్సరాలు మాత్రమే శాసనాల్లో ప్రస్తావించబడ్డాడు. హఠాత్తుగా అతడిపేరు శాసనాల్లో కన్పించకుండాపోయింది. ఏదో రాజద్రోహ నేరం చేసినట్లు అందువలన రుద్రమభర్త మరణించాడని యౌవనంలోనే ఆమె వితంతువైందనీ చాలా మంది అభిప్రాయపడ్డారు. వీరభద్రుడు సహజంగా మరణిస్తే ఏ శాసనంలోనో ఆ విషయం వుండకపోదు గదా. అతని పుణ్యంగా చాలా దానాలు ఇచ్చివుండాలే. భవిష్యత్తులో దొరకబోయే శాసనాలే ప్రమాణం ఏమైనా గానీ - వీరభద్రుడి తల్లి ఉదయ మహాదేవి తన కుమారునికి అక్షయ పుణ్యంగా చేసిన దానశాసనం మటుకు దొరుకుతున్నది. అందులో అతనిది సహజ మరణమా వీరమరణమా అకాల మరణమా, అన్నది ఉట్టంకించలేదు - మొత్తంమీద అఖండ ఆంధ్రకి చక్రవర్తిని అయిన రుద్రమదేవి చివరి దాకా భర్తసాహచర్య భాగ్యానికి మటుకు నోచుకోలేదు అన్నది యదార్థంగా కనపడుతున్నది. హృదయశల్యము అనే శ్రీ మాడపాటి హనుమంతరావుగారి కథానికలో రుద్రమదేవిని ప్రశంసవున్నది.

రుద్రమకాలంలో పర్యటనకు వచ్చిన వెనిస్ దేశపు యాత్రికుడు మార్కోపోలో ఆమెను గణపతి దేవుని భార్యగా భ్రమపడ్డాడు. గణపతి దేవ పట్టధృతి అని వుండటం చేత (గణపతి దేవుని తరువాత పట్టధారిని అనే అర్థంలో) అలా భావించాడేమోమరి. వార్తాపత్రికలూ, చలనచిత్రాలూ, టెలివిజన్లూ, రేడియోలూ ఏవీ లేని రోజులప్పి జనశ్రుతి కొంతవరకు మాత్రమే ఉపయోగపడుతుంది. శాసనాలూ పుస్తకాలే ఆధారం - వాటిలోనూ అరకొరగానే విషయాలు చెప్పబడినై. భావితరాలకి ఈ చరిత్ర పనికి రావాలని మనవాళ్లు చెప్పనేలేదు. పుస్తకాల్లో అతిశయోక్తులూ

చాటువుల్లో తప్పులూ వుండవచ్చు. ఏది ఏమైనా రుద్రమదేవి చరిత్ర మరికొంత పరిశోధింపబడటం ఆవశ్యకం. ఒక్క రుద్రమదేవి చరిత్రే కాదు. మొత్తం చరిత్ర చాలా వరకూ వెలుగులోకి రావాలి. రుద్రమదేవి గురించి చెప్పిన శ్లోకాల్లో ఆమె దానగుణాన్నే తప్ప అద్భుతపరిపాలనా దక్షతనూ చెప్పిన కవి లేకపోయాడు. ఇది చింతింపవలసిన అంశమే. ఆమె స్త్రీ అని ఉపేక్ష అయితే మటుకు భరించలేము. నవలల్లో కాక రుద్రమదేవిని గురించి విద్యానాథుని ప్రతాపరుద్ర యశో భూషణంలో చాలా తక్కువగానూ శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారి ఆంధ్రపురాణంలో కొంత విపులంగానూ వున్నది - నేను ఆనందధారలలో సాధ్యమైనంత వరకూ చరిత్రకాంక్షల్నే పొందుపరిచాను.

(99లో ఉపన్యాసం)

13. జానపద పథంలో చాన పయనం

జానపద సాహిత్యం స్త్రీల మనోభావాలని చక్కగా పరిస్ఫుటం చేస్తుంది. డాంబికాలూ భాషాభేషజాలూ లేకుండా కమనీయభావాలను వ్యక్తీకరించే చేప గలిగినది జానపద సాహిత్యం.

సమష్టి కుటుంబంలో స్త్రీ స్థానాన్ని అనేక విధాలుగా ఆవిష్కరిస్తుంది జానపద సాహిత్యం - పాపాయిగా, కన్యగా, కోడలిగా, తోడికోడలుగా, ఆడబిడ్డగా, అత్తగారుగా, మనవరాలిగా, ఇల్లాలుగా స్త్రీ ఎదుర్కొన్న పరిస్థితులూ, రుచి చూసిన అనుభవాలూ గమనిస్తే మనం చకితులమవుతాం - జానపద సాహిత్యం సృజించడంలో స్త్రీలూ పాలుపంచుకున్నారు. ఆశువుగా పెల్లుబికి జనం నోట్లో నాని వర్తిల్లింది. ఈ సాహిత్యం. లిఖిత ప్రతులుండవు. కవుల పేర్లుండవు కానీ జనం ముఖ్యంగా శ్రామిక జనం పాడుకుని, వాళ్ల శ్రమను మర్చిపోయే మహోత్తమ సాధనం జానపదం - వీరగేయాల్లో మాత్రం పురుష ప్రాధాన్యంవున్నా విస్తృతంగా స్త్రీ ప్రాధాన్యమే వుంటుంది జానపద సాహిత్యంలో సమష్టి కుటుంబాలను గురించి సమగ్ర రూపకల్పన వుంటుందిందులో - అదీ అత్యంత చమత్కారభరితంగా-

అత్తాకోడళ్ల సంఘర్షణ అయితేనేమి ఆనుకూల్యం అయితేనేమి అత్యంత సరసంగా సాక్షాత్కరిస్తుంది జానపద సాహిత్యంలో-

ఒక్క అత్తగారికి కోడలు నూనె దాచేసిందో లేకపోతే పారబోసిందో అని అనుమానం వచ్చి అడిగింది కోడల్ని “నూనె ముంతలమీద నురగల్లు ఏవి” అని నూనె దొంగతనం అంటగడుతుంది అన్నమాట- అప్పుడు కోడలు ఎంత గట్టిగా జవాబిస్తుందనుకున్నారు!

‘ఇరుగు పొరుగులవారు ఓచేడెలార! అత్తగారి ఆజ్ఞచిత్తగించండి - పెత్తనంలాగేస్తే పేచీలు పోను’ ఎందుకంటే పక్కింటివాళ్లు కూడా తనని ఆమోదించకపోతే కుదరదు- నూనె ధారగా పోసినప్పుడు ముంతల మీదనురగలు కనపడతాయిగానీ తర్వాత కనపడవుగదా - అత్తగారంత అమానుషంగా అడిగిందని మరింత చిరాగ్గా కోడలు అందరి ముందూ తన నిర్దోషిత్వాన్ని రుజువు చేసుకుందన్నమాట. చిత్రమేమిటంటే

ఒక్క సవతుల పోరువదిలేస్తే మామా అల్లుళ్ల మధ్యగాని తల్లీకొడుకుల మధ్యగాని వేరెక్కడా ఇలాంటి జగడాలుండవు. ఇట్లాంటిదే ప్రసిద్ధమైన ఇంకో గేయం వుంది.

‘కోడల కోడల కొడుకు పెళ్లామా!

పచ్చిపాలమీద మీగడేదమ్మా? హోహూ! - అని అత్తగారు రోకలితో దంపు తున్నప్పుడడుగుతుంది-

‘అత్తమ్మ నీవన్నీ ఆరల్లెగాని

పచ్చిపాలల్లోన మీగడుంటుందా?

వేడిపాలల్లోన వెన్నెవుంటుందా, హోహూ! - అని కోడలు కూడా రోకటి పోటు వేస్తూ గట్టిగా సమాధానం చెప్తుంది.

ఈ అత్తా కోడళ్ల కథలూ, సామెతలూ వగైరాలు మన దేశంలో అనంతంగా వున్నై “పోలీ! పోలీ! నీ భోగమెన్నాళ్లే అంటే మా అత్త మళ్లీ వచ్చేదాకా” అన్నదిట! అనే నానుడిని బట్టి ఆ కోడలు కష్టాలు అర్థం చేసుకోవచ్చు - పోలి పాపం ఇలా బాధపడుతుంటే ఇంకో ధైర్యవంతురాలు “మొగుణ్ణి కొట్టి మొగసాల కెక్కిందిట” “వేలిమీద గోరు మొలిచింది వెర్రి మగడా వేరుండను”ని ఇంకో గడసరి హెచ్చరించింది. అని అమ్మాయిని ఎంత సహజంగా వర్ణించారు. అజ్ఞాత జానపద కవులు-

దేశవిదేశాల మధ్య ఎల్లలు చెరిగిపోతున్నాయి - ఆర్థిక సంబంధాలే తప్ప మానవ సంబంధాలు మృగ్యమైపోతున్నాయి. ఈమెయిల్ కాలం కూడా వచ్చేసింది. జానపద సాహిత్యపు అవసరం మనిషికి ఇంతకన్నా ఇంకెప్పుడు కాలావి. ఓజోన్ పొరను చీల్చుకు వెళ్లే కృత్రిమ నాగరికత ప్రవాహానికి ఆనకట్టవెయ్యాలంటే మనుషుల మధ్య సత్సంబంధాలు పెంపొందాలంటే జానపదం వినా గత్యంతరం ఏది?

ఒక సాయం వర్షన చూడండి -

మోచేటి పద్మమ్ము పట్టేటి వేళ

బీరాయి పువ్వులు పూసేటి వేళ

బిందెలతో ఉదకమ్ము తెచ్చేటి వేళ... ఇలా సాగిపోతుంది హృద్యంగా పాట - ప్రకృతితో పెనవేసుకుని తోలు బొమ్మలాట వారూ కొయ్య తుపాకి (పిట్టల దొర)

దొరలు, పిచ్చుకుంటల్లా, వీరముష్టులూ, బవినీలు వీరంతా జానపద సాహిత్యానికి రికార్డ్‌కేపర్స్.

ఒక చమత్కారి అమ్మాయి ఎంత చక్కటి కవిత్వం చెప్తోందో...

అత్తమ్మ! నీకొడుకు సుక్కల్లో సందురుడు

నాగుబామూ నడకవాడూ

కందిరీగ నడుమువాడూ

ఇలాంటి వర్ణనకి పులకించిపోయిన అబ్బాయి ఏమంటాడు.

నీవు నడిచేదారి అంతా నిమ్మవనమేపిల్ల

నిమ్మావనమే...

అనో లేకపోతే...

నల్లానల్లనిదాన! నడుము సన్నని దాన

తళుకు సేపల మల్లే కులుకుసూపులదాన!

అనో... అనక ఏం చేస్తాడు?

ఇలా స్నిగ్ధ ముగ్ధ ప్రణయ భావనకి జానపద సాహిత్యం పెద్ద పీట వేసింది.

మరో 'బుట్టుపిట్ట తుర్రుమన్నదిట' అత్తమామల్నీ భర్తనీ లక్ష్యపెట్టకుండా- అప్పుడింకేమిటి చెయ్యడం.

నీ నడుము సన్నం నాగరీకం

• పెట్టుకో వడ్డణం

అని ఏకానుకో (కాస్త ఖరీదైనది) సమర్పించుకోవటం తప్ప.

చమత్కారపూరితమైన జానపద సాహిత్యం చేతనా చేతనత్వాల్లోనించీ ఉద్భవించింది. భావోద్వేగం పరమ సహజంగా పెల్లుబుకుతుంది. చాలా చోట్ల ముచ్చటగా యతిప్రాసలుంటాయి.

మన హరికథని కూడా ఫోక్‌లోర్ (జానపదం) అంటారు అమెరికన్లు. నవ్వొచ్చే మానవ నాగరిక జీవన జానపద వ్యక్తీకరణ ఏమిటంటే కంప్యూటర్‌కి కొబ్బరికాయకొట్టి బొట్టుపెట్టి హారతివ్వటం. కొత్త కారుచక్రాల కింద నిమ్మకాయలు పెట్టటం లాంటివి.

గ్రామసీమల్లో జానపదం అంతర్భాగమైన జనప్రియ సాంప్రదాయనిధి సంస్కృతీ సర్వస్వం- వంట చేసే పద్ధతి, ముగ్గు, గుమ్మాన్ని అలంకరించటం, దొడ్లో తులసి, చద్ది నైవేద్యం, వేడి నైవేద్యం ఇలా ఎన్నో శాబ్దికేతరమైన కళలు జానపదమే-

పసుపు, కుంఖాల కోసం పది ఆమడలైనా వెళ్లాలిట. (పేరంటం) స్త్రీల పాడుపు కథలు, పశువైద్యం, సామెతలు, ఆచారాలు, నమ్మకాలు పండగలు... ఏవి కాదు జానపదం.

మెటీరియల్ కల్చర్ కి మట్టుకు పూర్తి విరుద్ధం. శ్రామిక మధ్యతరగతి మహిళల నించే గేయాలు చాలా వరకు పుడతారు. ప్రకృతితో పరమ నిరాడంబరంగా ముడపడివుంటాయివి. చిన్న చిన్న పోలికలతో గొప్ప భావం చూడండి-

పాపాయి చేతుల్లు పాట్లకాయల్లా
పాపాయి జాలపాలు పట్టుకుచ్చుల్లా
పాపాయి దంతాలు మంచిముత్యాలూ
పాపాయి కన్నుల్లు కలువ రేకుల్లా
ఇంకో పాపాయి పాట-

ఊగాడమ్మా ఊగాడు బంగరు చిలకా ఊగాడు
ఊగాడమ్మా ఊగాడు తంగెడు పువ్వా ఊగాడు
అమ్మణ్ణి కన్నుల్లు తమ్మిపువ్వుల్లా జోజో
నా తల్లి జవ్వాజి నలుగుబెట్టేనే
కూతురా ముత్యాల కొండి వేసేనే జోజో

ఓ కన్నతల్లికి కొడుకు ఎట్లావున్నా సరే అద్భుతంగా కనబడతాడు.

వీధినెందరుపున్నవిసరదేగాలీరచ్చ నెందరుపున్న రాదమ్మ వానా
మా చిన్న అబ్బాయి వీధిని నిలుచుంటే

మొగలిపూలా గాలిముత్యాలవానా - అనుకుని మురిసిపోతుంది.

కూతుర్ని ముద్దుచేస్తూ- అన్నల్ల చెల్లెలూ అలిగితే ముద్దు

పాన్నల్లు గుడిమీద పూసితే ముద్దు

ఆటల్లోనువు మేటి అరటిపండనిరీ
పాటల్లో నువుమేటి పనసపండనిరీ

అని పాడుకుంటుంది. జానపదకాలం తల్లి- ఇప్పుడు పాటలు పాడే తల్లులేరి?
పాటవింటూ ఏడుపు నిద్రలోకి జారుకునే అదృష్టం పిల్లల కేది?
జోలపాటల్లో చమత్కారం చూడండి.

తల్లి ఉయ్యాల ఊపుతూ అమ్మాయి మామల్లు ఎటువంటి వారూ అబ్బాయి
మామల్లు రామలక్ష్మణులూ అని పాడుతుంది తన అన్నదమ్ముల్ని తల్చుకుని
ఆనందంగా...

తల్లి ఏదో పనిలోవుంటే పిల్ల ఏడిస్తే అత్తగారు వెళ్లి ఉయ్యాల ఊపుతూ ఎలా
పాడుతుందో చూడండి.

జోజో చిన్నవాళ్లను గాయి శ్రీరంగశాయి
అబ్బాయి మామల్లు ఎటువంటివారూ
చేపలంగడివద్ద చెయిచాచువారూ

చూశారా ఆవిడ చమత్కారం కోడలి అన్నదమ్ముల్ని ఎద్దేవా చెయ్యసాతే
తోచదన్నమాట. ఇలాంటి జానపద హాస్యాలు మన జీవితాల్నిండా కోకొల్లలుగా
వుండేవి. మంగళహారతిని పేరడీ చేస్తూ

“పక్కింటి కుక్కకు బక్క పేరక్కకూ జయమంగళం

నిత్యశుభ మంగళం.... ఇలా మొదలుపెట్టి పాడేవారు కూడా... అయితే
అవతలి వాళ్లూ ఊరుకోకుండా ఇలాంటి పాటే ఇంకోటి పాడతారు. కాస్త మోటు
హాస్యమనుకోండి.

ప్సే... ఇప్పటి తల్లులేమన్నా ఇలాంటి లాలిపాటలు పాడుతున్నారా? అసలు
లాలిపాటలేమైనా పాడుతున్నారా? టైముందా? తల్లి బిడ్డల మధ్య అవిచ్చిన్న ప్రేమ
ప్రవాహ స్వరూపంగా పరిధవిల్లే లాలిపాటలు అంతరించాక ఇంక మనిషిలో
మానవత్వం ఏం మిగిలుతుంది? జానపదంలో ప్రతి తల్లికీ తన పాపాయిలు
రాముడూ, కృష్ణుడూ శివుడూనూ, అత్తాకోళ్ల పాటలతో సరితూగేవి సవతుల పోట్లాటల

పాటలు, బహు భార్యత్వం అమల్లో వున్నకాలంలో ఈ సవతులు పోట్లాడుకుని భర్తని హడలెత్తించేవారు. గంగాగౌరీ సంవాదంలాంటివి అనేకం వున్నాయి.

అర్ధరాత్రి ఇంటికొస్తే విష్ణుమూర్తికి కూడా ఇంట్లోకి రావడానికి వీల్లేదు.

చిటపట చినుకుల దుప్పటి తడిసెను

తలుపు తియ్యవే భామా! తలుపు...

అని బ్రతిమిలాడినా అమ్మవారు తలుపు తియ్యదు.

రవ్వలు చెక్కిన రాగిడి తెప్పిని

తలుపు తియ్యవే భామా! తలుపు...

అని స్వామివారు మొత్తుకుంటే...

రవ్వలు చెక్కిన రాగిడి తెప్పే

చెంచితకివ్వగదోయీ! చెంచితకివ్వగదోయీ

అని నిర్భయంగా చెప్తుందే తప్ప తలుపు తియ్యదు శ్రీమహాలక్ష్మి-

'పద్మగంధి నీ పాదములకు వందనములు పదివేలే లక్ష్మీ' అంటే తలుపు

తీస్తుంది.

పెళ్లిపాటలోక యెత్తుకాగా ఒక గడసరి మదవతి ఏమంటుందో చూడండి-

ముద్దుబెట్టి ఎవడు బాయె ముక్కెరల్లా ఎంగిలాయె

వద్ద వండీ ఎవడు బాయె ఒడలు అంతా వసంతమాయె

ఒహో... ఏమి జానపద శృంగార లావణ్య లహరి ఆ గడసరి...

కానీ జానపదులకు (స్త్రీ స్వేచ్ఛ ప్రాణం. ఆమె విజయానికై పురాణ కథల్ని కూడా మార్చగలరువారు నిర్భయంగా...

సీతాదేవి వాల్మీకి ఆశ్రమంలో కవలలని ప్రసవిస్తే అత్తగారింటివారంతా చూడటానికి వచ్చారట- వస్తూరకరకాల కానుకలు తెచ్చారట (రాముడురాలేదనుకోండి) సీతాదేవి ఉయ్యాల వూరుతూ ఇలా పాడుకొంటుంది.

ఉదా: ఉగ్గాగిన్నెలు గొనుచు ఉంగరాల్ గొనుచు

వచ్చే ఊర్నిక మీకు పినతల్లి సుమ్మ...

రాముడిమీద వచ్చిన కోపం అప్పటికిగాని అమాయక జానపద హృదయానికి పోలేదు.

మాయాజూదంలో పాండవులు ఓడిపోయాక ద్రౌపది తనకీ దుర్యోధనుడికీ మధ్య తెరకట్టించి మరీ జూదమాడుతుంది. ఆడి గెలుస్తుంది కూడా. ఎట్లా అడిందంటే- దుర్యోధనుడు చేత్తో పాచికలు వేస్తుంటే ద్రౌపది తన కాళ్ళద్రోచే పాచికలూ అని పాడుకున్నాక గాని కుపిత జానపద హృదయం శాంతించలేదు.

“పున్నమి నాడైన బూరె లొండుకుని అల్లుడు రమ్మని పిల్చిరే మీవారు అమాసనాడైన అరిసెలొండుకుని అల్లుడి కిమ్మని అంపిరే మీవారు”

అని సారె చాల్లేదని అర్జునుడు సుభద్రని ఎత్తిపాడుస్తుంటే ఆమె పుట్టించికోచ్చి అన్న కృష్ణుడితో చెప్పుకుంటుంది. ‘అయ్యో! అలాగా చెల్లీ! సరే మా ఇంట్లోవన్నీ తీసుకెళ్లు’ అంటాడు ఉదారంగా కృష్ణుడు అచ్చం జానపదుడిలాగానే “వెంటనే జానపద వదినగారు రుక్మిణీదేవి ‘దణ్ణాన చీరలు తీసుకొని పామ్మీ’ అని. తన ఇంటి సంపదనంతా భర్త చెల్లెలికి దోచిపెట్టేస్తాడేమో అని ఆ ఇల్లాలి భయం అన్నమా. “ఆ పరాయింటిపిల్ల వెక్కిరింపులకు జంకకమ్మా కావలసినవి తీసుకెళ్లు సుభద్రా!” అంటాడు కృష్ణుడు బింకంగానే- నిజమేకదా - చెల్లెలి ముందు బీరాలు పలికినా తర్వాత ఏ భార్యమణి చేతిలో తన్నులు తినాలో ఏమో ఆ స్వామి! జానపదులు అవసరమైతే దేవుడికైనా బుద్ధి చెప్పగలరు.

భయపడి తీరాల్సిందే-

బీరాయి పువ్వులు పూసేటి వేళ బావుల్లో నీళ్లన్నీ నిదరబోయేవేళ అని ఎంత అద్భుతమైన ఊహ చెయ్యగలరు జానపదులు. జానపదం ఎక్కువగా స్త్రీల మనోభావాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్యం 99 -

14. శాసనాలకు ప్రాణం పోసిన బి.యన్.శాస్త్రిగారు

“ఆంధ్ర పూర్వ రాజ్యముల పేరు చెప్పిన హృదంతరమేలో చలించిపోవు నార్థముగు చిత్తవృత్తుల పురాభవ నిర్ణయమేని ఎన్ని జన్మలకుగాగ నీ తనువునన్ ప్రవహించునో ఆంధ్రరక్తములో” అంటారు తమ ఆంధ్రప్రశస్తిలో విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు ఈ దేశంమీద ఇంత మమకారమేమిటి? గళస్థ గాధదికములో చనాంత బహుధాత్రుత బాప్సనదీ నదమ్మునై పోతున్నాను ఇది యెక్కడి పూర్వపు జన్మవాసనో అని ఆర్థంగా అనుకుంటారు.

శ్రీ బి.యన్.శాస్త్రిగారు (భిన్నురి నరసింహశాస్త్రిగారు) అక్షరాలా సరిపోతారు పై మాటలకి - ఆంధ్రదేశ చరిత్ర ఒక్కటే కాదు ఆయన ఎంతో విస్తృత పరిశోధన చేశారు. వేలాది శాసనాలు పరిశీలించారు. వాటిని ముద్రించారు. మామూలుగా ఒక్క శాసనం చదివి అర్థం చేసుకోవాలంటే సామాన్యులకి చాలా కష్టం శాసనాల్లో లిపి, భాష ప్రత్యేకంగా వుంటాయి. ఎంత రాళ్లమీద శాసనాలు చెక్కినా ఒక రకం సిరా రాసి చదవాలి. వాటిని కళ్లకి గొప్ప శక్తి కావాలి. తొందరగా కళ్లజోడు వస్తుంది శాసన పరిశోధకుడికి. పైగా ఈ శాసనాలు చాలా వరకూ విరిగి పోయి వుంటాయి లేకపోతే అరిగిపోయి వుంటాయి. మనకున్న మూఢభక్తివల్ల దేవాలయాల్లోవున్న శాసనాల్ని చేత్తోరుద్ది రుద్ది అప్పుడప్పుడు ఏ పసుపో రాసి అక్షరాల్ని చెరిపేసేస్తుంటాం. కొన్ని పాత శాసనాల్ని మెట్లుగా మార్చేసుకుంటాం - దేశం చరిత్రా సంస్కృతీలాంటి వాటిపట్ల మనకాట్టే అవగాహన లేదు. అది మన దురదృష్టం. శాసనాల వల్ల తప్ప ప్రాచీన చరిత్ర తెలిసే అవకాశం లేదు. ఏదో కొన్ని గ్రంథాల్లో చరిత్ర విషయం వున్నా అతిశయోక్తులు కూడా వుండచ్చు. ఇటువంటి ప్రాముఖ్యమున్న శాసనాల్ని అతికష్టంతో చదివినవారిలో చరిత్ర పరిశోధకులు శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు, శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ముఖ్యులు. అరిగిపోయిన శాసనాలని అవతల పడెయ్యాని ఇవాల్టి ప్రముఖులు అంటారని పాపం మన చరిత్ర పరిశోధకులు ఊహించలేదు. శాసనాలకి మసి రాసి అలుక్కుపోయిన అక్షరాలని కూడబలుక్కుంటూ చదివే మల్లంపల్లివారికి విశ్వనాథ వారు ఆంధ్రప్రశస్తిని అంకితమిచ్చారు. ఆ

సందర్భంలోనిదే డిగ్రీలు లేని పాండిత్యము వన్నెకురాని ఈ పాడు కాలాన బుట్టి - చాడీలకు ముఖ ప్రశంసల కీర్త్యకు స్థానమైనట్టి లోకాన నుండి, నీ చరిత్ర జ్ఞాన నిర్మలాంభః పూరమాషరక్షిత వర్షోదకమయి, నీ అచ్చతరకమనీయ శీలజ్యోత్స్న అడవిగాసిన వెన్నెలగుచు జెలగి... అన్న ప్రసిద్ధ పద్యం.

దాదాపుగా ఈ కోవకి చెందిన వారే శ్రీ బి.ఎన్.శాస్త్రిగారు. 1932లో డిసెంబరు 10న ఈ శాసన పరిశోధక భాస్కరుడు తెలుగు జాతిని వెలుగు రేఖలవైపు మళ్లించటానికై ఉదయించాడు. ఒకటా రెండా అయిదువేల శాసనాలు (ఘమారుగా) పరిష్కరించి ముద్రించారాయన.

నాకు వారితో పరిచయమై కనీసం మూడేళ్లు కూడా కాలేదు. సిటీ కాలేజీలో ఉద్యోగం చేసినంత కాలం సరిగ్గా ఏవిధమైన సాహిత్య కృషి నలప లేకపోయినాను. పొద్దునా సాయంత్రం గృహ బాధ్యతలూ మధ్యలో ఉద్యోగం- పైగా అలవికాని అనా రోగ్యం - పెద్దల పరిచయాలు తక్కువ - అమృతవర్షిణిని రాసి అసలిది ఎలా వుందో అభిప్రాయం చెప్పమని అడగటానికి బి.ఎన్.శాస్త్రిగారి యిట్లు వెతుక్కుంటూ వెళ్లాను. అదీ నేను వాలంటరీ రిటైర్మెంటు తీసుకున్న తర్వాత 99 చివర్లో 2000 మొదట్లో...

పది రోజులకి భయపడుతూనే పోను చేశాను. “ఇదేం నవలమ్మా! ఇలా రాశావేమిటి?” అని శాస్త్రిగారు కోప్పడతారేమో అనుకున్నాను.

“ఆ! మీ నవల డిటిపికిచ్చేశానండీ” అన్నారు శాస్త్రిగారు. నేను నిర్ఘాంతపోయినా-

ఈయన ఎప్పుడు చదివారు? డిటిపి కిచ్చేశారే ఏకంగా- అమ్మా నా దగ్గర డబ్బులున్నాయో లేదో” అని ఉక్కిరి బిక్కిరైపోయినా - అనుకోకుండా మానాన్నగారి తదనంతరం మా అప్పచెల్లెళ్లందరికీ రాసిన డబ్బు నా వాటా తీసుకొచ్చి యిచ్చాడు మా తమ్ముడు కృపాళు. పుస్తకం ప్రింటు చేయించి యిచ్చారు శాస్త్రిగారు. ముఖచిత్రం తనే గీశారు. ముందు మాట రాశారు. తర్వాత ఇయంగేహి లక్ష్మీ, వసంతరాజీయం, కాకతీయ వైభవం అనే మూడు పుస్తకాలు ఈ సంవత్సరం ముద్రించి యిచ్చారు.

బి.ఎన్.శాస్త్రిగారు ఎంతో సహృదయంతో, వాత్సల్యంతో ఈ నాలుగు పుస్తకాలు అచ్చువేయించి వుండక పోతే ఎప్పటిలాగా నేను వెనకపడే వుండేదాన్ని

45 సంవత్సరాల నా రచనా వ్యవసాయంలో పండిన పంటలు చాలా తక్కువ. ఇంకో నాలుగు పుస్తకాలు కూడా శాస్త్రిగారి ఆధ్వర్యంలో ముద్రించుకోవడానికి ఏర్పాట్లు చేసుకున్నాను. ఇంతలో శాస్త్రిగారి ఆరోగ్యం బాగా చెడిపోయింది. ఎడతెరిపి లేని కృషి ఆయన కళ్లకి ఆపరేషన్ అయితే భూతద్దంలోనించీ చూస్తూ రాస్తూనే వున్నారు. వారి గ్రంథ పీఠికలు చదవటానికే మూడున్నర గంటలు పడుతుందన్నారు శ్రీ వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు.

వాళ్లింట్లో నెలకి రెండు సమావేశాలు జరిగేవి. తెలుగు గోష్ఠి పేరుతో “ఇందిరక్క! మీ ఆరోగ్యం అసలే మంచిగుండదు గదా - మరి తెలుగు గోష్ఠిలో సభ్యులువుతారా” అని అడిగిరాయన. అక్కడ సమావేశమయ్యే వాళ్లంతా ప్రముఖులు, పరిశోధకాగ్రేసురులు. నేనెందుకు తెలుగు గోష్ఠిలో చేరను, చేరతానన్నాను. ఆ వారమే నన్ను మాట్లాడమన్నారు. ప్రాచీన సాహిత్యంలో స్త్రీ చిత్రణ అనేది అంశం. రాంభట్ల కృష్ణమూర్తిగారు అధ్యక్షులు. ఆయన్ని మొదటిసారి చివరి సారి అదే చూడటం.

అంతగా పాండిత్యం లేని నా ఉపన్యాసానికి శాస్త్రిగారు చాలా సంతోషించారు. ఇందిరక్క! ఇంకొంచెం పెంచి డబ్బె ఎనబై పేజీలు రాయండి. చిన్నపుస్తకంగా అచ్చువేద్దాం” అని ప్రోత్సహించారు. కొత్త (రకం) కవిత్వం పరవళ్లు తొక్కుతూ వస్తోంటే ఈ పాత కవిత్వపు విశేషాలు తేలికగా కొట్టుకుపోతాయి గదండీ. ఇలాంటి పుస్తకాలు ఎవరన్నా చదువుతారా? ఇంకో పదేళ్లు పోతే అప్పలు పనికిరావుగా’ అన్నా.

“అంత నిర్వేదం వద్దండీ మధ్యలో వచ్చిన వాటి సంగతి మనకెందుకు? మీరైతే ముందు ఈ వ్యాసాన్ని విస్తరించి నాకివ్వండి. దేశం అంత గొడ్డుపోయలేదు. మంచి పుస్తకాలు తప్పకుండా చదువుతారు. ఇందిరక్క!” అని ప్రోత్సహించారు.

ఇలాంటివి ఎన్ని ప్రోత్సాహాలో ఎంతమందికో - చిన్న వాళ్లనీ పెద్దవాళ్లనీ పక్షపాతం లేదు. ఎక్కడ వైశిష్ట్యం గోచరిస్తే దాన్ని ప్రోత్సహించకుండా వుండరు శాస్త్రిగారు. కొందరు దైవాంశసంభూతులు ప్రజలకి రకరకాలుగా సేవ చేసి చివరికి మళ్ళీ వారి పరమపదం చేరుకుంటారు. వాళ్లల్లో శాస్త్రిగారు దేశ సేవాసురక్తులు. దేశ చరిత్రాసక్తులు. ఉత్తమ సాహిత్య ప్రోత్సాహకులు ప్రజాసేవాభిలాషులు.

ఫిబ్రవరి 2002లో కృష్ణా ఉత్సవాలు జరుగుతాయని పేపర్లో చదివి వెంటనే కృష్ణా తీర ప్రాశస్త్యము అనే వ్యాసం రాశా. ఫోను చేసి శాస్త్రిగారికిలా రాశానని చెప్పాను. 'మంచిపని చేసిను' ముందు ఆ వ్యాసాన్ని కృష్ణాజిల్లా కలెక్టరుగారికి కొరియర్లో పంపించండి' అని చెప్పారు. నాకిలాంటివి ఇది వరకు తెలియవాయే.

ఉత్సవాలైన మూడవ రోజునే బయల్దేరి కృష్ణాజిల్లా చాలా భాగం తిరిగాము. మా చెల్లెలు, అక్క, బావ, మా అమ్మాయినూ. శాస్త్రిగారు జీహ్మగ్ర చారిత్రక విజ్ఞాన సర్వస్వం కదా తిరిగి వచ్చాక ఇద్దరం కృష్ణా జిల్లా విశేషాలను గురించి ఉత్సాహంగా మాట్లాడుకున్నాం. అవనిగడ్డలో శాసనస్తంభాలు మెట్లుగా మార్చేశారు. ఒక్క అక్షరం కనిపించటాల్లేదు అంటే "ఏం భయం లేదు. ఆ శాసనాలు, భద్రంగా ముద్రించాను. ఫలానా బుక్ చూడండి" అన్నారు. ఆయన వెయ్యేళ్లకి పూర్వం చందవోలు రాణి కట్టించిటగదా ఆ గుడి" అని అడిగితే, "ఔను. ఆరవ విక్రమాదిత్యుడి భార్య కట్టించింది. గాలి గోపురం ఎత్తు వంద అడుగులు" అన్నారు. ఎన్ని ఉప్పెనలకు తట్టుకుంది ఆ దేవాలయం.

(కంటకొప్పిల) ఘంటసాలలో పాలరాతి బుద్ధ విగ్రహాలు ఎక్కడికో తరలిపోయి ఏవో మామూలు మట్టుకు మ్యూజియంలో వుంచారని నిజం చెప్పారండి అంటే ఏం దిగులక్కర్లేదండి. ఆ ఫోటోలు ఫలానా పుస్తకంలో ముద్రించాలండి అన్నారు. గణపేశ్వరం శాసనం సగం భూమిలో వుందండి అంటే 'అయ్యో నాలుగు వైపులా శాసనాలూ అక్షరాక్షరమూ ఫోటోలు తీసి ముద్రించాం' అన్నారాయన.

జరాసంధుడి కోటశక్తి

జలదుర్గ అంటారు అమ్మవార్ని కానీ జాయపసేనాని కట్టించి వుండాలి ఆ గుడిని. అక్కడి అమ్మవారి సౌందర్యం అత్యద్భుతం' అన్నాను. 'బందరు దగ్గర శివగంగ చూశారా? అక్కడి అమ్మవారూ అలాగే వుంటుంది? ప్రాచీనంకదా. గమనించారా? అన్నారాయన "ఏడు పాయల దుర్గదగ్గరికి వెళ్లానుకుంటున్నాం" అన్నా ఒకసారి. వెళ్లిరండి - శతవాహనుల కాలం నాటి దేవత ఆమె' అన్నారు శాస్త్రిగారు. ప్రతి గ్రామ వివరాలూ ప్రతి రాజవంశపు పుట్టుపూర్వోత్తరాలూ, దేవాలయాదుల

వివరాలు టకటక చెప్పేసేవారు. లెక్కల సబ్జెక్ట్ వాళ్లు ఇలా చెప్పగలరు సాధారణంగా. డేట్స్ గుర్తుపెట్టుకోలేనిమనిషి స్థిర సబ్జెక్ట్ ముట్టుకోరు చాలామంది. మరి బి.ఎన్.శాస్త్రిగారి మెదడు లెక్కలవాళ్లకంటే చాలా స్పీడు.

విష్ణుకుండినులు అంటే శాస్త్రిగారికి మిక్కిలి అభిమానం. తర్వాత శాలంకాయనులు, బృహత్పలాయనులు, ఆనంద గోత్రీకులు, ఇక్ష్వాకులు ఏయే రాజులు ఎంత ప్రాంతం ఏలారో ఇట్టే చెప్పేవారు. చాలా పుస్తకాలు రాశారు. కేవలం చరిత్రవే కాదు నవలలు రాశారు. తుక్షాదేవి వాకాటక మహాదేవి, ఇలా ఎన్నో...

బాసర, బోధన్ వెళ్లొచ్చానంటే బోధన్ అంటే ఏకచక్రపురం కదా అన్నారు. కొండమీద ఫలానా గుర్తులున్నాయి అని చెప్పారు. కిందటి జాన్ లో 'పొట్నూరులో రాయలవారి స్తంభం వుందా?' అని అడిగితే వుంది 'విజయనగర పరిసరాల్లో వుంటుంది వెళ్లిరండి. మీకెంత అనారోగ్యమున్నా కాళ్లు కదలక పోయినా ఊళ్ళు చూసి వచ్చి చరిత్రని అధ్యయనం చేస్తున్నారు' అని నన్ను మెచ్చుకునేవారు.

రాయలవారు దండుతో వెళ్లిన వేపే బయలుదేరి పొట్నూరు వెళ్లి చాలా భాగం భూమిలో కూరుకుపోయిన విజయస్తంభాన్ని ఫాటో తీసుకొచ్చాం. శాస్త్రిగారు దాన్ని పురావస్తు శాఖవారిచేత తప్పిస్తానన్నారు. ఇందిరక్క! పొట్నూరి స్తంభాన్ని ఫాటో తీసింది అని శ్రీ జోళదరాశి (గుత్తి) చంద్రశేఖరరెడ్డిగారితో చెప్పారుట ఆయన. రెడ్డిగారి మిత్రుడు సూర్యప్రకాశరావుగారు ఇంగ్లీషులో కృష్ణరాయలని గురించి ఒక పుస్తకం రాస్తున్నారుట ఆ పుస్తకంలో ఈ స్తంభం ఫాటో చోటు చేసుకుంది. నల్లగొండ మొ. విజ్ఞాన సర్వస్వాల్ని రాసి రాసి పరోపకారాలు చేసి చేసి, దేశచరిత్రని రాసులుగా పోసి పోసి బి.యన్.శాస్త్రిగారి శరీరం తట్టుకోలేక పోయింది. శాశ్వతంగా దూరమైపోయినారు. స్వర్గంలో ఇంద్రుడికి భారతదేశ చరిత్ర స్వరూప స్వభావాల్ని వివరిస్తున్నారేమో ఇప్పుడు. దురదృష్టం దేశానిది. వారి కుటుంబానిది.

'కాకతీయ వైభవము'ను అంకితమిస్తానంటే శాస్త్రిగారు వద్దన్నారు. నవీన ప్రతాపరుద్రీయం రాస్తున్నావు కదా దాన్ని అంకితమివ్వ అన్నారు. ఇప్పుడా పుస్తకాన్ని తొందరగా పూర్తి చెయ్యాల్సిన బాధ్యత నామీద పడింది.

ప్రతి పురుషుడి విజయం వెనకాలా ఒక స్త్రీ వుంటుంది అంటారు. ఆ స్త్రీ శాస్త్రిగారి ధర్మపత్ని అనంతలక్ష్మిగారు. వారి కామె అక్షరాలా సహచరి. ఆ మహాయిల్లాటితో పాటు వారి కుటుంబమంతా శాస్త్రిగారికి సేవచేసింది వారు. ఈ ఒక్కసారి కోలుకుంటే ఎంత బావుండేది. శిష్యులూ సహచరులూ ఎంత దుఃఖిస్తున్నారు. వారి కుటుంబానికి నా ప్రగాఢ సానుభూతి. 'నేనెక్కవలసిన రైలు ఒక జీవితకాలం లేటు' చరిత్ర విజ్ఞాన పారా వారమైన శాస్త్రిగారి నించీ ఇంకొంచెం నేర్చుకోలేకపోయినాను. చిట్టచివర్లోగాని వారి పరిచయం కలగలేదు. కించిత్తు స్వలాభం కూడా వారు చూసుకోలేదు. అతి నిరాడంబరంగా సామాన్యమైన ఇంట్లోనే జీవించారు. ఆదర్శప్రాయమైన జీవితం వారిది స్వగ్రామమైన వలిగొండలో ఎనిమిది దేవాలయాలు దాదాపు పూర్తయి ప్రారంభం కోసం నిరీక్షిస్తున్నాయి. అయ్యో! ఇప్పుడేలాగ? అని ఉసూరుమంటుంది ప్రాణం.

శాస్త్రిగారికి ఆత్మశాంతి చేకూరాలని హృదయపూర్వకంగా కోరుకుంటున్నాను. వారు చేసిన పుణ్యంవల్ల మోక్షసామ్రాజ్యం చేరుకుంటే సరే లేకపోతే వారు పరిష్కరించవలసిన చారిత్రక సత్యాలు ఇంకా వున్నాయి గనక మరొక్క జన్మ యెత్తి బారతదేశ చరిత్రని స్పష్టంగా (వివాదాలు లేకుండా) స్పష్టంగా వివరించి గ్రంథస్థం చేసినా సరే చాలని భగవంతుడిని ప్రార్థిస్తున్నాను.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాదమి 2001

15. ఆంధ్ర ప్రశస్తి - విశ్వనాథ దేశభక్తి

ఆంధ్ర ప్రశస్తి ప్రారంభములో

“మా పూర్వాంధ్ర ధరాది నాయక కథా మంజూషికా రత్న గా
ధా పద్యావళి పేరిహారి సుమనోదామమ్ము మాధ్వీక భా
షా పృక్షమ్ము మహాప్రబంధ రచనా సౌందర్య పున్ వాసనల్
తీపై క్రమ్మగ నాంధ్ర సోదరుల కందిత్తున్ గళాంకమ్ముగన్”

అనినారు కవిసమ్రాట్లు శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, ఆ విధముగా-
ఆంధ్ర మహావిప్లువు, శాతవాహనుడు, గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి, మాధవశర్మ, వేంగీ
క్షేత్రము, ముఖలింగము మొదలైన పాత్రలలో ఆంధ్ర ప్రశస్తివ్యుత్పత్తిని
పంచినారాయన.

సత్యనారాయణగారి రూపెత్తిన దేశభక్తియే ఆంధ్ర ప్రశస్తి. ఆంధ్రుల ప్రాచీన
వైభవమును తలచుకొనిన చాలు ఆయనకు కరళ్లు కరళ్లుగా దుఃఖము పొంగివచ్చును.
ప్రాచీనమైనదన్నచో నా కఫి కదాక యావేశము.

ఆంధ్ర విప్లువు శ్రీకాకుళాధినేత నిశంభ దైత్యాధిపుని సంహరించుట మొదటి
ఖండికలో వర్ణితము. ఈ రాజు ‘తెనుగున్ తేండ్లకు నాది పూరుపుడు’ గనుక నతనితో
నాంధ్రప్రశస్తిప్రారంభము సమంజసము. దీని చివరి కృష్ణాతీర శ్రీకాకుళ వర్ణన మదియొక
ధగద్దగితమైన మెరుపు. శకకర్తయైన శాతవాహనుడు దీపకర్ణి రాజునకు లభించుట రెండవ
ఖండికలో వర్ణితము, గౌతమీ పుత్ర శాతకర్ణి మహాక్షాత్రపుడైన నహపానుని సవంశముగా
సంహరించుట మూడవ ఖండికలో వర్ణితము.

తదుపరి ‘ఈనా వదార్పిత క్షోణినే రాజు ధర్మాసనంబుండి సృష్ట్యర్థ మనెనా?’
అని పులకరించుచు వేంగీక్షేత్ర ప్రాచీన వైభవమును వర్ణించిరి కవిగారు. అటు
తరువాత “శ్రీ గంధ కస్తూరికా గురు ద్రవ్యమ్ము లిట దిగంతముల వాసించెనేమొ,
తెలుగు కళింగ రాజుల గుండె నెత్తురుల్ కడగి రక్షా దీక్ష గదలెనేమొ” యని
లీలమించిన ముఖలింగ ప్రతిభను వక్కాణించిరి. కుమారుని ధర్మదేవతకు బలిపెట్టి
- విజయవాటికను కనకవర్షము కురిపించిన మాధవశర్మ కథ నభిమతించెను.

తదుపరి

“శ్రీవాణీ గిరిజాశ్చిరాయ యను నాశీః పూర్వ కారంభ వాణీ వైదగ్ధ్యము”నకు కాణాచియైన వాని, “ప్రాడాంధ్ర విజ్ఞాన భాషా మహాదేవి కావాసమైన యా స్యమ్ము వాని” నన్నయభట్టు ప్రతిభ నభివర్ణించెను.

“ప్రౌలరాజు వధ”లో కాకతి ప్రౌలరాజు స్వంత కుమారునిచే వధింపబడుటను, కొండవీటిపై తిరుగాడు పాగ మబ్బులను గురించి “కొండవీటి పాగమబ్బులు”లోను, పలనాటి బ్రహ్మనాయని కాలమునాటి ‘చంద్రవంక యుద్ధము’ను విజయ నగర రామరాయల పౌరుషమును, కేళాదిపురి సదా శివరాయల రాజభక్తిని “యమ ధంష్టిక” లోను - దేశభక్తితప్ప - ఒకదానితో మరియొక దానికి పోలిక లేకుండ రచించినారు కవి సమ్రాట్లు, ఇందలి ప్రతి రచనయు రసగుళికయే.

ముత్తైపు చిప్పలో బడిన ఏ చినుకైనను ముత్తైమగునన్నట్లు సత్యనారాయణగారి మనసులో పాడమిన ప్రతి యూహయు రసరామణీయకత్వమున కొదుగును కాబోలు.

సత్యనారాయణగారు ప్రాచీనాంధ్ర చరిత్రమును కనుల ముందుంచినారు. అక్షరాక్షరమును రసభరితము చేసినారు.

“ఈ పవిత్ర ధరిత్రి నోపి త్రైలింగ రా

జశ్రీ సుధా ప్రవర్ణంబు కురిసి”

“కడగి యిచ్చటి మంటి గడ్డలు పైతమ్ము

నవ మృగీమద వాసనలు వెలార్చి” యని మురిసిపోవు నాయన.

“ఈనా శరీర మందివతళించిన గాలి

యెంత పౌరాతన్య మేచికొనెనో!”

“ఈనా తనూపూర్ణమైన యాకాశమ్ము

నేక్రతుధ్వనులు శబ్దించి ననియె”

“అస్మ దజ్ఞాత పూర్వ దివ్యత్వ మొప్పు

నీ పునీతావనీ ఖండ మిచట నిలిచి

యస్వంతత్రత దొరలునా యాంధ్ర శక్తి

నన్ను కంపింపఁ జేయుచున్నది భృశమ్ము.” అని వాపోవుదు రాయన.

“ఎచట గనిన పూర్వ పల్లవ నృప చరితలె

వ్రాయబడి, గీయబడి యుపన్య

సింపబడి శ్రోత్ర పేయమై చెన్ను దాలెకచ

నీ యతీంద్రియ శక్తి నాకెట్టు లబ్బె” అని ఆరాట పడుదు రాయన “వేంగి క్షేత్రము”లోన

‘ముఖలింగము’లో

ద్వార బంధాలపై వ్రాయబడిన తొంటి తెలుగు

లిపి పోల్చుకొని కూడ బలుకు కొనెడు

నా మహా మాతృదేశ బద్ధానురాగు లెవరో

నా గుండె నెత్తురు లిట్లు కదువ”

అని అల్లాడిపోవు నాయన.

అందులోనే మరియొక చోట:

‘నా హృదయ సీమలో న సృజ్నాళ గర్భ

పదములంబడి యొరసి ప్రవాహ మేచి

యూగి బుడగలై యుబికి వచ్చినా

కనుల తుట్ట తుదలలో నాట్యమాడు’ నని విశదీకరించినారాయన. ఇంతింతై వటు డింతయై యన్నట్లు ఆంధ్ర ప్రశస్తిలో కవి యావేదన పట్టరానిదై కన్నట్టును.

తెలుగు దేశమన్న నా మహాకవి కెంత ప్రాణమో, ఆంధ్ర ప్రశస్తి రచనా కాలమునకస్వతంత్రముగా నున్న మాతృదేశమును తలచుకొని యాయన యెంతవిలపించెనో చెప్పుటకు ఇందణబవణువు నను నుదాహరణములే.

“పాడిన గీతమే మరల బాడెద గూడిన భావమే

మరల గూడెద నేమి సేయవలె గుండియు శోషి

దుఃఖవేదనన్ గాడిన నా హృదంతర ముఖంబున

మా తొలినాటి కీర్తి రా పాడిన నాదు వాక్కు

తెగ బాటదు నూత్న పదాల వెంబడిన్.” అని ఆంధ్ర ప్రశస్తి అడుగడుగునను నావేదనయే విస్ఫుట మగుచుండును.

ఆ ఆవేదన యెంతకు పరిణమించినదో గనుడు. ‘ముఖ లింగము’లో

“ఈ పొంగెత్తిన వంశధార మరి ఇట్లే పొంగులై పొంగులై
నా ప్రాణమ్ములు దేహమీ జలములోనన్ ముంచుకోనిమ్ము...”

అని యుద్రేకపడువరకును సాగినది.

చివరికా మహావేశ భావ తీవ్రత ఆయన చేతనే ఏమినిపించుచున్నదో చూడుడు.

“ఇచటి నాగావళీ ప్రచుర వర్షాభస్త

రంగముల్ వంశధారా జలములు

తరగెత్తిన మహేంద్ర తనయా సు పాదస్సు

లొకసారిగా బొంగి యుబికి పోయి

గౌతమీ కృష్ణ వేణీ తరంగములు తా

రాధ్యమ్ము నందు నైక్యము భజించి

గుండలకమ్మ జలాల గుబురులో గుబురులై

పెన్నా తరంగముల్ పెరిగిపోయి

తెలుగు నదులెల్ల పొంగెత్తి ప్రళయ వారి

కెరలిపడి తెన్నవేల ముగించ నిమ్ము

నేటితో, న స్వతంత్రతా నియతమైన

యీ బ్రతుకు తెన్నవారు భరించలేదు”

అనివేసినారు సత్యనారాయణగారు ఆవేదనతో -

ఇంత యేల?

ఆంధ్ర ప్రశస్తి ఆమూలాగ్రము నక్షరాక్షరమును కవిగారి దేశభక్తి, ప్రాచీనాంధ్ర రాజభక్తి ప్రతిబింబితము చేయుచుండును.

ఇది చూడుడు - కొండవీటి పాగబబ్బులలో...

“కొండవీటి పాలాల్ వీడి కోనులేక

ఆశ బలమున మగుడు ప్రేతాత్మల వలె
సారిది నీ గిరి కొమ్ముల జాట్టుపట్ల
నిట్టి పాగమబ్బులై భ్రమియించు గాక.
నా ప్రాణములకు నీ పాగ మబ్బులకు
కేమి సంబంధమో! యేను గూడ
పాగ మబ్బునై కొండ చిగురు కోసల పైన
బురుజుల పైని గొమ్ములకు బైని
వ్రాలిపోనో మధ్య ప్రేలిపోనో నేల
రాలిపోనో గాలి తేలిపోనో - అని తాదాత్మ్యమును భజించెను.

విశ్వనాథవారి ఆత్మ పూర్వాంధ్ర ప్రశస్తిని స్మరించి యెంత అట్టుడినదో
వివరించుట కొకటా రెండా, ప్రతి పద్యము నుదాహరణమే.

కాగా కళాప్రపూర్ణుల కవిత్వమును గురించి చెప్పునదేమి? యదియు పాత మధురమే.

కాగా నా మహాకవి ప్రయోగ వైచిత్ర్యమున కుదాహరణములుగా నొండు రెండు...

“సాగర మేఖలా చారు కు చద్య యీ శాయి ఆంధ్రావని చక్రవర్తి!”

“నీ కర్పూరపు ఖండముల్ భుజములందింసంగద దోయీ! శిశూ!”

“రామ నాయక భళారే! శత్రుసప్తాంగహరీ! కేళాదిపురీంద్ర! యాదవ మురారీ!
కోటికోలాహలా! కైకో సామి పరాకు!”

“శూర గంగై కొండ చోడుతో చోటు నీ వియ్యాల బిగువులు బిగినేమే”-

ఇట వియ్యాల బిగువులట - ఎంత రామణీయకమైన మాట.

ఇంక-

ఉద్యతమైన భావావేశము, అద్భుతమైన దేశభక్తి, అత్యంతమైన రసప్లుతులల్లు
మున్నిపోవుచు వేనినైన నిరాకరించుటకు -

కడకు దూషించుటకైనను వెనుదీయరు సత్యనారాయణగారు.

ఇదియే ముఖ్యవగా నాయన ప్రాచీన లక్షణము. మనము చదువుతున్నప్పుడు
సహించక తప్పని విషయముగా కన్పట్టును.

నా జాతి పూర్వా ప్రధా జీవ రహితమై
 శక్తి నాడుల యందు జచ్చిపోయి
 నా మాతృభూమి తేజో మహాశ్చ్యుతిని బ్రహ్మక్షత్ర భేదంబు
 మంట గలిపి

.....
 నా తల్లి నేల నే నాటి నాచారముల్
 పై మెఱుంగులు చూచి బ్రమసిపోయి...

అని బాధపడిపోవును. తాను నమ్మిన విషయము నెంత దృఢముగఁ జెప్పునో.
 ప్రారంభములో నాంద్ర ప్రశస్తిని శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారి కంకిత మిచ్చును.
 డిగ్రీలు లేని పాండిత్యంబు వన్నెకు
 రానట్టి ఈ పాడు కాలానఁబుట్టి

.....
 చాడీలకు ముఖ ప్రశంసల కీర్త్యకు
 స్థానమైనట్టి లోకాన నుండి... యని నిర్భయముగా వాపోవుదురు
 అందుకే శ్రీ మల్లంపల్లి వారన్నట్లు, ఆ మహాకవి వేద శిరః ప్రతిపాదిత సార
 మహర్ష నిరూఢమతి.

ఈ పుస్తకము ప్రత్యక్షర మణీయమేగాదు. ప్రత్యక్ష రమణీయమును - తను
 చెప్పు విషయము, వర్ణించిన వర్ణనము పరితల మనస్సులపై గాఢమైన ముద్ర
 వేసికొనుటయే గాదు వారి మనో దర్పణములపై ప్రతిఫలింపకుండనుండవు.

కనులకు కట్టినట్లుండు వర్ణన చేయునాయన. చంద్రభాగవదీతీరమున
 'సవరాల గోడిగ' యను తన అశ్వముపైన అలరాజు, కారుబొల్లడను తన
 గుఱ్ఱముపై బాదన్న - పోరు సల్పుటకు సిద్ధముగా నుండుటను తెలుసుకొని ఒక్కటే
 పరుగుగా జనినాడచటికి బ్రహ్మ నాయుడు.

వారి పరస్పర యుద్ధము ఆపు నుద్దేశమాయనది. వెళ్లి రెండు గుఱ్ఱముల మధ్య
 నుంచుని -

కారు బొల్లని ముఖాగ్రమున హేమ కం
కణ రమ్య దక్షిణ కరము సాచి
సవరాల గోడిగ నవఘంటి కా లగ్న
గళ సీమపై సవ్య కరము నుంచి
పోరు నిలుపుడని మాట పెట్టెనట.
అహా! ఏమి వర్ణన.

చంద్ర భాగా సరితీరమున నురుగులు గ్రక్కుచున్న రెండు గుఱ్ఱముల
మధ్యనట్లు నిలిచిన బ్రహ్మనాయుడు పరితల మనః పీఠములపై నిలచినాడు గదా.
సత్యనారాయణగారి దేశభక్తిలోని గాఢతకు, ఆర్థతలోని తైక్యమునకు
ఉదాహరణములుగా నీ పద్యమును గాంచుడు.

ఇమ్ముగఁ గా కుళమ్ము మొదలీ వరకుంగల యాంధ్ర పూర్వ రా
జ్యమ్ముల పేరు చెప్పిన హృదంతరమేలో చలించి పోవు నా
ర్థమ్ముగు చిత్తవృత్తుల పురాభవ నిర్ణయమేని యెన్ని జ
న్మములుగాగ నీ తనువునన్ బ్రవహించునో యాంధ్ర రక్తముల్!
ఎంత గాఢ భావన.

ఇంకొకటి -

“ఇది వినిపింతునంచు మదినెంచెద మిత్రులకున్ గళస్థళిగా
ద్గదికము లోచనాంత బహుధాస్రత బాష్పనదీనదమ్ము స్పందనా
స్పద హృదయమ్ము నా పనికి జాలక జేసెడు నన్ను నింతగా
నెద వదిలించుకొన్న దిది యెక్కడి పూర్వపు జన్మవాసనో.”

(భారతి మాసపత్రిక, 1980)

16. ఆంధ్ర సాహిత్యసీమలో వనితా శిరోమణులు

సుమారు వేయి సంవత్సరాల నుంచి తెలుగు భాషలో కావ్యసృష్టి జరుగుతున్నది. అయితే అయిదువందల ఏళ్లు గడిచేదాక కవయిత్రుల, రచయిత్రుల రంగప్రవేశం జరగ లేదు. అజ్ఞాత జానపద మహిళా సాహిత్య కారులున్నారేమో తెలీదు. సృష్టిలో సగభాగమై వేదకాలంలో విద్యావంతురాలై పరిపూర్ణ ప్రజ్ఞతో వర్దిల్లిన స్త్రీజాతి ఇంతకాలం కవిత్వానికి దూరం కావడానికి ఎన్ని కారణాలో! ఆంధ్ర శాతవాహనుల కాలంలో ఎందరో కవయిత్రులున్నారు. హల చక్రవర్తి కూర్చిన గాధాసప్తశతి వల్ల ఈ విషయం తెలుస్తున్నది. అణులక్ష్మి, రేవ వంటి కవయిత్రులు అనేక గాధలు రాశారు. ప్రాకృత భాషలో ఇంత ప్రాతినిధ్యం వహించిన వనితలు దాదాపు పదహారవ శతాబ్దం దాకా తెలుగు కవిత్వం జోలికి రాలేదంటే ఆశ్చర్యమే. సృజనాత్మకత ప్రాణంగా కలిగిన స్త్రీ తెలుగు కవిత్వం రాయడానికి ఇన్ని వందలేళ్లు వెనుకాడిందంటే ఎన్ని రాజకీయ, మత, సాంఘిక పరిస్థితులు కారణమో! తెలుగు చరిత్రలో ఒక్కొక్క రాజకీయ విశేషం జరగగానే కవయిత్రులు పుట్టుకురావడం గమనార్హం.

ఓరుగల్లులో ప్రతాపరుద్రుని కాలంలో చెలరేగిన తీవ్ర రాజకీయ పరిణామం నుంచి గంగాదేవి అవిర్భవించింది. ఆమె బుక్క మహిపతి కోడలు. తెలుగు మగువ. నాటి పరిస్థితులను పరికించి మధురావిజయమనే చారిత్రక కావ్యాన్ని సంస్కృతంలో రచించింది. పాండితీస్ఫోరకమైన గొప్పకావ్యం మధురా విజయం. తన భర్త కంపరాయలు మధురను జయించిన తర్వాత శ్రీరంగక్షేత్రాన్ని విముక్తం చేయడం ఇందలి కథావస్తువు. పైగా ఇది సమకాలీన చరిత్ర.

ప్రప్రథమంగా మనకు తెలియవచ్చే కవయిత్రు అన్నమయ్య భార్య తిమ్మక్క. ఈ తాళ్లపాక తిమ్మక్క సుభద్రాకల్యాణమనే ద్విపద కావ్యాన్ని రచించింది. కృష్ణదేవరాయలు కుమార్తె మోహనాంగి అనే పేరుగల తిరుమలాంబ, వరదాంబికా పరిణయం అనే గ్రంథం రచించింది. ప్రాచీనకాలపు పురుషుల కవిత్వాలు కూడా కొన్ని లభించడం లేదు. ఈ ప్రాంతాలలోనే మరి కొందరు వనితలు కూడా రచనలు చేసి ఉంటారని అనిపిస్తుంది.

కానీ ఎన్ని యుద్ధాలు! ఏమైనా గానీ స్త్రీల కవిత్వం చాలా వరకూ మూలపడి పోయి ఉంటుంది. శిథిలమైపోయి ఉంటుంది. తరువాత సంపూర్ణ కావ్యంగా రామాయణాన్ని రచించిన ప్రఖ్యాత కవయిత్రి మొల్లను పేర్కొనాలి. ఆమె రచించిన రామాయణం మొల్ల రామాయణంగా ప్రజలు మన్నించడమే ఆమె ఘనతకు గుర్తు.

మొల్ల తరువాత రాజకీయ సంక్షోభం తలెత్తి ఆంధ్రవాఙ్మయలక్ష్మి 'దారిబత్తెము తోడ తంజాపురము వంక తరలిపోయినది' చోళమండలంలో తెలుగు పాలన ప్రారంభమైంది.

తంజావూరు రాజధానిగా రఘునాథనాయకుడు పరిపాలిస్తున్న కాలంలో మహిళలకు సైతం ఆస్థానంలో చోటు కల్పించబడింది. మధుర వాణి అనే సంస్కృతాంధ్ర కవయిత్రికి రఘునాథుడు కనకాభిషేకం చేశాడు. అలాంటి ప్రోత్సాహం అందుకున్న కవయిత్రులు తరువాతి కాలంలో తమ త్రైవిక్రమ స్ఫురణ నిరూపించుకున్నారు.

రామభద్రాంబ అనే మరొక సంస్కృతాంధ్ర ప్రాకృత కవయిత్రి రఘునాథుని ఆస్థానంలో విశేష గౌరవం పొందింది. వివిధ విద్యావిశేషజ్ఞురాలైన ముద్దు చంద్రరేఖ, చందశ్శాస్త్ర పాండితీ విభవ సంశోభితురాలైన కృష్ణామ్మ-తంజాపురి కవయిత్రులే.

విజయరాఘవుని ఆస్థానంలో అష్టభాషాకవయిత్రి అయిన రంగరాజమ్మ వర్ధిల్లింది. నాయకరాజుల తర్వాత తంజావూరు గద్దెనెక్కిన మహారాష్ట్రరాజులు తెలుగు భాషకు చాలా సేవచేశారు. వారిలో ప్రతాపసింహుని వంటివారిని ప్రముఖంగా చెప్పుకోవాలి. ఆయన ప్రాధికవయిత్రి ముద్దువళనిని ఎంతో గౌరవించాడు. వేంకటాచలపతి భక్తురాలైన తరిగొండ వెంగమాంబ భక్తిపరంగా చాలాగ్రంథాలు రచించింది. బాలపాపాంబ కూడా ఆకాలపు కవయిత్రే.

ఆంగ్లేయుల రాక అనంతరం తెలుగుదేశంలో సంస్కరణోద్యమం కూడా వికసించింది. స్త్రీ విద్య ఊపందుకోవడంతో ఎందరో రచయిత్రులు ఆవిర్భవించారు. బండారు అచ్చమాంబ, కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మ, గుడిపూడి ఇందుమతీ దేవి, విశ్వసుందరమ్మ, మొదటి తరంలో నిలిచిన వారు. కొమ్మూరి పద్మావతి, అచంట శారదాదేవి, ఇల్లిందల సరస్వతీ దేవి, కల్యాణ సుందరీ జగన్నాథ వంటి రచయిత్రులు ఆ తరువాతి తరంలో ఎన్నదగిన వారు.

అరవయ్యవ దశకం నుంచి ఎనభైవ దశకం వరకూ రచయిత్రులు విజృంభించి తమ కీర్తి కాంతులతో పత్రికా ప్రపంచాన్ని ఆక్రమించారు. పంథొమ్మిది వందల అరవైరెండు ప్రాంతంలో రంగనాయకమ్మ, కోమలాదేవి, కోడూరి కౌసల్యా దేవి, మునిపల్లె సరోజినీ దేవి, కె. రామలక్ష్మి, యద్దనపూడి సులోచనారాణి, డా.సి. ఆనందా రామం, అబ్బూరి ఛాయాదేవి, తురగా జానకీ రాణి, శివరాజు సుబ్బలక్ష్మి, గోవింద రాజుల సీతాదేవి, మాదిరెడ్డి సులోచన, పరిమళా సోమేశ్వర్ వంటి వారు దూసుకువచ్చారు. వాసిరెడ్డి సీతాదేవి ఒక విభిన్నశైలితో ప్రత్యేకతను అందుకున్నారు. మాలతి చందూర్ నేటికీ సాహిత్య వ్యాసంగం కొనసాగిస్తూనే ఉన్నారు. ద్వివేదుల విశాలాక్షి, పవని నిర్మల ప్రభావతి, జలంధరా చంద్రమోహన్ వంటివారు కూడా ఒక విశేష స్థానం సొంతం చేసుకున్నారు. అరవింద (మణి) బాలసాహిత్యమూ, సాహస సాహిత్యమూ, సాంఘికమూ అన్నీ అందించింది.

వేదుల శకుంతల, కోడూరి లీలావతి, డి. కామేశ్వరి, ఎ. శ్యామలారాణి మరికొందరు విశేష రచయిత్రులు నవలా ప్రపంచాన్ని ఏలారు. వంటింటి సాహిత్యంగా కొందరి చిన్నచూపుతో కూడిన ముద్రపడినా ఆయా రచయిత్రుల విశిష్టశైలీ, ఆత్మగత సంస్కారం, కథాకథననైపుణ్యం- సుబోధకంగా ఉండి తెలుగునాట పరితలను ఉర్రూతలూగించిన విషయం మాత్రం సత్యం. ఈ రచయిత్రులందరూ తెలుగులో ముఖ్యంగా స్త్రీలలో పఠనాసక్తిని పెంచడానికి ఎంతగానో తోడ్పడ్డారు. ఆరడుగుల అందగాళ్లు, పడవలాంటి కారున్న వరుళ్లు వీరికోరి తమను పెళ్లాడుతారనే అందమైన ఊహలను కలలను తెలుగు ఆడపిల్లలకు పంచారు యద్దనపూడి సులోచననారాణి. అమె నవలల ప్రభావం అసామాన్యం. హాయిగా తేలికగా ఉంటుందావిడ శైలి. కోడూరి కౌసల్యాదేవి గంభీరంగా వీలైనంత ధర్మబద్ధంగా రాశారు. వీరి నవలలు అనేకం సినిమాలుగా వచ్చాయి.

ఎనభవయ్యవ దశకంలో తెలుగు సాహిత్యంలో క్షుద్రశక్తుల పరిచయం జరిగింది. ఆ కథలకు యండమూరి వీరేంద్రనాథ్ రచనలు నాంది పలికాయి. ఆ తరహా సాహిత్యానికి వెల్లువలా వచ్చిన ఆదరణ ఫలితంగా అనేకమంది రచయితలు తాముకూడా అటువంటి సాహిత్యం రాసి తమ ఉనికిని కాపాడుకోవాల్సి వచ్చింది. వ్యాపార నవలలు

ఆరంభమయ్యాయి. మహమ్మారి, కుంభీనసుడు, విద్యున్నాడి, భూతనాడి అంటూ రచయిత్రులూ రాయవలసి వచ్చింది. చిట్టారెడ్డి సూర్యకుమారి, శారదా అశోకవర్దన్, మన్నెం శారద, రావినూతల సువర్నాకన్నన్, ఇలియాస్ జోత్స్న మొదలైన వారు కొన్ని ప్రయోగాలు చేశారు. ప్రేమకథలు తగ్గి ప్రయోగ కథలు కొన్నాళ్లు విస్తరించాయి. మన్నెం శారద, కురుమద్దాలి విజయలక్ష్మి వంటివారు డిటెక్టివ్ రచనల పోలికలతో కొన్ని రాశారు. మల్లాది వసుంధర చక్కని చారిత్రక నవలలు రాసింది. ఆ తర్వాత దిట్టకవి శ్యామలాదేవి, పాలంకి సత్య తప్ప చారిత్రక నవలలు రాసినవారు పెద్దగా కనిపించలేదు. నేను కూడా (ఓగేటి ఇందిరాదేవి) కొన్ని చారిత్రక రచనలు చేశాను. ఆరె పద్మజాచౌదరి చక్కని రచనా వ్యాసంగం సాగిస్తున్నారు. బీనాదేవి, వసుంధర పేరిట దంపతులు ఉత్తమ సాహిత్యం సృజించారు. టీవీ మాధ్యమం వల్ల పఠనాభిలాష తగ్గిపోయినా సోమరాజు సుశీల, నంబూరి పరిపూర్ణ, హైమాభార్గవ్, ఓల్గా తదితరులు పఠనాసక్తిని నిలబెట్టడానికి కృషి చేస్తున్నారు. అనేక మహిళా ఉద్యమాలలోని వనితలుకూడా శక్తివంతమైన ఫిలాసఫీతో కొన్ని ప్రత్యేక సామాజిక అంశాలను వెలుగులోకి తెస్తూ రచనలు సాగిస్తున్నారు. స్త్రీవాద ఉద్యమ సాహిత్యంలో ఎందరో ఆధునిక రచయిత్రులు సాహిత్యసమరం చేస్తున్నారు. స్త్రీలు అనేక ప్రతికూల పరిస్థితులను ఎదుర్కొంటూ కూడా పోరాటస్ఫూర్తితో రచనలు చేస్తున్నారు. వందేళ్ళు గడిచిన తర్వాత కూడా సాహిత్యంలో ఏవైతే చిరస్థాయిగా నిలుస్తాయో అదే ఉత్తమసాహిత్యం.

17. బాలికలు - వారి ప్రస్తుత మనస్థితి

దాదాపు జానాభాలో సగం శాతం స్త్రీలు - సృష్టి స్త్రీ పురుషు లిద్దరికీ సమానమైన ప్రతిపత్తి కల్పించింది, కానీ మనిషికి తెలివీ, స్వార్థమూ సమృద్ధిగా పెరగడంతో సహజంగా సుకుమారి అయి సంసార బాధ్యత వున్న స్త్రీ అణగదొక్కబడ సాగింది.

మాతృత్వమనే తియ్యని మమకారం స్త్రీ కాళ్ళకి సంకెళ్లు వేసింది. ఆ సంకెళ్లు బలవత్తరమైన సంసార బాధ్యతలు - సంసార బాధ్యతలే కాదు, కాళ్ళకి కడియాలూ, గొళ్ళెం, గొలుసులూ - చేతినిండా గాజులూ, మెడ పైకెత్తకుండా బరువైన కాసుల పేరూ - కొన్ని బోట్ల హెషా కొంత మందికి ముసుగు - ఆమె శీలం జాగ్రత్త చెయ్యటం కాసం తాళం ముద్రలూ సిగ్గుబిళ్ళలూ - ఈ అందమైన దౌర్భాగ్యపు బానిసత్వాన్ని (స్త్రీ) కొన్ని వేల యేళ్ళు భరించింది - తలెత్తి చూడకుండా ఇదేమిటని అడక్కుండా పసితనంలోనే పెళ్ళిచేస్తే కిమ్మనలేదు - ఆడే పాడే వయస్సులోనే ఆ మొగుడుగారు చచ్చిపోతే వెధవముండనుచేసి మూల కూర్చోబెడితే నోరెత్తలేదు - భర్త - తాను బతికి వుండగానే వేరే పెళ్ళిళ్లు చేసుకుంటుంటే 'సవతులతో పాఖ్యాంగా వుండుతల్లి', అని తల్లిదండ్రులు నీతులు చెపుతుంటే మారుపలకలేదు.

ఇట్లా జడపదార్థంగా పడివుండటాన్ని మగవాడు పాతివ్రత్యం అన్నాడు. అమాయకంగా 'ఔను గాబోస'నుకుంది ఆడది. విద్య కొరవడటం కొంత కారణమైతే సాంఘిక నియమాలూ వేరేచోట ఈమాత్రం భద్రత కూడా లభించకపోవటం వంటి ఎన్నో కారణాలు ఆడదాన్ని ఆబలను చేశాయి. ఆమె స్వతంత్ర ఆలోచనాశక్తిని నాశనంచేశాయి.

స్త్రీ భర్త చచ్చిపోతే అతనితోపాటు మంట్లోకి ఉరికింది, అతడితో యుద్ధానికి వెళ్ళి 'వీరమరణం' పొందింది. భర్త యుద్ధరంగంలో మరణిస్తే తాను అంతఃపురంలో జోహారు చేసింది.

పురుషుడు తనని ప్రాణంలేని వస్తువుగానో, జంతువుగానో భావించి జూదంలో పణం ఒడ్డితే సహించింది. అడవుల వెంట అతనితో నడిచి పడరాని ఇడుమలబడింది,

సంతానాన్ని కూడా పట్టించుకోకుండా భర్తతోటిదే లోకమని భావించింది. అని అనుమానాన్ని నివృత్తిచేసి తన శీలాన్ని నిరూపించుకోవటానికి ఆగ్నిలో దూకింది. భర్త అప్పులకోసం అమ్ముడుపోయింది.

ఎన్నడో ఋగ్వేదకాలంలో ఏం సుఖపడిందో ఏమో ఇహ మళ్ళీ ఆమాట ఎరుగదు. స్త్రీ- ఆదిమానవులు ప్రారంభదశలో అంతా ఒక్కటిగానే వుండేవారు. కొండొకచో స్త్రీ అనురాగం కోసం పురుషుడు తాపత్రమ పడటమూ కనిపిస్తుంది. స్త్రీ కూడా వ్యవసాయం చేసేది - వేటాడేది - మాతృస్వామ్య వ్యవస్థ వుండేది. తర్వాత తర్వాత ఋగ్వేదకాలంలో స్త్రీకూడా ఉపనయనం జరిగిన దాఖలాలున్నై - స్త్రీ పురుషులు సమానంగా వేదాధ్యయనం చేసేవారు. తమ కిష్టమైనవాళ్ళని పెళ్ళిచేసుకునేవాళ్ళు వితంతు వివాహాలుండేవి - గార్లి మైత్రేయి, సుబలాది నారీమణులు పురుషుల విద్యనుకూడా ప్రశ్నించగలిగే స్థితిలో వుండేవాళ్ళు. ఇచ్చాపూర్వకంగా పెళ్ళి మానేసిన స్త్రీలూ ఉన్నారు.

ఆ కాలం చెల్లిపోయింది.

పురుషాధిక్యత బలంగా వేళ్ళ పాతుకుని మహావృక్షంలా విస్తరించింది. ఆ నీడన స్త్రీ బతుకు వసేవాడి పోయింది. ఆసూర్యం పశ్యత్వం, ప్రతివ్రత, మాతృమూర్తి అనే బిరుదులూ ఆర్థికంగా బలహీనమైపోయి తన కాళ్ళమీద నింబడలేక పోవడం, సంతాన బాధ్యత - మోపలేని భారాలై వంగిపోయింది. విపరీత అపవాదాల్ని వదిలేస్తే.

అట్లా అనంతకాలం జరిగాక, రాజారామమోహనరాయ్ కేశవచంద్రసేన్, కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు గారు, గురజాడ అప్పారావుగారు మొదలైన పుణ్యపురుషులు సంఘ సంస్కర్తలై బయలుదేరాక.

వాడి వత్తలై పాలిపోయి, ముడుచుకుపోయి, ఎండిపోయిన స్త్రీజాతి అనే మొక్క తాలూకు పూలబాలలు కలకల లాడుతూ కళ్ళు విప్పాయి. సమానావకాశాలతో అసమాన ధైర్యస్థైర్యాలతో బాలికలు ముందుకు దూసుపోతున్నారు- ఇరవయ్యవ శతాబ్దపు ఉత్తరార్ధంలో జన్మించిన వాళ్ళు చాలా అవకాశాలు పొందారు - ప్రభుత్వం కూడా సాధ్యమైనన్ని సంస్కరణలు చేసింది స్త్రీ విషయంలో. ఇవాళ ఆడపిల్లకి చదువులేదనే బాధలేదు. ఒక స్త్రీ చదువుకుంటే సంసారంలో అందరూ చదువుకున్నట్లేగదా.

ధనవంతులూ ఉద్యోగస్థులైన స్త్రీలూ, ఉన్నత మధ్య తరగతివారూ తను ఆడపిల్లలను చదివిస్తున్నారు. అమ్మాయిలు పట్టుదలతో చదివి పాసవ్వటమేకాదు. మెరిట్ కూడా సంపాదిస్తున్నారు - రాంకులు తెచ్చుకుంటున్నారు. మిక్కిలి హర్షణీయమైన విషయం ఇది.

జనాభా సమస్య పెరగడంతో దాదాపుగా అందరూ ఇద్దరు పిల్లల్ని మాత్రమే కన్నారు. మన ఆర్థిక వనరులు ఇద్దరు పిల్లల్ని సక్రమంగా చదివించి తీర్చిదిద్దటానికి మాత్రం బొటాబొటీగా వీలుకల్గిస్తాయి. కొన్నాళ్లు అట్లా గడిచింది - ఇద్దరూ ఆడపిల్లలైనా ఇద్దరూ మగపిల్లలైనా ఆనందంగా స్వీకరించారు చాలామంది తల్లిదండ్రులు.

కానీ ఆడపిల్ల ఎంత చదువుకున్నా పెళ్ళి చేయాలంటే కట్నం ఇవ్వాల్సిందే - కన్యాదాత సకల ఖర్చులూ భరించాలి. ఏదో తప్పచేసినవాడిలా మగపెళ్ళివారి ముందు తల వంచాల్సిందే - ఆడపిల్లలు పోస్ట్ గ్రాడ్యుయేట్ అయి వుండి పెళ్ళికొడుకు గ్రాడ్యుయేట్ అయినా ఈ పరిస్థితి తప్పడం లేదు.

మగపిల్లాడికొక వీజూ ఆడపిల్లకొక వీజూ కాదుకదా - అతనితో సమంగానో అతనికన్నా ఎక్కువగానో చదువుకున్నా ఆడపిల్ల పెళ్ళికి మగవాడడిగి నంత కట్నం, లాంచనాలూ, అలకపాన్సులూ, అప్పగింతల బట్టలూ, ఉయ్యాలచీరా, వియ్యాలవారి సేవ చేయటం తప్పటం లేదు. సరికదా కొన్ని కొన్ని సందర్భాల్లో “పూర్వపురోజులే బావుండేవి, ఆడపిల్ల కింత ఖర్చుపెట్టి, చదువు చెప్పించే బాధ్యతలేదు. చిన్నప్పడైతే వరుడు సులభంగానే దొరుకుతాడు కూడా. ఏదో పెళ్ళిచేసి రెండు పురుళ్లుపోసి ఏడాదికోచీర పెడితే ఆడపిల్ల బాధ్యత వదిలిపోయేది” అనుకోసాగారు తల్లిదండ్రులు - అందుకే ఆడపిల్లని మైనన్ గానూ మగపిల్లాణ్ణి ప్లన్ గానూ అభివర్ణిస్తారు.

ఇంతలో వైద్య శాస్త్రం స్కానింగ్ కనిపెట్టటం జరిగింది అబార్షనూ చట్టబద్ధమైపోయింది. ఇంకేం కడుపులో వున్నది ఆడపిల్ల అని తెలియగానే ఎబార్షన్ మొదలైంది. ఇంత ఘోరకలి, భూణహత్య, కడపులో వున్న పసిబిడ్డను చిదిమి పారేయడం పూర్వం లేదే - విద్యావంతులయిన తల్లిదండ్రుల బుట్టు వెట్టి తలలు

వేస్తున్న దనడానికి ఈ దుర్మార్గం ప్రత్యక్ష నిదర్శనం. ఇక్కడ కూడా భార్య అబార్షన్ కి భర్తగారే తరచుగా కారణం - కట్నం దగ్గర ఎంత పురుషాధిక్యతో ఈ అబార్షన్ దగ్గర అంతే పురుషాధిక్యత ప్రస్ఫుట మవుతుంది. తనకి తల్లి లేకపోతే తనెవరికి పుట్టేవాడో, భార్య ఎలా దొరికేదో, రేపు తాను ఏరికోరి కన్న మగపిల్లలకి భార్యలు ఎలా దొరుకుతారో, అన్న కనీస యోచన కూడా ఆధునిక మానవుడికి లేకపోతున్నదంటే ఎంత దారుణమో అర్థం జేసుకోవచ్చు. ఇప్పటికే స్త్రీ శిశు జననాల సంఖ్య గణనీయంగా తగ్గిపోయింది. చేజేతులా చేసుకుంటున్న ఈ దుష్కార్యానికి ఫలితం తొందర్లోనే అనుభవవానికి రాక తప్పదు. సృష్టిలో పెద్ద లోపం జరిగితే దాని అనర్థం సంఘం మొత్తంమీద పడక తప్పదు, చేతులు కాలాకే ఆకులు పట్టుకున్నట్లు తర్వాతి తరంవాళ్లు 'అలో లక్ష్మణా' అని ఏడవకపోరు.

ఇదిట్లా వుంచితే -

ఆధునిక నాగరికత పుణ్యమూ అని మనిషికి విలాసాలు ఎక్కువైనై. తాగుడు పురుషుల్ని ఆశ్రయించి తందనాలాడుతోంది - సంసారాల్ని నాశనం చేస్తోంది. దీనికి ప్రభుత్వం మిక్కిలి దోహదం చేయడమే విచారకరం.

బాగా చదువుకుని కట్నం ఇచ్చి పెళ్ళిచేసుకుని మంచి ఉద్యోగం చేసే స్త్రీ కూడా భర్తచేత దెబ్బలు తినటం సాధారణ విషయం అయిపోయింది. పదేళ్ళ ఇవతలి కాలంలో స్త్రీలమీద నరదాగా కిరననాయిలు పోసి అవలీలగా అంటించెయ్యడం ఒక ఫ్యాషన్ పోయింది.

ఇట్లా ఒక సమస్య వదిలించుకుంటే ఒక సమస్య వదలకుండా పట్టుకుని ఆడపిల్లని ఆగ్నిగుండం వేపు తోస్తున్నది. ఇవాళ అమ్మాయిలు పోలీస్ ఆఫీసర్లు అవుతున్నారు. రోదసిలో ప్రయాణించగలుగుతున్నారు. డ్రైవర్లు, కండక్టర్లు మానేజింగ్ డైరెక్టర్లు అవుతున్నారు. స్త్రీలు తమ బాధ్యతనీ ఉద్యోగ ధర్మాన్నీ సక్రమంగా నిర్వర్తించటానికి ప్రయత్నిస్తారు. ర్యాంకులూ గోల్డ్ మెడల్స్ సొంతపాదిస్తారు. కరాటే మొదలైన విద్యల్లో ప్రావీణ్యం చేపిస్తారు. కానీ జీవితంలో ఆహారహామూ ఎదురయ్యే పురుషాధిక్య సమస్యను ఎలా జయిస్తారు ? అన్నది ఈమధ్య తలెత్తుతున్న ప్రశ్న.

ఇది సంధియుగం నిబ్బరంగా, నిర్భయంగా నిర్ణయాలు తీసుకోవాల్సిందే. నేటి బాలిక దారిలో వున్న ముళ్లని తొలగించుకుంటూ ఏటికైనా సరే ఎదురీదుతూ తన మనోధర్మానికి ఆడ్డంగా దైవం వచ్చినా సరే లెక్క చెయ్యకుండా ముందుకుసాగి తన గమ్యాన్ని చేరవలసిందే పరిస్థితుల్ని గమనిస్తున్న నేటి చిట్టి పాప ముళ్ళ బాటని పూలబాట చేసుకుటుందని ఆశిద్దాం.

(సికిందరాబాదులో ఏదో కాలేజీ వాళ్లు అడిగితే వ్రాసి యిచ్చిన వ్యాసం, 1993)

18. అనంతర ప్రబంధకాలంలో స్త్రీ

ప్రబంధకాలం వచ్చేసరికి స్త్రీ పాత్రలకి వ్యక్తిత్వం మృగ్యమైపోయింది. అష్టాదశవర్ణనల్లోని పుణ్యస్త్రీ వర్ణన తప్పదని చేసేవారు కాని - ప్రబంధ కవులు స్త్రీని పట్టించుకోలేక పోయినారు. సృష్టిలో సగమై తమ శరీరంలో అర్థాంగమై వర్ణిల్లిన వనితలకు పురుషుల ప్రబంధాల్లో ఏమాత్రం విశేష ప్రతిపత్తి లేదు. అష్టాదశ వర్ణనలూ, తమ పాండిత్య ప్రకర్షా ఇత్యాదులమీద దృష్టి నుంచిన ప్రబంధ కవులు స్త్రీని విలాస పస్తువుగానే పరిగణించారు. అయినా అక్కడక్కడ తమ విశేష వ్యక్తిత్వంతో నాయకులు ప్రస్ఫుటంగా ప్రత్యక్షమౌతూనే ఉన్నారు.

అనంతర ప్రబంధ యుగంలో స్త్రీ పాత్రలు మరింత క్షీణ దశవేపు పయనించటం జరిగింది. విశృంఖల భోగలాలసులైన రాజుల, తదనుయాయుల రచనలు ఒకదానికంటే మరొకటి అశ్లీలంలో అధిగమించినై. మితిమీరిన అంగాంగ, శృంగార వర్ణనలు వెగటు కలిగించే విరహ వేదనలు సాహిత్యమంతా అల్లుకుపోయినై.

విశ్వ శ్రేయఃకావ్యమ్ అన్న సూక్తి పాత ముద్రపోయింది. కానీ మొదట్లో జగద్విత్తమును కాంక్షించి విశ్వశ్రేయంకోసం రచనలు చేసిన ఋషి తుల్యులు స్త్రీకి యథోచితంగా స్థానమిచ్చారు. ఆ స్త్రీలు సజీవ పాత్రలై మన కళ్ళముందెప్పుడూ నిలిచి ఉంటారు.

ఆంధ్ర మహాభారతం ఆదిపర్వంలో, ఆడవిలో అల్లాడుతున్న దమయంతిని ఒక బోయవాడు రక్షించి కామిస్తాడు. ఈ విషయాన్ని ప్రబంధ కవులు కొన్ని పుటలకు తక్కువ కాకుండా అంగాంగ వర్ణనతో విశృంఖల శృంగారంగా వర్ణించేవారు. కానీ ఆదికవి అయిన నన్నయభట్టారకులు ఒక్కముక్కలో విషయం చెప్పించేశారు. బోయవాడు దమయంతికి తన హృదయం ఎరిగించాడు అనేశాడు అంతే. ఋషులకు గనక అంత ఔచిత్యం సాధ్యమైంది.

ఉభయ కావ్య ప్రాధి పాటించు శిల్పంలో పారగుడైన తిక్కన అజ్ఞాత వాసంలో పైరంద్రి వేషంలో ఉన్న ద్రౌపదిని కీచకుడు ఆరాధించేటప్పుడు మాత్రం కాస్త వివరంగా వర్ణించాడు. ద్రౌపది మనమధుని ఆరవ సాయకంలాగా వున్నదంటాడు కీచకుడు.

ప్రబంధ పరమేశ్వరుడైన ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ అరణ్య వర్వంలో సత్యా ద్రౌపదీ సంవాదంలో ఉత్తమ వనితా లక్షణాలను వివరిస్తాడు. ఈ ఘట్టం మొత్తం భారతానికి మకుటాయమానం అని నా ఉద్దేశం.

పాండవ పట్టమహిషి అయి ఆగర్భ శ్రీమంతురాలై, అగ్ని సముద్భూత అయి తేజరిల్లే ద్రౌపదీదేవి ఎంత చాకిరీ చేస్తుంది. భర్తసేవ, భోజన భాజనాలు, అశ్వశాలల, గజశాలల పని తీరుని సమీక్షించటం, ఆదాయవ్యయాలు అన్నీ పాంచాల రాజకుమారి పర్యవేక్షిస్తుందట. “పాండు నందనులు వారి సమస్త కుటుంబ భారాన్నీ, రాజ్య భారాన్నీ నాకప్పగించేసి నిశ్చింతగా ఉన్నారు. ప్రేమ చేత, సేవచేత భర్త అనురాగాన్ని పొందాలిగాని మందులూ మాకులూ పెట్టి సాధించలేము” అని సత్యభామకి చెపుతుంది ద్రౌపది. “ఇన్ని పనులూ చూసుకుని అత్తగారి సేవచేసుకుని చివరికెప్పుడో తెల్లవారుజామున నిద్రపోతాను” అంటుంది.

ఓహో ద్రౌపదీ !

ఇట్లా కుటుంబ జీవనాన్ని తర్వాతి ఒక్క కవీ వర్ణించడేం. ఎంతసేపూ శృంగారం, సౌందర్యం ఇవ్వేనా? పైగా పదాల గారడీలు - ఒక కవి చెప్పిందే ఇంకొకరు మరోవిధంగా చెప్పటం - విసుగొచ్చేస్తుంది మనికి - కానీ ఇంత చర్చిత చర్చణంలోనూ అక్కడక్కడా కొన్ని స్త్రీ పాత్రలు మెరుస్తూ కనిపించటం హాయిగా అనిపిస్తుంది.

మెల్లి మెల్లిగా మారుతూ వచ్చిన పరంపరలో ఉత్తర హరివంశంలో నాచన సోమనాథుడు ఊర్వశీ నరకాసుర సంవాదఘట్టంలో మొదటిసారి - అదీ బహుశా ఆవసరాన్ని బట్టి గాబోలు హద్దులు దాటాడు.

శృంగార నైషధంలో శ్రీనాథుడు దమయంతి వాక్కుమట్టుతీని శతధా విశదం చేసి ఔరా! అనిపించుకున్నాడు. స్వయంవరానికి ముందు కన్యకాంతఃపురంలోకి ప్రవేశించి దేవతల్లో ఒకరిని వరించమని నలుడు అడిగినప్పుడు దమయంతి ఎంత చక్కగా మాట్లాడుతుంది ! ఆమె సౌందర్యాన్ని అద్భుతంగా వర్ణించినా ఆమె వ్యక్తిత్వమూ శీలసంపదా పైతం మనలను ఆకట్టుకునేటట్లు తీర్చాడు శ్రీనాథుడు.

వరూధినీ ప్రవరులదింకొకరకం సంవాదం. మనుచరిత్రలో పెద్దన రసపిపాసుల కొకింత ఎక్కువ ఆనందాన్నే కలిగించాడు హద్దులు దాటి - చివరికి

వరూధిని ప్రవరుని కొగలించి అధరం బాశించిందంటే - అది ఆ కాలంవారి శృంగారాభివ్యక్తికి అద్దంపట్టటమే -

మనుచరిత్రలో నేర్పంతా మంజువాణిదే. ఆ చెలియ శృంగారనైషధంలోని కలహంస చాతుర్యం పుణికి పుచ్చుకున్నది. తాను ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నంలోని శుచిముఖికింకాస్త చేర్చి నేర్పింది. అదొక రచనా సుగంధం. హద్దు మీరీమీరని ఒకానొక మధ్యావస్థ. స్త్రీల విద్యావైశారద్యమూ, గానకళాభిరుచీ కొండొకచో వర్ణించబడినవి. కళాపూర్ణోదయంలో రమణులు విశిష్టవృక్తులు. వారిలో సుగాత్రి కలకాలమూ నిలిచే మగువ.

పాండురంగ మహాత్మ్యంలో పతిభక్తితోపాటు భగవద్భక్తి పెనవేసుకున్న ఇల్లాలు సుశీల ఎన్నదగినది. నిగమశర్మ అక్క గురించి సరే ! అందరికీ తెలుసు. కానీ తెలిస్తే బావుండుననిపించేది నిగమశర్మ భార్యగురించే.

కాశీ ఖండంలో మరొక సుశీల ఉన్నది. ఆ పిల్ల కూడా శ్లాఘనీయ చరిత - వేద పురాణ శాస్త్ర పదవీ నదవీయసియైన పెద్ద ముత్తైదువ రూపంలో అన్నపూర్ణాదేవి వ్యాసుడికి భోజనం పెట్టే ఘట్టమూ జగజ్జేగీయమానమే. పారిజాతాపహరణంలో సత్యభామ చిత్రణ అభినందనీయం.

మలి ప్రబంధకాలం లేక అనంతర ప్రబంధయుగంలోకి ప్రవేశిస్తే అది నాయకరాజుల కాలానికి చెందుతుంది. సాహితీ సమరాంగణ సార్వభౌముడైన కృష్ణదేవరాయల యొక్క తదనుయాయుల యొక్క పరిపాలనానంతరం తెలుగు సాహిత్యలక్ష్మి దక్షిణాదికి తరలి వెళ్ళి తంజావూరు, మధుర, పాండ్య నాయకరాజులను ఆశ్రయించింది.

అదుగో అప్పుడే --

పుంఖాను పుంఖాలుగా ప్రబంధాలు, తండోపతండాలుగా గ్రంథాలూ నాయకరాజయుగంలో వెలువడినాయి. యక్షగానాలు. నాటకాలు, పద్యాలు. పద్యాల సర్కాస్ ఫీట్లు ఒకటనన్ వలదెన్నాట జూడ నన్నిటన్. వాసికంటె రాశి పెరిగింది.

కుప్పపోసిన ఈ సాహిత్య రాశి మధ్యలో ధగద్దగాయమానమై వెలుగొందే (నారీ) మణులు సేతం దర్శనమివ్వడం ఆనందదాయకం. రఘునాథ విజయ రాఘవనాయకులు సంగీత, కవి పండిత పోషకులే కాదు. స్వయంగా కవులు.

నిద్ర లేవగానే రఘునాథుని సాహిత్య గోష్ఠి ప్రారంభం అయ్యేది. నామతీర్థం అవడానికి ముందరే ఆయన మెరుపుల మంచం మీద కూర్చుంటే బిరుదు పాత్రలు విజృంభించేవారు. రూపవతి పదచారిక వినిపించేది: చంద్రలేఖ, శశిరేఖ నాట్యం చేసేవాళ్ళు. మరికొందరు రమణులు వాద్యాలు వాయించేవారు. కావ్యాల నించి మధుర ఘట్టాలు చదివి వినిపించేవాళ్ళు. విదుషీమణులు సమస్యా పూరణం చేసేవారు. వాతావరణమంతా కళాలలితంగా విలసిల్లేది. బొక్కసాన అపార ధనరాశులున్నా సామాన్య ప్రజలు చాలా కష్టపడుతూనే వుండేవారు. అది వేరే విషయం అనుకోండి.

రఘునాథుని ఆస్థానమైన ఇందిరా మందిరంలో వెలుగొందిన కవిరాజు చేమకూర వేంకటరాజు. ఈయన ప్రతిపద్యం రసపుష్టిమయం. చమత్కృతి సంయుతం. జాతి వార్తా భరితం - తను రచించిన విజయవిలాస నాయికలైన ఉలూచి, చిత్రాంగద, సుభద్రలను జీవంతో చిత్రీకరించాడు. ప్రాడ, మధ్య ముగ్ధలకు వీరు ముగ్గురూ వరుసగా ఉదాహరణలు. తీయగ పంచదార వెనుదీయగ గ్రహింపుమానను ద్వితీయగన్ అంటూ ఉలూచి నోట తీపులోలికించే మాటలనిపించాడు. వేమరున్ మరున్ మరున్ మత్తకోకిలాదులన్. ఇంద్రోపల రోచి జూచి తలయూచియులూచి రసోచితంబుగన్ అంటూ “శబ్దచమత్కారాలోలికించాడు. నరుగనరుగనరుగానరుగా?” అని సుభద్ర అర్జునుడిగురించి అతన్నే భోగట్టాచేస్తుంది.

అరచందమామనేలిన

దొరగానెన్నుదురు నెన్నుదురు బిత్తరికిన్

పరువంపు మొల్లమొగ్గుల

దొరగాబల్కుదురు బల్కుదురు జవ్వనికిన్.

అని మొదలు పెట్టి అద్భుతంగా వర్ణిస్తాడు చేమకూర వేంకటకవి సుభద్రని. పల్కుదురేమో కానీ తంజాపురాండ్రాధీశుల కాలంలో వనితలు రాజాస్థానాల్లో పదిలంగా కుదురుకున్నారు --

అప్పటిదాకా అడపాదడపా ఆస్థానాలకు వచ్చి వెళ్లేవారు పడతులు. కానీ ఇట్లా రాజాస్థానాల్లో మహిళలు ఆస్థాన విదుషీమణులై నిల్చిన వైనం కనపడదు. రాజుగారు ఎంతటి సాహిత్య పోషకుడైనా రాజకవి అయినా పూర్వం స్త్రీలకి సభా

ప్రవేశ మర్యాద యివ్వటం తప్ప ఆస్థాన విదుషీమణులను చేసి గౌరవించటం మృగ్యం. -- మొల్ల శ్రీకృష్ణ దేవరాయల ఆస్థానానికి వెళ్ళి ఆయనమీద చాటు పద్యం చెప్పిందని అంటారు. సాక్షాత్తు బుక్కరాయల కోడలైనా -- గంగాదేవి వంటి కవయిత్రి సహకవులైన నాచన సోమనాథాదుల సరసన ఆసీనురాలైందనటానికి దాఖలాలు లేవు. అంతకంటే ఆశ్చర్యం ఆంధ్రభోజుడైన కృష్ణరాయల కుమార్తె కవయిత్రి మోహనాంగి పైతం సభా ప్రవేశ గౌరవానికి నోచుకున్నట్లు లేదు. వీళ్ళు తెరచాటు నించి తమ కవిత్వాన్ని వినిపించేవారో లేక పురుష కవులవరన్నా వారి కవిత్వాన్ని సభలో వినిపించే వారో?

అనంతర ప్రబంధకాలంలో ఇట్టి దురదృష్టాన్నించి స్త్రీ బయటపడ గలిగింది. నాయకరాజైన రఘునాథునికి స్త్రీజాతి రుణపడి ఉన్నది. శతాబ్దాల వెనకబడ్డ తనాన్ని తోసిపారేసి రెట్టింపు వేగంతో విజృంభించింది అతివ. విజయ రాఘవుని కాలం వచ్చసరికి అంతఃపురమంతా సాహిత్య చర్చా కేంద్రమైంది. సభా భవనం. నాట్యమండపం, రంగ స్థలం అంతటా స్త్రీలే. నర్తకీమణులు రతనాల మేడలో కెంపురాళ్ల అంచులున్న అరుగుమీద కూర్చుని నెత్తలాడేవారట. (వాల్మీకి చరిత్ర - కట్టుకున్న భార్యలు కుమిలి పోవడమూ వుంది).

మొట్టమొదట నాటకాల్లో స్త్రీ పాత్రలను పురుషులే వేసేవారు. రఘునాథుడు స్త్రీలచేత స్త్రీపాత్రలు వేయించసాగాడు. "రంగస్థలాన్ని రామాలంకృతంబుగ నొనర్చి"నాడు.

మధురవాణిసీ, రామభద్రాంబనూపండితులు నగరింటి లక్ష్మీ సరస్వతులు అనేవారు. అయినా సరే తగు విద్వాంసులచేత వారిద్దరినీ పరీక్షింపజేసి తరచుగా వారి ప్రజ్ఞా నికషోపలమని తేల్చుచుండేవాడు. రఘునాథుడు స్త్రీల సామర్థ్యం బహుధా ప్రకటితం కాకపోతే పురుష కవులు వారిని సభలోకి రానిస్తారామరి ?

కవులు విదుషీమణులకనేక సమస్యలిచ్చేవారు. మధురవాణి మాధుర్యైక్య ధురాంధ్రకవితా సమ్మన్య" అని బిరుదునొందింది. అట్టి కలవాణికి కనకాభిషేకం చేసిన రఘునాథుని ప్రశంసించి తీరవలసిందే.

చతుర మధురవాణీమ్ సమ్యగాకర్ణయస్యాః
సదసిమధురవాణీ నామదత్తంత్యయైవ

సరసకృతి విధాయాం సాధుమేధా విశేషాః

అధిక పటురశేషాః అంబుజాక్షీషుసైషా

అని రఘునాథుని చేతప్రశంసించబడిన ఆమె బిరుదనామ మధురవాణి. అసలు పేరు తెలీదు.

తర్వాతి ప్రముఖ వనిత ముద్దుచంద్రరేఖ. రాజబహుకృతములైన అనేక లాంఛనాలతో ఈమె పల్లకీలో వస్తుంటే ప్రత్యేకమైన ప్రక్రియని ప్రదర్శించేవారుట!!

“తీగెమెరుంగుల తీరుననిరుగడ

వరుస బంగారు పాపడలు మెరయ

బరవుగావల గొన్న భానుమండలముల

హరువున నపరంజి హరి గెలమర

మొగిలు మొత్తమ్ములు మోహరించిన రీతి

బ్రమ్మ సాంబ్రాణి ధూపమ్ములలర

విద్యావిశేషముల్ వేర్వేర వివరించు

హవణిక విరుదు వాద్యములు మెరయ

వీర వేంకటరాయ పృథ్వీ మహేంద్ర

దత్త భహువిధ విరుదముల్ దనరుచుండ

సమ్ముఖమ్మున నిల్చి యా ముద్దు చంద్రరేఖ

వివిధ విద్యలు వినిపించె వింతయనగ”

అనే పద్యం దొరికిందిగాని చంద్రరేఖ వివిధ విద్యలూ దురదృష్టవశాత్తూ మనకి తెలియటంలేదు - రామభద్రాంబ - చంద్రరేఖ నృత్యం చూసి పరవశురాలై ఒక్క శ్లోకం చెప్పింది.

ఇంత ప్రఖ్యాతి వహించిన ఈ స్త్రీ లలామ కావ్యం ఒక్కటి కూడా దొరక్కపోవడం మన దురదృష్టం.

రామభద్రాంబ కావ్యాలు మట్టుకు కొన్ని లభిస్తున్నాయి. ఆమె రచించిన రఘునాథాభ్యుదయం వల్ల చారిత్రకవిశేషాంశాలు తెలుస్తున్నాయి. ఆమె చంద్రరేఖని ప్రశంసిస్తూ చెప్పిన శ్లోకం ఇది.

ఆదాహతాయాం ప్రతి సీరికాయా మాలక్ష్వమాణా హరిణాయతాక్షీ
సాంధ్య ప్రభాసంస్థదనేసద్యః సాక్షాత్కృతోవాజనిచంద్రరేఖా
మనోజ్ఞ ముక్తామణి కంకణ ప్రభా భరేణ సాకం ప్రసవాంజలిం పురః
ఆదాత్తదానాట్య కళాధిదేవతా మనోహరారూపవతీవమానినీ !

తంజపురి ఆస్థాన తరళాక్షులంతా దాదాపు అష్టభాషాపండితులే. రామభద్రాంబ రఘునాథనాయకాస్థాన విభూషణం - అష్టభాషా కవయిత్రి. సంగీత కళాకుశల. శత లేఖనీ సమసమయ లేఖనీ యాష్ట భాషాకల్పిత చతుర్విధ కవితాను ప్రాణిత సాహిత్య సామ్రాజ్య భద్రపీఠారూఢ.

ఇందిరా మందిరంలో దిగ్గంతులవంటి పురుష కవులతోపాటు సమాన స్థాయిలో కవయిత్రులూ వుండేవారు. అంత ఉన్నత స్థానంలో వారున్నా కావ్యాల్లో మట్టుకు భోగవస్తువులుగానే మిగలటం మన దౌర్భాగ్యం - కనీసం స్త్రీలు రచించిన కావ్యాల్లోనన్నా ఉన్నతమైన ప్రాముఖ్యమున్న స్త్రీ పాత్రలు లేకపోవడం శోచనీయం.

విజయ రాఘవుని కొలువు కూటం పేరు రాజగోపాల విలాసం. అందులో రూపవతిచోపదాలు, చంపకవల్లిశబ్ద చూడామణి, మూర్తమాంబ జక్కిణి, రత్నగిరి దరుపదాలు, కోమలవల్లి కొరవంజి, లోక నాయకి నవపదాలు, శశిరేఖ, భాగీరథి పేరిణి, కొందరు మదన పదాలు నవరత్న మాలికలు వినిపించేవారు.

రంగాజమ్మ విజయరాఘవ నాయకుని ఆస్థాన విభూషణం. ఈ ప్రముఖ కవియిత్రికి విజయరాఘవుడు కనకాభిషేకం చేశాడు. ఈమె రాజా మనసును గెల్చుకున్న జాణ. శృంగారరస తరగిత పద కవిత్వ మహనీయ మతి స్ఫూర్తిని అని ఆవిడే సగర్వంగా చెప్పుకుంటే మనమేం అనగలం? ఇంతే కాక రంగాజమ్మ రాజకార్య ధురంధర. విచిత్ర తర పత్రికా శతలిఖిత వాచి కార్థవగాహన ప్రవీణ - తత్ ప్రతి పత్రికా శత స్వహస్త లేఖన ప్రశస్తకీర్తి. అష్ట భాషా కవియిత్రి. ఇట్టి ప్రతిభా విశేషములున్న విదుషీమణి అయి వుండి కూడా తన రచనల్లో స్త్రీల విశిష్ట వ్యక్తిత్వం స్ఫుటం చెయ్యలేదు - యుగధర్మం ప్రకారం ఈమె నాయికలంతా శృంగార నాయికలే అయినారు.

కృష్ణాజమ్మ అనే ధిషణాధురంధర చందశ్శాస్త్ర పారంగత కూడా విజయ రాఘవ మహీజాని ఆస్థాన విదుషీమణియే. చెంగల్వ కాళకవి కృష్ణాజీ యొక్క పాండిత్యాన్ని

ప్రస్తుతించాడు. కానీ కీర్తనీయ గుణాలంబ అయిన కృష్ణమాంబ రచనలు మనకి లభ్యం కాకపోవడం చాలా దురదృష్టం.

తొలి యక్షగానాన్ని వ్రాసిన బాలసాపాంబ, భక్తి కావ్యాలను రచించిన తరి గొండ వెంగమాంబలు కూడా దరిదాపుగా ఆకాలంవారే - ఇంకో కవయిత్రి సౌందరి.

తంజావూరును పరిపాలించిన మహారాష్ట్ర రాజైన ప్రతాపసింహుడు గౌర విండు చిలకల కొలికి ముద్దు పళని ఎన్నదగిన ప్రాథకవయిత్రి. ఈమె రాధికా సాంత్వనం రచించింది. పురుషకవులు ఒకవేపు గంపల కొద్దీ శృంగార కవిత్వం వంపుతూంటే, స్త్రీనని నేనెందు వెనుకంజవేయాలి ? అనుకున్నదేమో ముద్దుపళని తన కావ్యంలో అతివేలమైన శృంగారం ఒలికించింది - ధారాశుద్ధి శోభితమైన ముద్దు పళని రాధికా సాంత్వనం నశించిపోకుండా నిలిచింది. అక్కడికి కొంత నయమే.

తంజావూరులో నవరత్నమయమైన నాటకశాల వుండేది. ఇప్పటికీ అది చెక్కు చెదరలేదు. దాన్ని సంగీత మహాలు అంటారు. నాల్గు గోడల మధ్య రంగస్థలాల్లో కాక బయట నాటకశాలలు కూడా వుండేవి. లీలావతి అనే స్త్రీ బయట నాటకశాలలో నటించే పడమ. తంజావూరి నాయకరాజులకాలం అన్న సత్రాలకి ప్రసిద్ధి. తంతు మాత్రపు వాడైనా తంజావూర ఉపవాసం వుండరాదు అని ఆ రాజులు దయతో అన్నసత్రాలు కట్టించారు. ఒకసారి వంటశాలల్లో శ్రీరంగంనించీ శ్రీరంగనాయకి వచ్చి వంట చేసిందని ఐతిహ్యం.

రంగాజమ్మ అనుకోకుండా కొన్ని పనికొచ్చే మాటలు రాసింది. తన కవిత్వంలో సోమరిపోతులైన బ్రాహ్మణుల మోసాలను చమత్కారంగా బయట పెట్టింది. కులకాంతలేయూరు వలపులేయూరు అని భావిస్తుంది రంగాజమ్మ. ఆనాటి బ్రాహ్మణ ముత్తైదుల మీదనూ తాంబూలమైనా వేసుకోలేని వారి అశక్తత మీదనూ చెబుకులు విసిరింది. ఎంత కరుణాళువులై తంజావూరాధీశలు భోజనాలు పెట్టిస్తున్నా బ్రాహ్మణుల బీదరికం బీదరికంగానే వుంటోంది తప్ప అభివృద్ధిలేదు. ఏ ఒకరిద్దరు రాజాశ్రితులకో తప్ప ధనం సమకూడలేదు.

“నగరింటి పెండ్లివాడైనా ఒక్క వక్క బద్దలేసుకుని నమల రాదపహ్” అని పోలుభల్ల ఎల్లమ్మను రంగావజ్జల తిమ్మక్క అడుతుంది “నాకు వక్కబద్దవక్కటి

కొదువా? నిన్న మావారు సుక్కురారంతలో ఫిండి కూరకంచున్నగానుగబిండి దెచ్చిరి. పెళ్ళిపందిట్లో నోరు మెదలించవలెనంచున్న యించుక తెచ్చుకతించున్నానంతే” అని ఎల్లమ్మ గుండె తరుక్కుపోయేటట్లు సమాధానం చెప్పుతుంది. పండితులు త్వమేవ శునకః త్వమేవసూకరః అని తిట్టుకుంటారు. తన కాలం నాటి ఈ విశేషాలను రంగాజమ్మ తన రచనల్లో పొందుపరచినందుకైనా సంతోషిద్దాం.

ఆరోజుల్లో రాజాలకెందరు భార్యలో ఎందరు ఉపపత్నులో, ఎందరు భోగస్త్రీలో చెప్పలేము. బిలబిల్లాడుతూ అంతా స్త్రీలే. ఈ అయోమయంలోనూ వారు విశేష కృషిచేసినందుకు అభినందనీయులు. ముఖ్యంగా స్త్రీల సాహిత్య కృషి ప్రశంసనీయం - అనంతర ప్రబంధయుగంలో ప్రతి పాదితమైన స్త్రీల స్థానం తదనంతరకాలంలో శాఖోపశాఖలైంది. కవిత్వంలో వారు సభాస్థానంలో పాదం మోపుతూనే వామన మూర్తిలా విజృంభించారు. వారి సామర్థ్యాన్ని శతధానహాస్రథా చాటుకున్నారు. అవకాశమిస్తే చాలు అల్లుకుపోగలరని నిరూపించారు. రాయసంపు పడుచులై రాణకెక్కారు. - ‘ముదితల్ నేర్వగరాని విద్య గలదే ముద్దార నేర్పించినన్’ అనిపించారు. విదేశాలకి పయనించారు. నేటి నవనాగరిక సమాజంలో తెలుగు తరుణులు అనేక బాధ్యతలు నిర్వహిస్తూనే ‘త్రైవిక్రమస్ఫురణ వెలయించడానికి పైన చెప్పిన స్త్రీలే ఆద్యులు - వారిని సతతం సంస్కరించుకోవటం మన విధి -

(ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ ‘స్త్రీ ధర్మాసనం’ పేర జరిగిన సభలో చదివిన ప్రసంగ వ్యాసమిది - 1999)

19. విశ్వనాథవారి యశోవతి - ఒక ప్రశంస

యశోవతి యను నవల కాశ్మీర దేశపు చరిత్రను వివరించునది. ప్రాచీన భారతీయ నాగరికతను ప్రతిబింబించునది. పురాణ వైరమును పన్నెండు నవలలలో చరిత్రను ఆరు నవలలలో శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు నిక్షేపించిరి. యశోవతి విదేహరాజు పుత్రిక కాశ్మీరము తొలుత నొక మహాసరస్సు, దాని పేరు సతీసరస్సు. శంఖ వద్మాదులైన నాగశ్రేష్ఠులకది నివాస భూమి. పార్వతీ స్వరూపము. కలియుగమింకా ఎనుబదినాలు గేండ్లకు వచ్చుననగా కాశ్మీరమును గోనంద మహారాజు పరిపాలించుచుండెను. ఆ రాజుగారి కోడలే యశోవతి కొడుకు దామోదరుడు. మధురలో కంసుడు వ్రజపురమున జరాసంధుడు, హస్తినాపురములో ధృతరాష్ట్రుడును నందునకు సమకాలికులై రాజ్యము చేయుచుండిరి. తత్కాలమునందే వ్రేపల్లెలో నంద యశోదానందనుడై కృష్ణుడు పెరుగుచున్నాడు. ఇది కథాకాలము.

ఆ కృష్ణుని లీలలు అచటచట కథలు కథలుగా ఆ కథలకు విశేషించి తత్కాలమున ఖండనములు నిరూపించుచు శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు నవలా మాలికకు కృష్ణుని సూత్రముగా చెప్పుకొనుచు పోయిరి.

కథయంతము వట్టి యభూత కల్పన. ఎంత సేపటికి ప్రాచీన భారతీయతత్వ ప్రాధాన్యము, వేదాంత చర్చ అని ఎవరైనా అనినచో దానికిచట సమాధానము చెప్పబులేదు. విశ్వనాథవారి ప్రతి నవలను కొందరు విమర్శించుచునే యుందురు. కాని నేనిచట ప్రశంసాపూర్వక వ్యాసమును మాత్రమే వ్రాయుచున్నాను. రచయిత యొక్క నాన్యతోదర్శ నీయమైన ప్రతిభకు ముగ్ధురాలనగుచున్నాను. అంతే-

కల్పములు ప్రారంభించిన నాటి నుండి గల కాశ్మీరదేవ చరిత్రము, మహాత్మము విశ్వనాథవారి సహజ ధారాళ ప్రౌఢ ధోరణిలో నిందు వర్ణింపబడినవి, యశోవతి స్వయంప్రభ. రాజమాత, సుధాలహరి, జ్యోతిర్మయి-అను రాజకాంతల శీలములెంత విన్నిష్టముగ తీర్చబడినవో సాగరిక, పారావతి, నీలవేణి, గుడ్డూచి, భోజాంగనలను సామాన్య కాంతల మనస్తత్వములు నంత చక్కగా తీర్చబడినవి...

స్త్రీ పాత్ర లెంత సునిశితముగా తీర్చబడినవో గోవింద దామోదరాది పురుష పాత్రలున్నంత సునిశితముగ తీర్చబడినవి. నిశిత మనస్తత్వ చిత్రణమున విశ్వనాథ వారి వైపుణ్య మనన్య సామాన్యము గదా.

సత్యనారాయణగారి కథావిధానమంతయు నొక యెత్తు. మధ్య మధ్య నొక సందర్భమును పురస్కరించుకొని జీవుని గురించి, కాలము గురించి దేశము గురించి సంగీతము గురించి ఇట్టివిమరింకెన్నియో విషయములను గురించి వారు చేసెడి వివరణమంత వైదుషీ సముపేత మన్నమాట.

దామోదరుడు గోనంద మహారాజు కుమారుడు యశోవతి భర్త-కృష్ణుడు భగవంతుడని నిరూపించు నట్టి కథలు-తను గోపకుల దగ్గర వార్తావహులవద్ద విన్నవి-చెప్పచుండెడిది యశోవతి. దామోదరుడా విషయమును నమ్మెను. నమ్మలేదు అది యొక చమత్కారము, “ఆ కృష్ణుడికి రాజ్యార్హతయేలేదు. అతడు దేవుడే యగుచో సుదర్శన చక్రమును ప్రయోగించుననెడివాడు: తుదకా సుదర్శన చక్రముతోడనే కృష్ణుడు దామోదరుని గాంధార దేశమున సంహరించెను. తదుపరి కాశ్మీరమున కుత్తధికార యెవరను చర్చ జరుగుచుండగా ఆ కృష్ణుడే సరాసరి సభలోనికి ప్రవేశించి దామోదరుని యేడాది కుమారుడగు గోనందుని రాజును చేయుడని చెప్పి వెడలి పోయెను. భక్తురాలైన యశోవతి కృష్ణుని చూచిననప్పుడే- అదే మొదటి సారియు చివరిసారియును కలియుగము ప్రవేశించు సమయమున మాత్రము ఎదలో మరల లీలగా కృష్ణ నిర్యాణమును దర్శించినది.

విశ్వనాథ వారొక్కొక్క సందర్భములో నీ ప్రయత్నముగా ప్రయోగించు వాక్యముల ధగధగలు పుస్తకమంతయు సుదర్శనపుటంచులై యలముకొనును- మచ్చుకు-

1. స్వయం ప్రభాకంఠ గత మాధుర్యలహరీ బిందు సమ్మిశ్రితమైన దేవతా గాంధార స్వరము కాశ్మీర దేశమునందలి సాయం సమాగత వృద్ధ శిశు యువకులను సమ్మోహితులను చేయుచుండెను.

2. రామాయణము నందలి స్వయం ప్రభాగుహమారమునందువలె నా ప్రదేశమంతయు రసాలవృక్షములతో, గెలులు వేలాడు కదళీ తరుకదంబములతో

పండిన రేగుపండ్లు తలలపై వ్రాలు పెరిగిన రేగు చెట్లతో - మల్లెతీవలతో నొకచోట గుమ్ముగానున్న తులసి తోటతో మార్గమంతయు చలువ రాళ్లచేత సుఖగమనమై సన్నని గాలులు మోసికొనివచ్చు తులసీదళ సువాసనాభరితమై యుండెను.

3. తులసియొక్క పరిమళము కలిసినచో నీ సుగంధ ద్రవ్యములు వికుంఠ నగరీ ద్వారలంబమానదేవతా పుష్పమాలికా పరిమళములను వెదజల్లునా!”

గోనందవంశము కొన్ని కొన్ని యవాంతరముల నధిగమించి, మరల కాశ్మీర రాజపదమున సుప్రతిష్ఠిత మగుట ఈ నవలయందలి ప్రధాన కథావస్తువు- ఏ కథావస్తువైనదేమి ! కవి విశ్వనాథవారి చేతిలో నద్భుత సృష్టియగును “కవి ప్రతిభలో నుండును కావ్య గత శతాంశమునయందు తొంబదియైనపాళ్ళు”

ఈ నవలలో ముఖ్యపాత్రలైన మహారాణి యశోవతి దేవి శీలమిట్లు తీర్చబడెనిట్లు తీర్చబడెను చెప్పలేదు. వేలాది లక్షలాది పాత్రల నవరిమిత ప్రజ్ఞావైభవములతో తీర్చిన మహాకవి సృష్టి యన్యథా యెట్లుండును? విదేహపుత్రిక, కాశ్మీర పట్టమహిషియైన యశోవతి యొక్క అమోఘమైన ప్రతిభ, రాజనీతి వేత్సత్వము, తపశ్శక్తి వేదాంతము - ఇవి కథలో ప్రాధానముగా నిరూపింపబడినవి - అందువలన నీ నవల యశోవతి.

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారాండ్ర కవి ప్రపంచమున గౌరీ శంకర శిఖర సమోన్నతులై సహస్రఫణామణులతో విప్లవరిన భారతీయ సంస్కృతీ జ్ఞానభాండారమై- పరవ్యామోహపీడితమహాతాపమునకు కల్పవృక్ష ఛాయయై ప్రాతఃస్మరణీయులై ఆంధ్ర దేశమునకేగాక యావద్భారతమునకును గర్వకారణమైనారు. వారు ఆంధ్ర సాహితీ దేవి కర్పించిన యసంఖ్యాక రచనా మాలికలలో యశస్సారభములు వెదజల్లు నొక పుష్పమే ఈ యశోవతి.

వేగవేగముగా వ్రాసిన శాగర్జున

78

శ్రీ

20. తెలుగు భాషా సేవలో కవయిత్రుల పాత్ర (మొల్ల)

మేలిమి మంచుకొండనుపమింపగజాలిన
యంచనెక్కి వా హ్యోళి నటించివచ్చు చతురాస్య
నెదుర్కొని నవ్వుదేరగా వాలికసోగ కన్నుల నివాళి
యొనర్చి ముదంబు గూర్చు వి ద్యాలయ వాణి
శబ్దముల నర్థములన్ సతతంబుమాకిడున్

మొల్ల రామాయణము నందలి ఆవతారికలోని సరస్వతీ ప్రార్థన మిది.

స్త్రీల రచనల యందలి సౌకుమార్యమునిచట నిరూ పించుచున్నాను. తెలుగు కవయిత్రులలో మొదట స్ఫురణకు వచ్చునది మొల్ల. కవిత్వము తేనెవలె నుండవలెనని ఈమె ఉద్దేశము. ఈమె శ్రీగౌరీశ్వర వరప్రసాద లబ్ధ గురుజంగ మార్చున వినోదసూరి జన వినుత కవితా చమత్కార ఆతుకూరి కేసన శెట్టి వరపుత్రిక. తనకు కవిత్వ లక్షణములు తెలియవనియు కావ్యసంపద క్రియలు నిఘంటువులు సమగ్రముగా నేవియు నెరుగననియు గోపవరపు శ్రీకంఠ మల్లేశువరముచేత నెరిగివిత్వంబుఁ జెప్పగా నేర్చుకొంటిననియు చెప్పికొన్నది. రామచంద్రుని పుణ్యచరిత్ర చెప్పుచున్నాను. కవులు ఇందు తప్పులెంచవలదని విన్నపము చేసికొన్నది. ఇట్లనుట ఆమె వినయమునకు చిహ్నమేగాని కవిత్వ లక్షణములు తెలియకపోవుట కాదు పాండిత్యము తక్కువ గుటయుకాదు.

ప్రస్తుత విషయము సరస్వతీ ప్రార్థనము. ప్రాథమికులు కవులు చేయు సరస్వతీ స్తోత్రమునకును స్త్రీ అయిన మొల్ల యొక్క లలిత సుకుమార భావపూరిత స్తోత్రమునకును గల వైవిధ్యమును చదువరులు సులభముగనే గ్రహింపవచ్చును. ఇట్టి ఊహ పురుషునకు వచ్చునా? అనిపించును.

చతురాస్యడైన బ్రహ్మదేవుడు హిమాలయమువలె తెల్లనైన హంసనెక్కి విహారము వెడలెనట-వాహ్యోళి నటించుట యన్నమాట చమత్కారముగ వాడబడినది. సరస్వతీదేవి ఇంటనేయుండి ఏవియో గృహకృత్యములను చేసుకొను

చుండియుండ వచ్చును. భర్తగారు వాహ్యాళి ముగించుకొని ఇంటికి రాగానే నవ్వు మొగముతో ఎదురు వెళ్ళినది.

చేతిలోనున్న వేదగ్రంథమునో వేదాంత గ్రంథమునో అందుకుని కూడ నుండవచ్చును. నలువ అలసట మాయ మగునట్లు సోగ కన్నులు కించిల్లజ్జాభారముచే వాలిపోవుచుండగా హారతి ఇచ్చినది. ఇంటికి రాగానే హారతి నిచ్చుట ఎర్రనీళ్ళు దిగదుడిచి పోయుట మొదలగునిని నేటికిని వివాహదులలో నింకను మిగిలియున్నవాయెను. భార్యను చూచి (ఆమె మౌగ్ధ్యమునకును ఆదరమునకును) బ్రహ్మ సంతోషపడి యుండవచ్చును ప్రియోక్తులకు అలరియు నుండవచ్చును. వారి నివాసము విద్యాలయము. అంతియేకాదు. ఇల్లాలు విద్యా, ఒద్దికగల గృహిణి చదువుల సరస్వతి. ఇంటిని ప్రశాంతముగ నుంచనూగలదు. భర్తకి అలసట పోగొట్టి ముదమును కలిగించనూ గలదు. బిడ్డలకు మాటలను నేర్పు తల్లిని, వాని అర్థమునేకాదు జన్మ ప్రయోజనమును విశదపరచి ఉన్నత విద్యావంతులను జేయుతల్లిని, ధనమును సమకూర్చి సంతానమునకిచ్చు తల్లిని మనమీపద్యమునందు సాక్షరముగా దర్శించగలము.

సరస్వతీ చతుర్ముఖుల దాంపత్యము ఎన్ని యుగములుగా సాగుచున్నదో - అయినను వాహ్యాళికి వెళ్ళి కూడ అలసి వచ్చిన భర్తకు నివాళి ఇచ్చి సాదరముగా వాలిన కనులతో నాహ్వానించు గృహిణీ శిరోమణిని మనమీ పద్యమున స్పష్టముగ గాంచగలము. ఇంటికి వచ్చియు రాకమునుపే ఎత్తిపాడువులతోనో చిటపటలాడు మొగముతోనో ఎదురువచ్చు భార్యను ఊహించుకొని వ్యధ చెందగలము. ఇల్లాలు చదువు కొనినదై ఓర్పుకో గలదైనచో భర్తను బిడ్డలను చక్కగా దిద్దు కొనునన్న ఊహ మన మనస్సులో తళుక్కుమనుట ఈ పద్యమునందలి సాగను.

మొల్ల స్త్రీ కనుక తన పరిధిలో తను చూచుచున్న సమాజ వాతావరణ ప్రభావముచేత, హృదయంగమమైన ఈ సరస్వతీ వర్ణనము చేసినది సామాన్యమైన ఆర్థము చదువరుల కెట్లును అవగతమే-విద్యాలయ, వాణి శబ్దములను అర్థములను ఎల్లప్పుడును మనకిచ్చుగాక అని ప్రార్థించుచు ఈ శీర్షికను ప్రారంభించుచున్నాను.

పద్యము బ్రహ్మ వర్ణనముతోనే ప్రారంభింపబడినది. అంతర్గర్భితముగా నిందు ఆయన వర్ణనము దేనికనగా బ్రహ్మస్తోత్రమునకే, వాగర్థా విపనంవృక్తా వాగర్థ ప్రతిపత్తయే. అన్నట్లు బ్రహ్మతోనున్న సరస్వతిని మొల్ల ప్రార్థించినది పద్యము ప్రారంభ భాగమున బ్రహ్మ తరువాతి సగభాగమున దంపతులిద్దరును కలిపి మొల్ల మదిలో నిలిచినారన్నమాట.

(ఆరాధన, 1993)

21. తెలుగు భాషా సేవలో కవయిత్రుల పాత్ర తరిగొండ వెంగమాంబ

తెలుగు కవయిత్రులలో తరిగొండ వెంగమాంబ ప్రసిద్ధురాలు.

సాధారణంగా స్త్రీలు కవిత్వం రాసేటప్పుడు తాము ప్రాథపాండితీ మండి తులము కామని చదువరులకి విన్నవించు కుంటూనే వుంటారు సహజ వినయం వల్ల.

మొల్లలాగే వెంగమాంబ కూడా ఇట్లా చెప్పింది-

‘వినరయ్య కవులార!విద్వాంసులార!

వినరయ్య మీరెల్ల విమలాత్మలార!

ఘనయతిప్రాస సంగతులు నేనెరుగ

వరుస నాక్షేపింపవలదు సత్కృపను’

ఈ విన్నపం వెంగమాంబ వినయానికి తార్కాణమేగాని ఆవిడకి కవిత్వ లక్షణాలు తెలియక పోవడం కాదుగదా-

మహాయోగినీ మణి అయిన వెంగమాంబ భార్యా భర్తలను గురించి ఎంత అవగాహనతో ఈ క్రింది పద్యాలను రాసిందో చూడండి.

‘ధారుణీ నీటన్ మునిగిన

కారణమున దాని నెత్తుకార్యంబుననీ

ఘోరాకారము దాల్చితి

నా రూపము చూచి లచ్చినగదె ఖగేంద్రా!

హిరణ్యాక్షుడు భూమిని చాపచుట్టగా చుట్టి సముద్రంలో పారేశాడనీ, అప్పుడు విష్ణుమూర్తి వరాహావతారం దాల్చి తన కోరతో భూమిని బయటికి తెచ్చి రాక్షసుణ్ణి చంపేశాడనీ మనకు తెలుసు.

కానీ అప్పుడు విష్ణుమూర్తి బాధని మటుకు ఎవరం వూహించలేదు. వూహించలేమేమో కూడా. వెంగమాంబ స్త్రీ కనుక ఆ సన్నీవేశాన్ని ఎంత హృద్యంగా తన వెంకటాచల మహాత్మ్యంలో వర్ణించిందో చూడండి.

“భూమిని కాపాడటానికి ఈ ఘోరమైన వరహావతారం ఎత్తటం తప్ప గత్యంతరం లేకపోయింది నాకు. నా భార్య లక్ష్మీదేవి నన్ను చూసి నవ్వుతుందేమో ఖర్చు” అని తన భయాన్ని తన వాహనమూ, అంతరంగికుడు అయిన గరుత్మంతునితో వెళ్ళ బోనుకున్నాడు సమస్త విశ్వాంతరాళ సంరక్షకుడైన శ్రీ మహావిష్ణువు. బయట ఎందరు క్రూర రాక్షసులను చంపినా ఎంత వీర విక్రమాలు ప్రదర్శించినా ఇంటి దగ్గర భార్య అంటే భయమే గదా మరి అది అనురాగంతో వచ్చిన భయం, కొంటెతనం నటించే భయం- సర్వకాలాల్లోనూ ఈ భయం సర్వజనులకూ వుంటుందంటే అతిశయోక్తికాదు. ఇట్లాంటి సుకుమారమైన జీవితానత్యాన్ని లలితహాస్యస్ఫూరకంగా చెప్పటమే కవయిత్రుల ప్రత్యేకత.

విష్ణుమూర్తి గరుత్మంతుడితో వెళ్ళబోనుకున్నది ఒక్కభయమే కాదు సిగ్గుకూడా- ఇది చూడండి.

ఆ వైకుంఠ పురమున
కేవిధమున వత్తులక్ష్మి ఎకసెక్కెముగా
నీవెవ్వడనుచునడిగిన
శ్రీవిష్ణుండనగ నాకు సిగ్గుగురుడా!

ఏమయ్యా! గరుడా! లోకరక్షణ తాపత్రయం నా సంసారాన్ని గొడవలోపడే సేటట్లుందే. ఈ అవతారంతో వైకుంఠానికెట్లావస్తాను? లక్ష్మి ఎకసెక్కెంగా నువ్వెవరివి? అని అడుగుతుందో ఏమో విష్ణువునని చెప్పటానికి నాకు సిగ్గువేస్తున్నదయ్యా! అని తన బాధని ఖగేంద్రుడితో వెళ్ళబోనుకున్నాట్ట ఆ మహావిష్ణువు.

ఎంత చమత్కారంగా రాసింది వెంగమాంబ- ఇట్లాంటి వూహలు కవయిత్రులకి రావటం నల్లేరు మీద బండి నడక-

ప్రతి భర్తకీ భార్యంటే భయం వుండక మానదు- ఇది లోక సత్యం- స్త్రీవాదం అని ఇప్పుడు ఒక సిద్ధాంతం వుంది. వెంగమాంబ చెప్పింది పురుష వాదానికి చెందింది అందామా?

22. కావ్యాల్లో కొందరు విప్రులు

ఆంధ్ర సాహిత్యలోకంలో ఆణిముత్యాలకిమల్లే పరిధవిల్లిన కొన్ని బ్రాహ్మణపాచిత్రణని మీ ముందుంచుతున్నాను.

ఆదికవి నన్నయ భట్టారకుడు ఆదిపర్వం - ద్వితీయాశ్వాసంలో వర్ణించిన కశ్యపుడనే బ్రహ్మర్షిని గురించి మొదట చెప్పుకుందాం.

శృంగిపరీక్షిత్తుకి శాపమిచ్చాడు ఏమనీ!

‘పస్తాహములలోన తక్షక విషమున దగ్గుడయ్యెడు’మని.

ఆ శాపానికి భీతిలి పరీక్షిత్తు ఘనతర ఏకహరప్రబంబున దృఢరక్షతో నుండెను.

బ్రహ్మదేవుడు పాము విషంవల్ల మరణించిన వారిని బ్రతికించగల వుపదేశం చేసాడుట ‘అఖిల లోకహితంబు’ కోసం కశ్యపుడనే బ్రాహ్మణుడికి.

అట్టి కశ్యపుండను బ్రహ్మర్షికి పరీక్షిత్తు శాప విషయం తెలిసింది. ఏడవ రోజు అదీనూ-

వెంటనే వెళ్లి నేను పరీక్షిత్తును బతికిస్తాను. “నా విద్యాబలంబు మెఱయుదు - అదియునుంగాక

ధరణియెల్లను రక్షించు ధర్మచరితు నాపరీక్షితు

రక్షించియతని చేత

నపరిమిత ధనప్రాప్తుండనగుదు కీర్తియును

ధనము ధర్మవును నాకు గొనుట యరుదె?”

అనుకుని ఆయన హస్తినాపురానికి బయలు దేరాడు.

తక్షకుడు భయపడ్డాడు. వృద్ధ బ్రాహ్మణవేషంలో కశ్యపుడికి - అడవిలో ఎదురుపడ్డాడు. “ఏమయ్యా బ్రాహ్మణా! పిడుగుపడినా బ్రతకవచ్చుగానీ నేను కరిస్తే బ్రతుకుతాడా ఎవరైనా? నీ మందులు, మంత్రంబులు నాయందు నీకుంబనిసేయవు” అంటూ నవ్వాడు. అయినా నీ అనుమానం పోగొడతాను. నువ్వు చూస్తుండగానే - ఆకాశాన్నంటుతున్న ఈ పెద్ద మణ్ణిచెట్టును కరుస్తాను. నా విషాగ్నిచేత భస్మం చేస్తాను. దీన్ని మళ్ళీ బ్రతికించు చూద్దాం’ అని ఆ చెట్టుని కరిచాడు తక్షకుడు.

శాఖోపశాఖలుగా విస్తరించివున్న ఆ మహావటవృక్షం తక్షణమే భస్మమైపోయింది.

కశ్యపుడు ఆ బూడిదనంతా ఒకచోట చేర్చాడు. తన మంత్ర తత్ర శక్తివల్ల మళ్ళీ యథాతథంగా ఆ వృక్షాన్ని బ్రతికించాడు.

తక్షకుడు విస్మయం చెందాడు. ఇక బతిమాలినట్లే మాట్లాడవలసివచ్చిందతనికి - “నిజంగా నీ విద్య గొప్పదే - కానీ శృంగి అనే విప్రుని శాపం యొక్క గొప్పదనం వల్ల పరీక్షిత్తు బ్రతకటం అసంభవం. రాజు యిచ్చే ధనంకంటే నీకు నేను ఎక్కువ ధనం సమర్పించుకుంటాను. నువ్వు వెనక్కి తిరిగి వెళ్లిపో” అన్నాడు. కశ్యపుడు కూడా దివ్యదృష్టితో చూసి పరీక్షిత్తు మరణం తథ్యమని తెలుసుకుని తక్షకుడి దగ్గర్నించి చాలా డబ్బు తీసుకొని వెళ్లిపోయినాడు.

కశ్యపుడి కథ తరువాత శ్రీనాథ మహాకవి చిత్రించిన గుణనిధిని గురించి చెప్పుకుందాము.

రాజాశ్రయం పొందిన యజ్ఞ దత్తుడనే ధనవంతుడుండేవాడు. చాలా కాలం దాకా ఆయనకి పిల్లలు పుట్టలేదు. లేకలేక ఒక కొడుకు పుట్టాడు. ఆ పిల్లవాడికి గుణనిధి అని పేరు పెట్టుకుని అల్లారుముద్దుగా, ఆడింది ఆటగా పాడింది పాటగా పెంచుకున్నారు యజ్ఞదత్తుడూ, అతని భార్యానూ -

కానీ పిల్లవాడు గారాబం వల్ల చెడు స్నేహాల వల్ల పాడైపోసాగాడు. తండ్రికి వూపిరాడని పనులు. కొడుకు ఏం చేస్తున్నాడో పట్టించుకోవటానికి తీరికలేదు. తల్లి అశక్తురాలు. యువత ఇట్లా తప్పుత్రోవ తొక్కితే సమాజం పతనమైనట్లే.

గొడ్డువీగి కన్నబిడ్డండు కావున

ఒక్కరుండ కా యుత్పలాక్షీ”

కొడుకు ప్రవర్తనకి బాధపడుతూనే భర్తకి తెలిస్తే కొడుకుని దండిస్తాడేమో అనే భయంతో దాచిపెట్టింది. గుణనిధికి పెళ్లి కూడా చేశారు.

ఏ రాత్రివేళో ఇంటికి వచ్చి కొడుకు గురించి అడిగేవాడు యజమాని. ‘ఇందాకటి దాకా చదువుకుని ఇందాకే బయటికెళ్లాడు’ అనేది తల్లి. ‘సంధ్య వార్చాడా?’ అని భర్త అడిగితే ‘వార్చాడు’ అని చెప్పే దాతల్లి.

భర్త లేనప్పుడు కొడుక్కి నీతులు చెప్పేది. 'మీనాన్న పేరుప్రఖ్యాతులు నీకు తెలియనా నాయనా! నాటికి మచ్చ తేవద్దయ్యాద!' అని మొత్తుకునేది ఆ పతివ్రత.

భాగ్యవశమున పతిదేవతలలోన

ఎన్నంగబడియెడు నన్ను తలచి

పదియు నార్యత్వరమ్ముల భార్య తలచి

చెడ్డయింటి చెదారమై శివుని కరుణ

నివ్వటిల్లెడు నిర్వదారేండ్ల నిన్ను తలచి-

గోరుతనములు మానురా కొడుకుకుట్టు." అని ఎన్నో విధాలుగా నీతులు బోధించేది. అయినా అతను మారలేదు.

"పేరమర్దుల కొనరించు పెద్దరికము

కొలటేయుల బాటించి గారవించి

శిష్టకుల దీక్షితుని పట్టి సిగ్గు విడిచి."

ఒకనాడు వీధిలో ఒక జూదగాడి చేత్రివ్రేలికి తన రత్నాంగుళీయకం వుండటం చూశాడు యజ్ఞదత్తుడు.

ఆ జూదరి ద్వారా తన కొడుకు ఘనకార్యాలను గురించి తెలుసుకుని దిగ్భ్రాంతి పొందుతాడు. తను ఎన్నో ఏళ్లుగా దాచుకున్న అపురూప వస్తువులకి కాళ్ళొచ్చి అంగట్లో కెల్లాయని తెలుసుకుని మహా బాధపడతాడు. ఇది వరకులాగే భార్య ఏదో సర్దిచెప్పబోతే చీదరించుకుంటాడు. 'ఇల్లంతా ఊచముట్టుగా నాశనం చేశారే - అంతా పాడు చేశారే నిర్భాగ్యురాలా, నువ్వే నీ ఒక్కగానొక్క కొడుకూ' అని అంగలారుస్తాడు. నువ్వు గుణనిధి విషయంలో అబద్ధాలెందుకు చెప్పావు? సంధ్యవార్చకుండానే వార్చాడనీ, చదువుకోకుండానే చదువుకున్నాడనీ - ఇట్లా అసత్యాలు చెప్పటం వల్ల ఏమి ఒరిగిందే - ఛీ - ఈ క్షణం నించీ నాకు మీ యిద్దరూ లేరు.' అని వాళ్ళకి తిలాంజలులిస్తాడు. మిగతా కథ ఇక్కడ అప్రస్తుతం అనుకోండి. కానీ గుణనిధి పాడైపోవటంలో యజ్ఞదత్తుడి తప్పు కూడా వుందిగా. ధనసంపాదనకంటే, రాజకార్యాలకంటే పిల్లల బాగోగులు అతి ముఖ్యమైనవని

తల్లిదండ్రులు గ్రహించాలి. భావి తరాలకి మంచి వారసత్వాన్ని అందించాలంటే తల్లిదండ్రులిద్దరూ కూడా బిడ్డల్ని నీతిమంతుల్ని చెయ్యడానికి కష్టపడాలి. ప్రస్తుతకాలంలో మరిన్ని ఆకర్షణలు. మద్యం, మగువ, అతి సాధారణమై పోయాయి. డిస్కోలనీ, క్లబ్బులనీ... ఏమిటో అర్థంలేని సంస్కృతి పరదేశాలనించి వెల్లువలా వచ్చిపడుతోంది. తల్లిదండ్రులారా! జాగ్రత్త.

గుణనిధి కథనే స్వల్ప మార్పులతో శివరాత్రి మహాత్మ్యంలో సుకుమారుడి కథగా మలచాడు శ్రీనాథుడే. పెంపకం సరిగా లేక చెడిపోయిన పిల్లలంటే శ్రీనాథుడికి చాలా జాలి.

తెనాలి రామకృష్ణ కవీంద్రుడు ఈ విషయాన్నే ఇంకాస్త విభిన్నంగా నిగమశర్మ పాత్ర సృష్టించాడు పాండురంగ మహాత్మ్యంలో.

ధనధాన్యాలతో పాడిపంటలతో వర్దిల్లే సభాపతి అనే ఆయనకి నిగమశర్మ జన్మించాడు. అతడు వనితా మానససూనసాయకుడు నిగమ శర్మాభిధానంబు నేతిబీరకాయలోని నెయ్యిలా వుందిట. అతడు

సంధ్యకు ప్రార్థనాంజలి ఘటించడుగాని

యెఱగునీర్వా కషాయితలకర్తి

... విటవాదములు తీర్చువేగిలేచి...

చదువులివి యెల్ల చిల్కల చదువులనుచు. స్త్రీల నఖిక్షతాది చిహ్నాలతో పూరివెంట తిరిగేవాడు స్నాపనాదులు సరిగా లేవు. తన చిన్నారి భార్యని చూడటమే యుష్టముండేది కాదు నిగమశర్మకి.

‘భార్యపాలిండ్లు రిక్తకుంభములు

రోయివెలది చనుదోయి పూర్ణకుంభములు’గా భావించేవాడు. డబ్బు కోసమే ఇంటికి వచ్చేవాడు, ముక్కారుంబండు నఖండసేతువృతముల్ కాశ్మీర ఖండంపు కేదారముకి తెగనమ్మి పారేశాడు. విలువైనవన్నీ తాకట్టు పెట్టాడు. తల్లిదండ్రులు వృద్ధులు - ఇతడిని బాగు చెయ్యడానికి అక్కయ్య వచ్చింది పూరినించీ కొడుకుని చంకనేసుకుని భర్తని తీసుకునే ఇ మరీనూ.

‘ఏరా తమ్ముడ! నన్ను జూడచనుదేవిన్నాళ్లు...’

నాదు సహోదయండు సుజనస్తవనీయ నయ ప్రశక్తి

బ్రహ్మాదులమెచ్చడు । ఏ నతని యజ్ఞమునం

కడు పూజ్యురాలనై వేది యలంకరించునని

వేపురి ముందుర నాడుకొందు - నీవు ఏదియు లేక సర్వగుణహీనుడవౌట ఎరుంగ! తమ్ముడా!” అని వాపోతుంది. ఎన్నో నీతులు చెబుతుంది.

కొన్నాళ్లు అక్కగారి మాటవిన్నట్లే కనిపించి కులవధూరత్నంబు గుస్తరించుచు నుండి... ఒక అర్ధరాత్రి ఇంట్లోని సొమ్ములన్నీ, ఆఖరికి అక్కగారి ముక్కుపుడకతో సహా దొంగతనం చేసి పారిపోతాడు నిగమశర్మ.

చిన్నప్పట్నించీ జాగ్రత్తగా పెంచుకుంటూ రావటం వల్లనే ఇలాంటి నిగమశర్మలు బాగుపడరు అనేది తెనాలి రామకృష్ణకవి నిజాయితీగా చెప్పాడు.

భ్రష్టుపట్టిపోయిన బ్రాహ్మణ కుమారుల కథ లీలాసకృత్తుగావున్నా పటిష్ఠంగా ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్రలో నిలిచి వున్నై.

అల్లసాని పెద్దనగారు ఇట్టి పరిస్థితిని (బ్రాహ్మణ భ్రష్టత్వాన్ని) చూసి బాధపడి ఆదర్శ బ్రాహ్మణుడిని రూపకల్పన చేసారు మనుచరిత్రలో. అతడు ప్రవరుడు. అతడు.

మకరాంకశశాంక మనోజ్ఞమూర్తి - భాషాపరశేషభోగి - వివిధాధ్వర నిర్మల ధర్మకర్మ దీక్షా పరతంత్రుడు - అంబురుహగర్భకులభరణంబు - అలేఖ్య తనూవిలాసుడు, అనారతాధ్యాపన తత్పరుడు. చాలా చక్కనివాడూ, మహాపండితుడూ, ధనవంతుడూ అయివుండి చెడిపోవడానికి అనేక అవకాశాలుండీ - శీలవంతుల్లో అగ్రగామిగా నిలిచిన విప్రవరుడు ప్రవరుడు.

మహాకవులు విశ్వశ్రేయం కోసం, జగద్వితం కోరి గ్రంథ రచన చేస్తారు. అత్యంత ఆదర్శప్రాముఖై గంధర్వభామిని అయిన వరూధిని వలచి కోరివచ్చి బలవంతం చేసినా త్రోసి రాజన్న ధీరచిత్తుడు, ధీరోదాత్తుడు ప్రవరుడు. అట్టివాడిని చెట్టువట్టటానికి ఏం నోములు నోచిందో ‘కులెటుల్ కొలిచి చేసిన కూరిమి సోమిదమ్మ అట్టి సౌఖ్యం మహిళామణులకు లభించునుగాక’ అట్టి వానిని మహాత్తముడిగా తీర్చిదిద్దిన ప్రవరుడి

తల్లిదండ్రులు మనకందరికీ ఆదర్శప్రాయులే. నిజంగా దేవి దేవరలే - ప్రవరుడి భూమికపై మనువును సృష్టించాడు పెద్దన్న.

ఈ సందర్భంలో చాలా మంది విప్రుల కథలు వివరించాల్సి వుంది కానీ స్థలాభావం వల్ల రాయలవారి ఆముక్తమాల్యదలో చిత్రించిన సద్గుణ గరిష్ఠుడైన విష్ణుచిత్తుడిని స్మరించుకుని ఈ వ్యాసం ఆపేస్తాను.

బుద్ధిమంతుడేకాదు భాగవతోత్తముడు కూడా విష్ణుచిత్తుడు. అన్యర్థాభిదానుండు. నిష్ఠాపరులలో అగ్రగణ్యుడు. అర్థరాత్రివేళ వాళ్ళింటికి వెళ్ళినా, విన్నా విష్ణుకథలు వినపడతాయట, దివ్యప్రబంధం ప్రతిధ్వనిస్తుంటుందిట పంక్తులు దీరిన బ్రాహ్మణుల భోజనాలు హడావుడితోపాటు.

“అయ్యా! కూరలు ఎక్కువ లేవు. పైగా వేడిగా కూడా లేవు. లేవు పిండివంటలు. అన్నం సరిగా వుందో లేదో... దయతో... ఎలాగో సర్దుకుని భోజనం చెయ్యండి” అని బ్రతిమిలాడుతున్న విష్ణుచిత్తుడిదీ, పరిజనాలదీ కంఠధ్వని కూడా వినపడుతుందిట.

అటువంటి పుణ్యబ్రాహ్మణుడికి - గోదాదేవి దొరికి ఆముక్త మాల్యదయై, చివరికి శ్రీరంగనాథుడిని చెట్టపట్టింది. విష్ణుచిత్తుడి నేపథ్యంలో - “రంగమందయిన పెండిలి సెప్పి” కృతార్థుడైనాడు సాహితీ సమరాంగణ సార్వభౌముడైన కృష్ణరాయలు - వెల్లువై ముంచుకువస్తున్న పాశ్చాత్య నాగరకతావాహినికి శీలవంతులైన సత్ బ్రాహ్మణులు ఆనకట్ట కాగలరని ఆసిస్తూ ఈ వ్యాసం ముగిస్తున్నాను.

బ్రాహ్మణుడొక -

1999

23. పద్యానికి పసిడి తోరణం

రెండున్నవీళ్ల కిందట మా చెల్లెలు భారతీదేవి గన్నవరం నుంచి ఫోను చేసింది. దూరదర్శన్‌లో పద్యాలు వస్తున్నాయి చూడు అని. పద్యా (తో)రణం ప్రారంభ ఎపిసోడ్ అలా చూశాను. సంతోషంతో పొంగిపోయాను. మళ్ళీ తెలుగు పద్యానికి పట్టాభిషేకమా? అని. ఎందుకంటే ఇప్పుడంతా ఐటీ - కంప్యూటర్‌తో బిజీ. తెలుగు టీచర్లు, లెక్చరర్లు కూడా పద్యాన్ని వచనంలాగా చదువుతున్నారు. తేనెలోకి తెలుగుభాషకి ప్రాణం పద్యం. కొన ఊపిరితో కొట్టుకుంటున్న పద్యాన్ని మళ్ళీ ఉత్సాహంగా పరవళ్లు తొక్కిట్లు చేసిన మహేంద్ర వైద్యులు శ్రీ, ఏలూరిపాటి అనంతరామయ్యగారు.

కొవ్వూరు ఆంధ్ర గీర్వాణ విద్యాపీఠంలో మా అన్నయ్యలు ఓగేటి పరీక్షిత్తు శర్మ, ఓగేటి అచ్యుతరామం శాస్త్రిగార్లకి సహాధ్యాయి. మంచి పండితుడు. గుంటూరు ఓరియంటల్ కాలేజీ ప్రిన్సిపాల్‌గా పని చేశారు. మంచి కంఠస్వరం. భాషమీద మమకారం. నిండైన చిరునవ్వు ఆయనకి లభించిన వరాలు. పైగా నిష్కవటి. నిర్మోహమాటి. సంస్కృత పురాణాల్ని తెలుగు చెయ్యడంతో ఆంధ్ర వ్యాస బిరుదాంకితులైనారు. ప్రవచాలు, ఉపన్యాసాలు, భువన విజయాలు, అవధానాలు, కథలు, పీఠికలు ఎన్నో. తెలుగుదేశాన్ని పద్యకవితా సుసంపన్నం చెయ్యడానికి శ్రమించిన అవిశ్రాంత కృషివలుడు అనంతరామయ్యగారు.

భాషాసాధానికి పోటీ పెట్టిన స్తంభాలు ఒకటొకటిగా నేలకూలుతున్నాయి. కొన్ని యేళ్లలో తెలుగు ప్రాభవాలు కనుమరుగవుతాయేమోనన్న భయం కలుగుతుంది నాకు. గుండె గుబిల్లుమంటుంది. కానీ కాలం దురతిక్రమం. ఆంగ్ల భాష తెలుగువారి నాలుకలపై రాజ్యమేలి మాతృభాషగా మారినా ఆశ్చర్యం లేదు. ఇలాంటప్పుడు అనంతరామయ్యగారిలాంటి వాళ్లు చిరస్మరణీయులవుతున్నారు. ముందు రేడియోలో, తర్వాత, టీ.వీలో, భద్రాచల శ్రీరామ కల్యాణాన్ని కళ్లకు కట్టినట్లుగా వ్యాఖ్యానించేవారు ఆయన. ఏ సభకి పిలిచినా 'రాను' అనరు. నేను రచించిన 'అమృతవర్షిణి' అవిష్కరణ సభలో చాలా బాగా మాట్లాడారు. భాషా విషయమై ఏ అనుమానం వచ్చినా ఫోన్ చేస్తే వెంటనే విషయం చెప్పేవారు. ఆయన జిహ్వగ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వం.

సాధారణంగా మహా కవులూ, పండితులూ, సంఘ సంస్కర్తలూ, దీక్షాపరులూ అందరూ అతి సామాన్య కుటుంబాల్లోనే కనబడుతుంటారు. లక్ష్మీ సరస్వతులు ఒకచోట ఉండకపోవడం నిజం అనిపిస్తుంది. కుటుంబాన్ని, ఉద్యోగాన్ని నిర్వహిస్తూ విస్తృత రచనా వ్యాసంగం చేస్తూ ఉపన్యాసాలు చెబుతూ పర్యటనలు చేస్తూంటే ఆయన పాలిట హార్ట్ ఎటాక్ కాచుక్కూర్చోవడం బాధాకరం. వారం వారం ఆ పద్యా 'తో'రణం అదొక రసవత్తరం. ఆయన ఇతర కృషి అంతా ఒక యెత్తు... పద్యాల 'తో'రణం నిర్వహణం ఒక యెత్తు. ఆయన సర్వ సాహితీ సామ్రాజ్యానికి కలికితురాయి. ఒక కొనమెరుపు. చివర్లో ఆంధ్రదేశమంతటా పద్య ధాళ ధళ్యం వెల్లివిరిసింది. మధ్యలో ఆగిపోకుండా తెలుగువారిని అలరిస్తే ఎంత బావుండేది. కానీ అంత అదృష్టమా?

తెలుగు వాళ్లు అటకెక్కించిన కావ్యాలని కిందికి దింపి దుమ్ము దులిపారు. చిన్నప్పుడు చదువుకున్న పద్యాలను పైతం మళ్ళీ మళ్ళీ చదివారు. ప్రతి వారం టీవిలో పద్యాల 'తో'రణానికి సిద్ధమయ్యేవారు. ఆంధ్రదేశం నాలుగు మూలల నుంచి, మారుమూల పల్లెటూళ్ల నుంచి పద్యర్పరి ఉరికి వచ్చి దేశస్థులందరినీ ముంచేసింది. మాలికలు, రగడలు, మంజరులు, సీసాలు, ఉత్పలాలు, చంపకాలు, దండకాలు ఆంధ్ర సరస్వతీదేవి మందిరం చుట్టూ తోరణాలు కట్టాయి. చిన్న పిల్లలు కృష్ణ శతకాన్ని, సుమతీ శతకాన్ని బట్టియం వేశారు. చదువుకోని వాళ్లు నోటితో నేర్చుకున్న పద్యాలు రాగయుక్తంగా చదివారు. పాండవోద్యోగ విజయాలు, హరిశ్చంద్ర గయోపాఖ్యానాది నాటక పద్యాలు ఆ తోరణాలకి గుత్తులుగా వేళ్లాడి సాగసులు చేకూర్చాయి. ఆ ఘనమఘనములు ఆంధ్రీ మహాదేవికి కైవారాలు చేశాయి. అనంతరామయ్యగారి జన్మ చరితార్థమైంది. ఆ పద్యాల 'తో'రణంలో పాల్గొని పులకించిపోయిన వాళ్ల జన్మ కూడా ధన్యమే.

ఆంధ్రీల శ్రీ సీతమ్మమ్మ 2002

శ్రీ

24. 'కృష్ణ వేణీస్తుతి'

(శ్రీమతి సత్యవాడ ఇందిరాదేవిగారు మంచి సాహితీ ప్రియులు, విమర్శకులు. ప్రస్తుతము గవర్నమెంటు సీటీకాలేజీ, హైదరాబాద్‌లో తెనుగు భాషా ఉపన్యాస కులుగానున్నారు. మహిళాభ్యున్నతికి ఉపయోగపడే ఎన్నో నవలలను కూడా తెనుగు పాఠక లోకానికి అందించి యున్నారు. - సంపాదకుడు).

అడవి శాంతిశ్రీ అనే నవలలో ఇట్లా కృష్ణవేణిని తనివివీరా స్తుతించి ధన్యులైనారు. బాపిరాజుగారు- వారు చేసిన స్తుతి

మహాబలేశ్వర జటామకుట వినిర్గత సుందరీ!

కృష్ణవేణ్ణా! వశ్చిమాద్రి తనయా, మలయసానుజా!

శీతల వాయుదేవ నహోదరీ నీలనదీ! మృగ మదముకరింగిం చేనీ నీలనీరాలలో విజయపుర ఇక్ష్వాకు రాజాంతఃపుర వక్షోజ చందనచర్చలు కదలిపోయినవి-

ఏనాటి కాంతపు! యుగయుగాల నుండి నీవు గంభీరంగా ప్రవహిస్తున్నావు- గంగా సింధు యమునా బ్రహ్మపుత్రలు నీకు కడగొట్టు చెల్లెళ్ళు, సువ్వు గోదావరి కవల పిల్లలు-నువ్వే జంబూనదివి. నీ ఇసుకలో బంగారు కణికలు, బంగారు రజను మిలమిల మెరిసిపోయేవి-ఈనాటికీ నీ తీరాన స్వర్ణగిరి నిలిచివున్నది. బంగారు గనులు నీ యొడ్డుల తలదాచు కొన్నవి- నీ గంభీర గర్భములో జగమెరుగని వజ్రాలు రత్నాలు నిదురిస్తున్నవి - నీది రతనాల బొజ్జ.

కృష్ణవేణీ! నీలనదీ! ప్రేమమయీ! అనేకాండ్ర సార్వభౌమ సహచరీ! ఆంధ్రాంగనా! నీవు నీలవపువవైలోకానికి నిత్యత్వాన్ని ఉపదేశిస్తుంటావు. నీవు నిర్మలాంగివై నిత్య సృష్టిని లోకానికి పాటపాడి వినిసిస్తూ వుంటావు. ప్రతి యామినీ నీరవ ఘటికలలో నీ అక్క గోదావరితో హృదయమార వాకోవాక్యాలు పలుకుతూ వుంటావు. నీవు ఆంధ్ర వసుంధరా నీలమేఖలవు.

ఓ గోదావరీ! ఓ కృష్ణవేణీ! మీరు వీర ప్రసవిణులు. ఆంధ్రమాతా! నీ అమృత వయస్సులను గోదావరీ కృష్ణవేణీ పినాకినీ నాగావళి తెలివాహ నదులలో అన్వేదిస్తున్నారు. ఆంధ్రులు-కృష్ణవేణీ! నీ సౌందర్యమును చూచి ముగ్ధుడై నీ తీరమున

శ్రీశైలమున వసింప ముచ్చటపడి నాడు మల్లికార్జునుడు. కృష్ణవేణి! దివ్య సుందరీ! మనోహర నృత్య విలాసిని! నమో! నమస్తే” ఇట్లా అడవి బాహిరాజుగారు కృష్ణానదిని చూసి మురిసిపోయినారు.

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారన్నట్లు “శ్రీ కృష్ణవేణి గరిష్ఠ పాదస్తరంగాహత ప్రాకారమైనది” శ్రీకాకుళంలో రీవిగా ఎగజిమ్మి కనకదుర్గా సదనమైన ఇంద్రకీలాద్రితో సయ్యాటలాడి విజయవాటికను పునీతం చేసి అమరేశ్వర స్వామికి అభిషేక గంగయై వేదాద్రి నరసింహుని పాదాలు కడిగి హంసలదీవి వేణుగోపాలుని సేవించి కూచిపూడి నాట్యానికి నట్టువాంగ మంజీరయై ఏ పర్వత సానువుల్లోనో హౌయలొలికించి కృష్ణగ్రహారం, బీచువల్లి లింగాలనుచుట్టి ఆంధ్రప్రదేశాన్ని సస్యశ్యామలమూ, సుసంపన్నమూ నాగరికతా భాసురమూ చేస్తున్నది నదీమతల్లి అయిన కృష్ణమ్మ తల్లి- నాగార్జునసాగర్ నిర్మాణం పలనాటిని అక్షరాలా వెలలేని మాగాణిగా మార్చింది.

1992 సెప్టెంబరు నెలలో జరుగుతున్న కృష్ణా పుష్కరాల సందర్భంగా తెలుగు కవులు కృష్ణ గురించి చెప్పిన కొన్ని మాటలు ఉదహరిస్తున్నాను. “సుఫల సంపత్ సస్యసురభియై మెరయు కృష్ణా రవశ్యామ”ని గూర్చి శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు మెచ్చుకుంటూనే వుంటారు. ‘అక్షర జ్ఞానమెరుగదో ఆంధ్ర జాతి? విమల కృష్ణానదీ సైకతములందు కోకిలపుబాట పిచ్చుకగూళ్ళు కట్టి నేర్చుకొన్నది. పూర్ణమానిలయందు’ అంటారు శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు - ఆయన ఎన్నో సందర్భాల్లో కృష్ణా స్రవంతి తనివితీరా కొనియాడారు.

ఆంధ్ర మహావిష్ణువు కాళేశ్వరంబు శ్రీశైలమ్ము భీమేశ్వరమ్మును గలిపి ఆంధ్రము త్రిలింగ చిహ్నతమ్ముగ జేసెను.

గలగలా గోదారి కదలిపోతుంటేను - బిరబిరా కృష్ణమ్మా పరుగులిడుతుంటేను

బంగారు పంటలే పండుతాయి - మురిపాల ముత్యాలు దొరలుతాయి

అని చెప్తూ ఈ వ్యాసాన్ని ముగిస్తున్నాను. శ్రీ శంకరం బాడి సుందరాచార్యగారి

మా తెలుగు తల్లికీ మల్లెపూదండ’ ను సంస్మరిస్తున్నాను.

